

WILHELMUS
ST. BERNARDUS

RECURR.
JONIDE
DEMORALILEPO
(GOTH. B. D.)

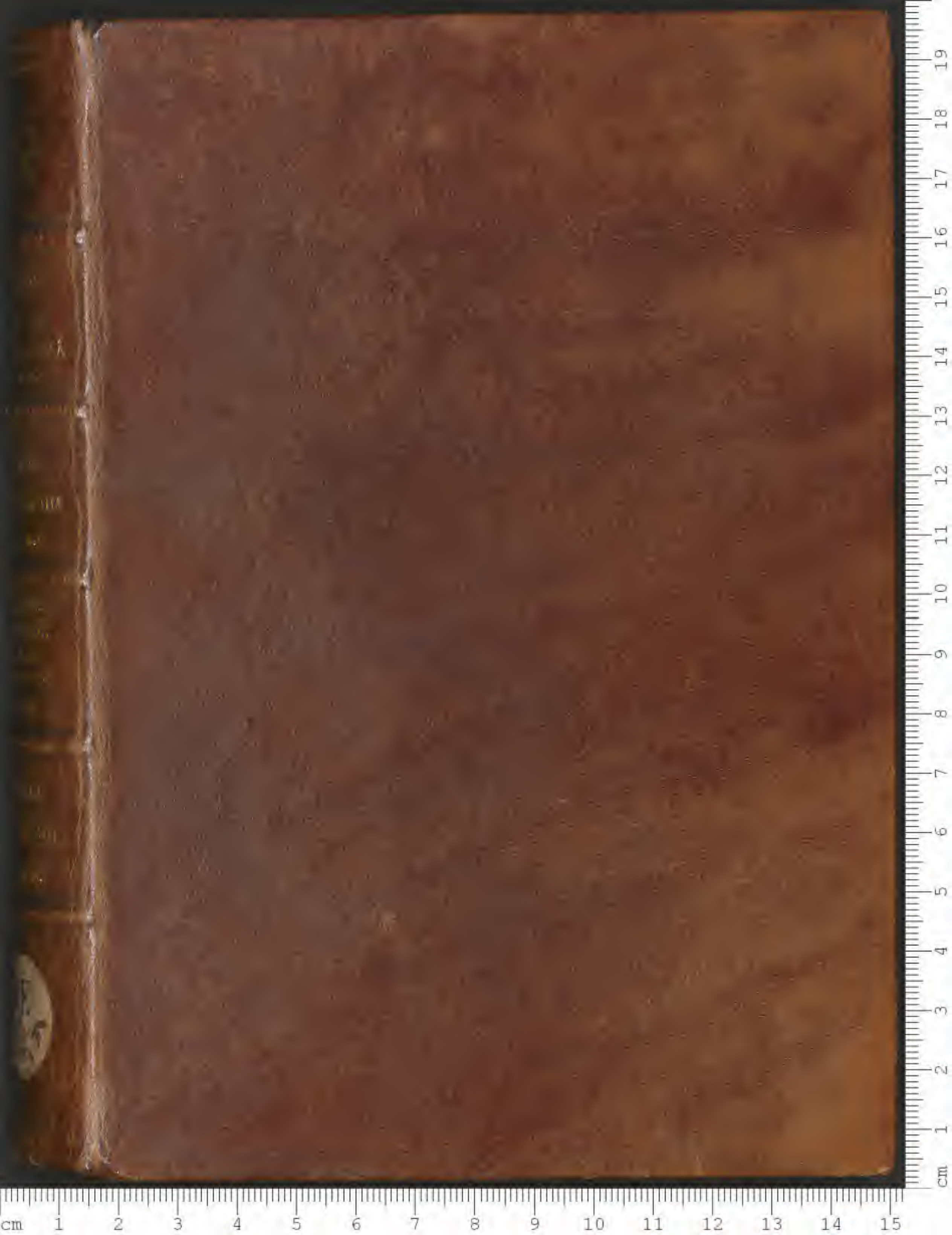
MANUALE
CONFESSORUM
(GOTH. B. D.)

DIONYSIUS
DE LEEVIS
QUATUOR
NOVISSIMAE
1489

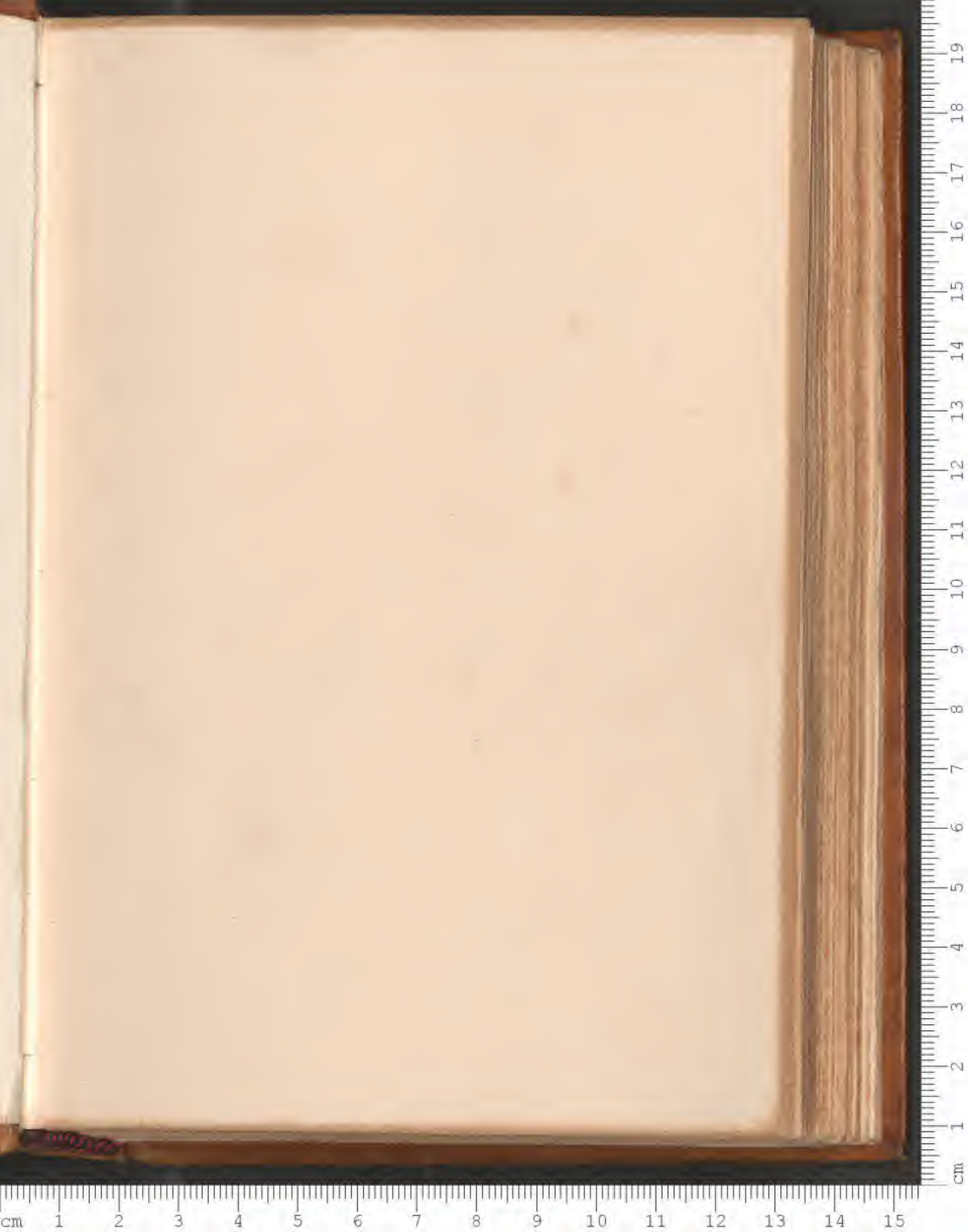
STELLA
CLERICORUM
(GOTH. B. D.)

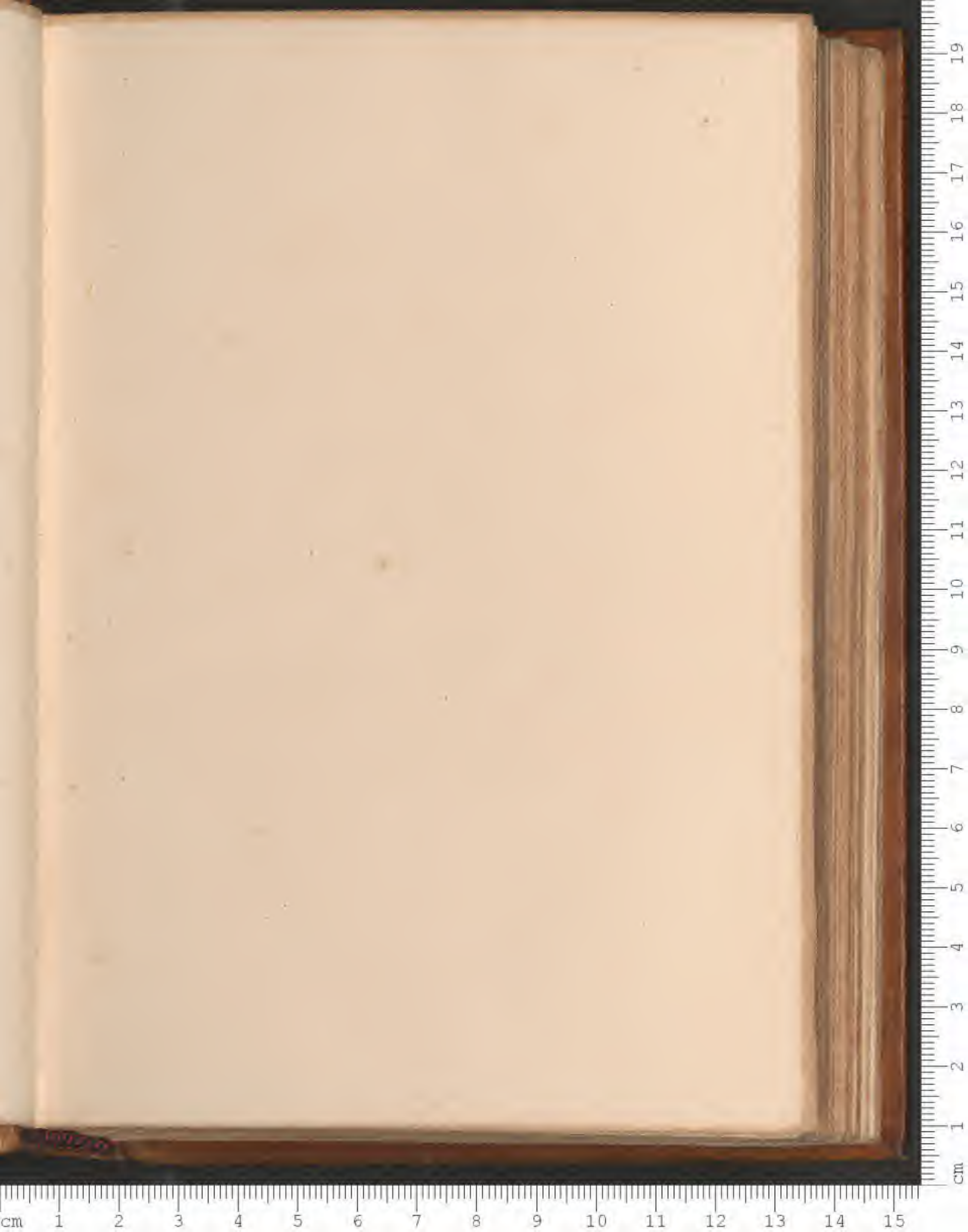

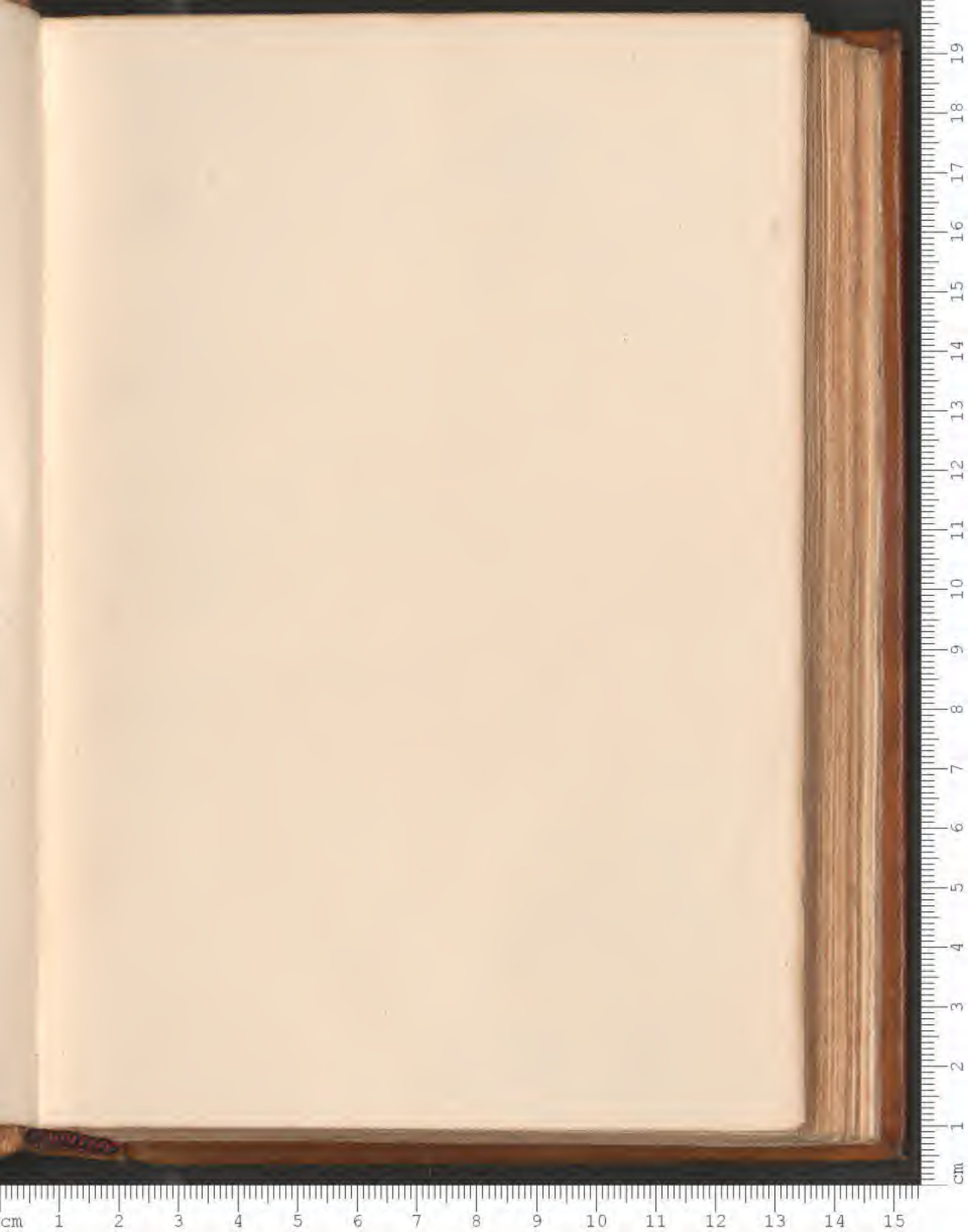

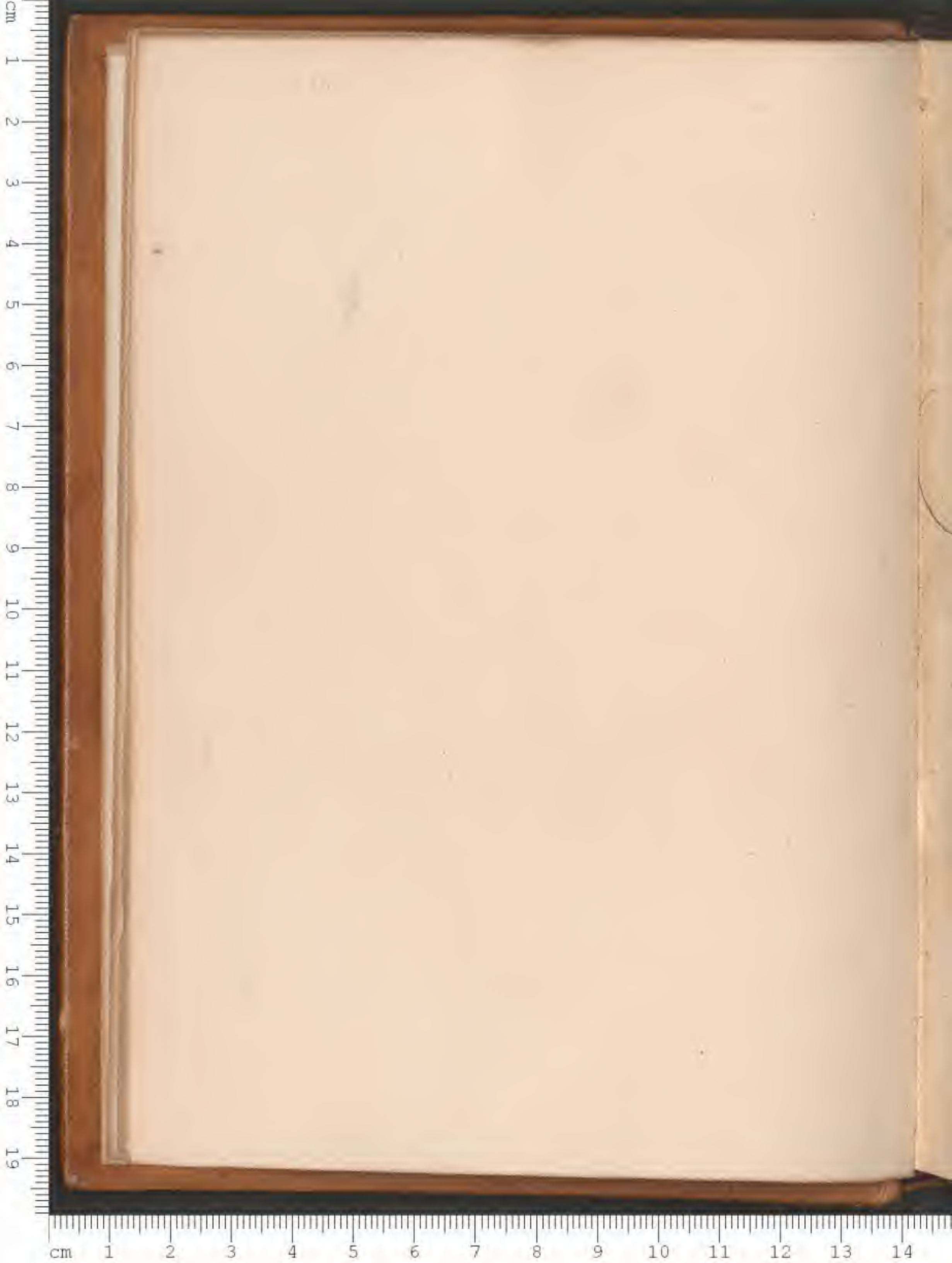

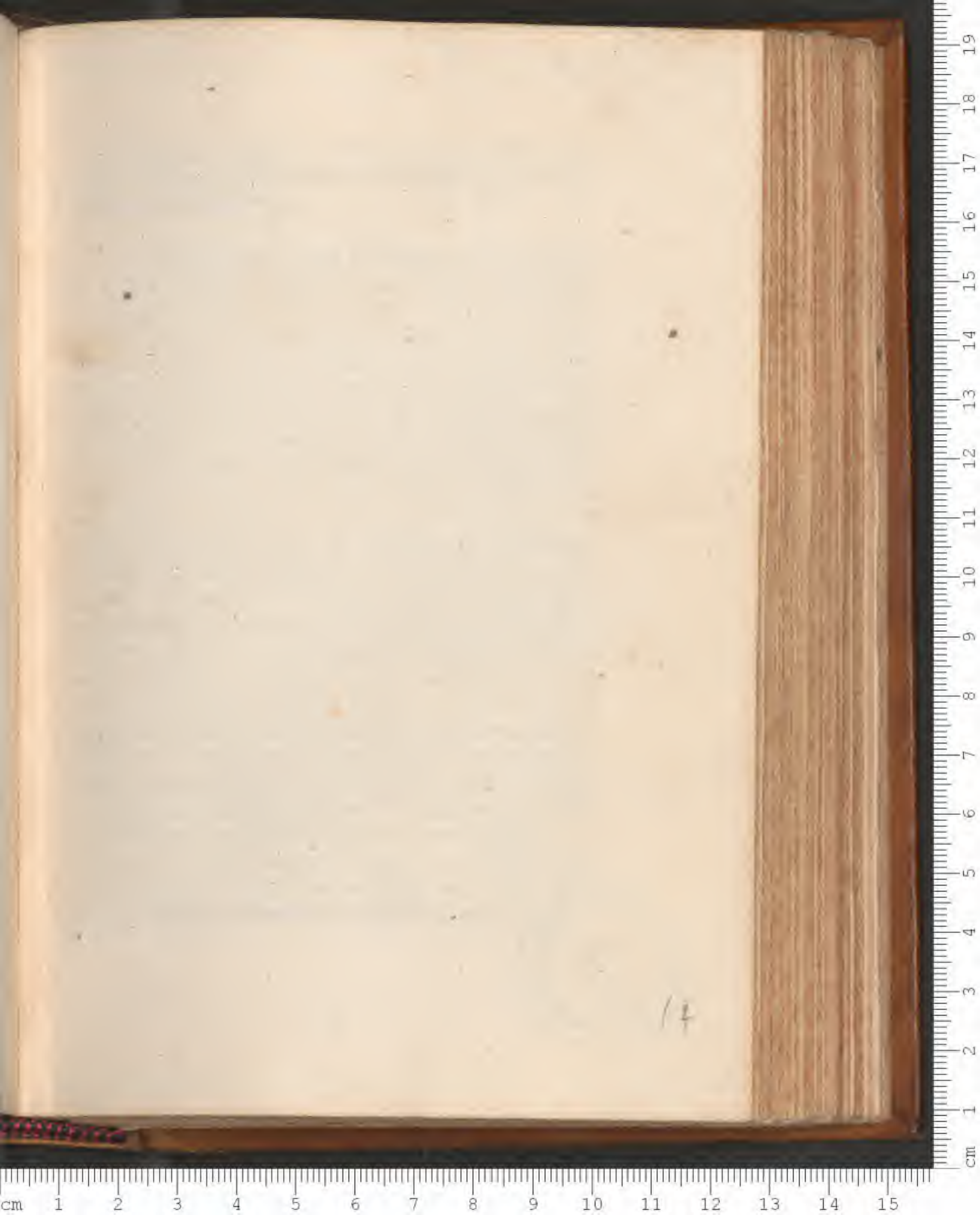

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

22

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Incipit **M**anuale confessorum venerabilis ma-
gistri **J**ohannis **H**ider **s**acre **t**heologie **p**rofessoris
ordinis **p**redicatorum.

Quoniam iuxta beati **G**regorii in suo pastora-
li sententiā. Regimen aīaz ē ars artū. Idcir-
co p cōpendiosa doctrina cōfessorib⁹ quo-
rū īterest regere aīas plurimū necessaria. hoc manuale
totū nō meis collegi ex dictis. Sed ex doctoꝝ tam
iure dīno q̄ humano peritissimis coaceruavi senten-
tiis relinquēs allegationes nōnunq̄ varias ut legen-
di fastidiū tollerē. **M**acuitq̄ illud in ptes tres distin-
guere. **P**rima erit de necessariis cōfessionē sacramēta-
lē pcedentibus. **S**ecunda de necessariis cōfessionē cō-
comitātibus. **T**ercia de necessariis ipsaz cōfessionez se-
quētib⁹. **P**rima ps cōtinet sex capitula de cōfessionez
precedere debētib⁹. **P**rimū cap de necessaria scientia
cōfessori. **D**e casib⁹ ep̄o reseruatis taz a iure q̄ a gene-
rali cōsuetudine. **Q**uō peccet qui īsci⁹ audit cōfessio-
nes dormitans ul obaudiēs. **S**iliter quō peccet ī au-
diētia cōfessionū. **D**e differētia excōmunicatiōis a iu-
re lata ⁊ ab homine. **S**ecūduz cap de casib⁹ excōmu-
nicationis tāgentib⁹ fidē p̄cipaliter. **T**erciū cap de
casib⁹ excōmunicatiōis romanā curiā ⁊ papā p̄ci-
paliter concernentib⁹. **Q**uartū cap de casib⁹ clerū et
emunitatē ecclesiasticā tāgētib⁹. **Q**uītū cap de casu-
ib⁹ tāgentib⁹ p̄cipaliter religiosos ⁊ religiosas.
Sextū cap de casib⁹ tangentib⁹ pene ōnez statū ⁊ spe-
cialiter seculares. **S**ecūda ps cōtinet vii. ca. de cōf-
essionē cōcomitātib⁹. **P**rimū quō cōfessor seipsuz dispo-

re dēt ad eū q sibi cōfitebit. **Et dant sup. xii. regule.**
Secūdu cap que cōfessor generaliter a cōfiteute q̄rere
habz ⁊ sunt septē et quō sū eadē eū informabit. **Ter**
ciū ca. quō cōfessor querere ⁊ rimari habeat specialiter
sup reperiēdis peccatis luxurie qz illud speciale diffi
cultatē habet. **Quartū** ca. quō cōfessor in fine cōfessi
onis an absolutiōē cōfiteutē corrigere debz. i. formare
⁊ an attrit⁹ sit ul' cōtrit⁹ p̄bare. **Quintū** ca. quō pe
nitēcia sit iniūgēda. ⁊ qualiter cōtra recidivū remedia
sint dāda atq; de celādo cōfessionē. **Sextū** ca. qua
forma uti dēt i. absoluēdo a p̄ctis a mīori excōicatōe
a maiori ⁊ ab aliis cēsuris iuris. **Septimū** ca. quō cō
fessor i. firmū uerisiliter moritur⁹ monere ⁊ expedire
dēt. ⁊ quō celari dēt cōfessio ⁊ ei⁹ circūstācie. **Tercia**
ps cōtiet de cōfess. seq̄ntib⁹ xiiii. ca. **Primū** de cā quare
oportz restituere. **Et qz i. v. casib⁹ nō oportz restituere**
re tēpalia. **Secūdu** ca. quis restituere tenet. **Et de**
clarat uers⁹ de. ix. ad hoc obligatis videlicz. iussio cō
siliū cōsens⁹ pal. re. pti. **Tercū** ca. qui teneāt ad resti
tutionē i. speciali p̄serti quo ad raptōres spoliatores
i. fructib⁹ dānificātes In bello uel guerra dānificātes
i. beneficiis ⁊ similib⁹. **Quartū** ca. qz statī aliquis re
stituere teneat. **Et qz i. v. casib⁹ pōt differri restitutio**
faciēda. **Quintū** ca. Cui sit restituēdū de aleatorib⁹
de symoniace obtētis. **Et quod i. octo casib⁹ nō op**
ortet rē restituere ei a quo recepta fuit. **Sextū** ca.
Quis sit mod⁹ ⁊ q̄ forma restituēdi. **Et quō vagata**
restitutio sit faciēda. **Et qui sunt qui nō satisfaciūt in**
hoc. **Septimū** ca. Per quē fieri debeat restitutio et
qz nō oportz fieri auctoritate. **Epī aci sine gnāl' regu**

la dat' restituēdi. **O**ctauū ca. incipit tractare de re/
stitutione fame ⁊ hōris. **Q**uā malū sit detrahēre. **D**iffel/
rētie sex detrahēdi. **E**t q̄stiones plures de offendenti
b⁹. primū. quō recōsiliatio sit faciēda. **N**onū ca.
An les⁹ teneat' petere veniā aliqñ a ledēte. **E**t les⁹ de
bet recōsiliari. **A**n les⁹ teneat' dimittere offensaz. **S**ue
sit ista dimissio. **D**e signis amicitie ostēdēdis ⁊ sibi⁹
Decimū ca. **S**uā formā seruare debet i restituēdo qui
lesit proxim⁹. **A**n ad ōnes satisfactiōes. **A**n possit
plac⁹ remittere iniuriā illatam subdito suo ⁊c. **U**nde
cimū ca. **S**uātuz famā q̄s teneat' restituere. **E**t ponūt
quicqz modū qbz ledi pōt proxim⁹ in fama. **E**t quō i
quolibet oportet fieri restituēdē. **D**uodecimū ca.
qñ restitutio fame sit faciēda. **E**t q̄ statū an añ accessū
ad offerēdū. **D**ecimūtercium ca. quō restitutio fieri
dēt circa lesiones corporis humani. **Q**uā lesio fieri potest
in corpe humano quīupliciter. **E**t quō de q̄libz fieri
dēt restitutio. **D**ecimūq̄rtū ca. quō fieri debz restitū
tio circa lesionē virtutū ⁊ bonoz aīe. **D**e reuocātibus
ab introitu religionis. **D**e scādalizantib⁹. **D**e seducenci
b⁹ virgines ⁊ similibus

Cap̄ primum

Pro intellectu igit' dicēdoz notat dñs Albert⁹. su
p. iiii. di. xvii. q̄ qdā sunt de bene eē cōditiones
cōfessoris potius q̄ de necesse eē eiusdē. viz cōtēte i his
versib⁹. **S**it cōfessor dulcis affabilis atqz suauis. **I**ru
dēs discret⁹ mitis pi⁹ atqz benign⁹. **S**z vix unqz talis
inēit. q̄ oīa hec i se habeat. **S**ūt āt dñtie tres de eē cō
fessoris sine quibus sine pctō eē nō potest scz medica/
re salubriter iuēta. **D**iscernere audita. **E**xtrahere occul
ta. ⁊ sit p̄ sciāz discernēdi iter leprā ⁊ leprā. **E**xtractio

aut occultorum fit per discretivam inquisitionem. Et medicina inuictorum vulnerum fit per discretam penitentiam suae satisfactionis iunctionem. Dicendum igitur quod sacerdos non tenetur scire discernere nisi in communi. scilicet quae sunt capitalia et quae mortalia communia et quae venialia ex genere. et hoc leue valde est. Dubitatio enim quae oritur inter sapientes utrum veniale aliquid sit mortale. oritur ex delectatione morosa adueniente vel ex contemptu vel huiusmodi et non ex genere actus. Sciens ergo illa quae dicta sunt sufficiens est. et reputatur per temporis huius necessitate ad confessiones audientes. Sed bene puto quod hec nesciens peccat mortaliter audiendo. Et cum instituens peccat adhuc plus quam ipse. Et permittens institutum ministrare mortaliter peccat. Si sua interest tales prohibere hec. *Alb.* Addunt autem alii rationabiliter quod confessor tenetur ita discretus esse ut difficilia sciat esse difficilia. nec procedendum in eis sine superiorum consilio vel auctoritate canonum. Ex quibus patet quod confessor tenetur multa in particulari scire aut dubia investigare videlicet casus reservatos episcopo et superioribus. *C.* *Reservas ecclesiasticas praesertim excommunicationis maioris. De quibus dicitur statim in sequenti. c.* Et peccatorum quorundam enormitas. Et impedimenta matrimonii quae reperies in nostro tractatu de lepra morali. Sed quis? *Sui et quot sunt casus episcopo reservati? R.* *Nullus.* *Det. benedicti. xi. in decretali inter cunctas quod. iiii. de iure consuetudine approbata. primum est peccatum clericum propter quod incurrisset irregularitatem. hoc est ab irregularitate non potest absolueretur. Sed si incurrit in peccatum quod ad episcopi auctoritatem pertinet. tunc nec ab irregularitate nec a peccato potest absolueretur. Si autem esset irregularitas quam per peccatum incurrisset quod peccatum non est episcopo reservatum tunc laicum qui non*

babz curare irregularitatē a pētō pōt absoluerē. **S**ecū
cūq; cas; ē de icēdiariis itellige ecclesiāz p loco; reli
giōso; cimiteriū aut spaciū pūilegiati in circuitu eccē
Tales enī excōicati sunt maiori excōicatione. 7 p ep̄m
pnt absolui. **S**3 si denūciati a solo papa pnt absolui
Incēdiariū uero alio; sunt excōicādi nō excōicati. De
hoc habes ifra. c. iiii. casu. ii. **T**ercio ē pētū p quo in
dicēda eēt solēnis pnia q̄ ē iponēda ppter peccatū;
enorme 7 publicū. qd̄ omouit totā ciuitatē castrū aut
villā ut hōicidiū tñ volūtariū saltē i germaia hodie
cōiter ex osuetudie ad papā dirigit. **Q**uarto excōica
to maiori excōicatiōē. Ideo frēs pntati nō debēt ab
soluere excōicatos p plebāos p furtis 7 p diti. nisi de
taliū aut supioris licētia speciali. Porro de osuetudie
approbata sunt quicq;. **P**rimo ē de hōicidio volūtari
o. qd̄ hodie ad papā de osue. dirigit. **S**ecūdo de fal
sariis qz falsificātes litteras dñi pape sunt excōicati
p papā absoluēdi ut infra. ca. iiii. casu. viii. **E**t ca. vi.
casu xxvii. **D**e falsificātib; monetā i frātia q̄ sunt ex
cōicati ut ifra. c. vi. casu xxv. **A**libi uero falsificantes
monetā 7 publica istrumēta ab ep̄o absoluūt. **I**tem de
falsificātib; litteras capli aut alio; quolib; supio;
citra papā 7 monetaz. maxie qñ ē publicū. **T**ercio est
de uiolatorib; ecclesiastice libertatis seu emūitatis. vi
olare at ecclesie emūitatē ē facere oīa ei; libertatē 7 q̄
i ecclesia aliqd̄ facit viz rapiēdo p̄ sise. **E**t r̄lis ē excōi
cat; **S**iliter si quis p violētiā multa mala omitteret i
ecclesia diruēdo altare. p̄ frāgēdo cruce; uē enormiter
tractādo eucharistiā p̄ sisia ē de iure excōicat; ut ifra
c. iiii. casu xi. **Q**uarto ē de uiolatorib; ecciāz 7 cimate

rioz. Et dñt violare ecclesiā et violare eccie emūital
tē. Nā violare eccie emūitatē imēdiate descriptū ē. S;
violare ecclesiā ē ipaz frāgere uel icēdere ⁊ tñs ē excōi
cat⁹ ut ifra. c. iiii. ī casib⁹ multis. **S**uit⁹ ē de sortilegiis
et diuinatorib⁹. maxie cū sacramētis ul' sacris. aut p
aliq̃ pacta cū demonib⁹ aut etiā p aliquā artē suscep
tā. aut ab eccia p̃hibitā. puta nigromātiā l' huiusmōi
opātib⁹. p̃cipue qñ ē manifestū. Et uidet' qbusdā q
p̃ntati frēs ⁊ curati de aliis sortilegiis leuib⁹ ⁊ muli
erculariū variis ⁊ vanis obseruātiis p̃nt absolvere. de
his vide c. vi. casuz. xxvii. p̃ter p̃dictos tñ casus ad
huc qlib⁹ epus pōt ī sua diocesi sue auctoritati reser
uare cas⁹ certos. **U**nde cōfessor oīo scire dēt tñs. per
oñs statuta p̃uicialia synodalia ⁊ cōsuetudiēs de tali
b⁹. **P**reterea null⁹ curat⁹ at frater p̃ntat⁹ iq̃tū talib⁹
in iuramētis aut votis dispēsare. nec sup irregularib⁹
sifiter nec ab interdicto absolvere nec vota cōmutare
uel ī eisdē dispēsare licz s̃m quosdā. imo ut ex p̃ceden
tib⁹ uidet' patere a trāsgressiōe votoz pōt absolue
re. nisi sit cas⁹ reseruat⁹ spāliter. **Q**uerit' hic q̃tū peccet
q̃ absoluit aliquē a p̃ctō a quo nō pōt de iure. Res.
Rich. i. iiii. di. xviii. **S**ic absoluēs aut hoc facit ex ig
norātia iuris aut sciēs ius hoc facit. viz scit ius quo
hoc sibi facere nō licz. **S**i secūdo mō ⁊ hoc facit ex de
liberatione mortaliter peccat. qz sciēter ⁊ ex deliberati
one cōcessa sibi abutiē potestate ē preiudiciū aīe illi⁹
quē sic absoluit. Et dat illi intelligere q̃ absolut⁹ est
ī quo eū in errorē iducit unde sup absoluētē cadit il
la maledictio. deutro. xxvii. **M**aledict⁹ qui errare fa
cit cecū ī itinere. Si autēz hoc facit ex ignorantia iuris

affectedata. adhuc mortaliter peccat. si uero ex ignorā
tia crassa. adhuc mortaliter peccat. qz ad officiū cōfes
soris pertinet tñā scire aut supiorz aut cōsiliū q̄rere. q̄
si nesciat cōfessor meret̄ maledictionē filioz hely. De
qbz. i. reg. ii. dicit̄ q̄ erāt filii Belial nesciētes dñm ne
q̄z officiū sacerdotū ad populum. **Q**z nūquid excusat̄
absolutz? Respondz idē de sic absoluēte ⁊ etiā sic ab
soluto. tñā absolutioni inincenti nisi p ignorātiāz inuinci
bilē seu p̄babilē excusetur. sicut laici cōiter eē vident̄
dici pōt de illo **M**athei xxv. **S**i cecoz ceco ducatum
prestat̄ ābo in foueā cadunt. **N**ec ille p ignorātiā excu
sat̄ qui magis ē sollicit⁹ q̄rere cōsiliū pro emptione vi
ni⁹ equi uel vini⁹ bone robe q̄ p anime sue salute. De
peccatoz ergo differētis notādū q̄ q̄uis ad unguē
omnes sciri non possunt. **N**am delicta quis intelligit
deus ait p̄pheta. laboret tamē cōfessor ut sciat q̄cuqz
potest omnia peccatorum genera ⁊ species pro posse
ut medicus peritissim⁹ spūalium egritudinum. **I**tem
qualiter homines diuersoz generuz ⁊ statūū peccare
solent. **P**reterea sciat quedā que etiā doctores p̄pter
verecundiam non tradunt scriptotenus propter eui
tanduz scandaluz alioquī quō poterit interrogare de
vulneribus ⁊ ea medicare. **C**irca peccata vero carnis
inuestiganda specialiter diligentia adhibeat. ut de ca
uerna conscientie vermes anime queat educere. **A**lias
peccator periclitabitur verecundia. aut ignorantia. et
cōfessor cui xp̄us dedit potestatem serpētes sine no
cumento collere cum seruo nequaz. De talento credito
duraz redditurus est rationem. **Q**ue igitur peccata
sunt mortalia communia reperies in nostro de lepra

morali tractatu sub opedio. **D**e pctōz differētiis in
v. tractatibz. **D**urū at valde ē religioso q excōicatum
absoluit ubi nō potest. qz sentētiā excōicatiois incur-
rit ut infra c. v. casu. viii. unde de casibz ubi quis sen-
tētiā excōicatiois incurrit necessariū ē uidere. imo nullz
ēēt auctoritatē habēs aliquē absoluēdi secūdu tho. 1
Ric. pōt aut dz a quocūqz pctō absoluere nisi absolu-
tio ab excōicatiōe pcedat. Incidit at qz excōicatioez
aut a canone. aut ab hoīe latā. q iure due excōicatio-
nes dnt s3 simplex cōfessor curat9 p p̄sentat9 a neutra
absoluere pōt sine speciali cōmissiōe nisi ī articulo mor-
tis. **E**st aut snia ab hoīe lata q a iudice p̄ plato p̄icu-
lariter fert. **U**t dñ noīati aliquis a t̄pi excōicat9 p cō-
tumacia p̄ p̄debit9 p̄ furto ut is q t̄se factū. furtū p̄
huiusmōi cōmisit sit excōicat9 **E**t a tali excōicatiōe sc3
hoīs nullz pōt regulariter absoluere nisi q excōicauit
p9 satisfactiōē exceptis paucis casibz. **S**3 excōicatio
iuris ē q a iure fert9 generaliter cū sc3 aliqd statutū est
generale. ut qcūqz hoc p̄ hoc fecerit. sit ipso facto excōi-
cat9. **E**t a t̄pi p̄nt absoluere ep̄us ordinari9 sc3 p̄ supe-
rior qui ex priuilegiis aut officio hoc habet nisi esset
casus pape reseruatus. **S**ed quid de cōfessore q
absoluit ubi nō potuit secularē aut ex ignorātia aut
ex verecūdia. festinatione uel huiusmōi. 7 cōfessor expe-
rit9 postea se errasse. nūquid tenet9 hoc seculari d̄ccere
Rndet9 sm oēs q secularis excusat9 ē 7 corā deo abso-
lut9 iterū q nescit. s3 cōfessor nō. **Q**uid ergo faciēt. **C**ō-
tuli de hoc cū multis notabilibz doctōribz theologie
ī oculo basiliēsi. **Q**uidā dixerūt q dēt auctoritatē a

sumptori impetrare. et si sine magno scandalo fieri potest. vo-
care non absolutum et sibi dicere. ac eum absolueret paucitum
in confessione vel si magnum scandalum timet. absentem absol-
uat si ab ultima confessione sperat eum in gratia adhuc
Aut ut aliis placuit si magnum vel notabile timet scanda-
lum summo sacerdoti deo committat. penitentiam solam adig-
na sacerdos pro negligentia agens praesertim quando multitu-
do sic est neglecta. Et multi eorum multum distat a loco ubi
residet confessor. Unde etiam sentiendum est de aliquo qui confite-
tur et confessor eum non intelligit. aut ex dormitione vel ex im-
peritia lingue. aut ex distractione nimia vel ex simili causa.
Responsio 30. de bartemberg. antiquus doctor in quodam li-
bris. Sacramentalis absolutio praerigit confessionem. Confessi-
o vero omnis importat revelationem. que non potest esse sine rela-
tione uni et perceptione alteri. Cum ergo alterum istorum sine
precepto sacerdotis deficiat in praefato ca. credo de illo
peccato non esse confessionem. et per consequens nec impediri abso-
lutionem. hec ille. Sed istud videtur debere intelligi ubi ob-
audita sunt peccata gravia que de necessitate salutis sunt con-
fitebunda non de aliis que cadunt sub consilio et ubi tamen mo-
dica raro obaudiuntur ab eo qui alias noscit personam.
Ad ostendendum igitur in quibus casibus. **S**ecundum ca-
sus sententia excommunicationis incidat ipso iure. Primo
ponentes casus tangentes principaliter fidem. Secundo
tangentes principaliter papam et ecclesiam romanam
Tercio tangentes clerum principaliter et eminentiam ecclesi-
asticam. Quarto tangentes religiosos principaliter. Qui-
to tangentes omnes et praesertim seculares. De fide et sacra
scriptura est. Primo de here. continens v. casus particulares
primus est cum quis incidit in heresim iam damnatam ut arrianam et similes et

cū nouā fingit de here. c. excōicatōez 7 c. ad abolēdā.
qd̄ itelligēdū ē s̄m pe de pa. in. iiii. di. xviii. si i aliquo
actu exteriori suū delictū māifestauerit. Alias p̄ solo
actu interiori. quo tñ solo hō ē pfect⁹ heretic⁹. nō incur
rit. Secund⁹ cas⁹ ē cū qs ē credēs hereticorū. i. q̄ habz fi
dē hereticorū iplicitā nō explicitā r̄putās eos bonos
7 habere bonā fidē. **¶** Si enī dicūt credētes hereticorū
di. pe. pa. Tercio q̄ defendit hereticos seu defensor
ē hereticorū. vbo scz aut facto **¶** Si aut⁹ q̄ ē fautor here
ticorū. Dicūt at fautores tripliciter. vno mō sola ob
missiōe sicut illi q̄ publica potestate fungerent. eo ipso
fauēt hereticis. qd̄ nō fauēt inquisitorib⁹ consilio 7 auxi
lio contra illos. **¶** Priuate uero psone. q̄ nolūt iudicare s̄
celāt. Alia fautoria ē uerbi excusando. sic dicēdo. **¶** Si
homines nō sunt tales q̄les dicūt 7 huiusmōi. p̄ que
simplices iudicant ad amorē iporū 7 odiū inquisitorū
Tercia fautoria ē facti. si qs alimonā mittat uel libe
ret 7 huiusmōi. **¶** Quis ē q̄ ē receptator hereticorū. qui
scz l̄ semel recipiūt. p̄missi oēs excōicati sunt p̄ c. ubi su
pra. **¶** Et qz in multis aliis casib⁹ quis in heresim inci
dit presertim in duob⁹ nouiter determinatis. **¶** Adcirco
de eisde⁹ sicut de aliis iudicandū est. **¶** Un⁹ ponit i de.
de summa trinita. c. uno. q̄. porro vicz qui p̄tinaciter
assereret. qd̄ aīa rational̄ nō sit forma corporis hūani
iudicat⁹ hereticus. Alius ponit ibidē de usu. ex grādi
in fine contra eum qui p̄tinaciter assereret usuras
recipere non eē peccat⁹. qui etiā iudicat⁹ heretic⁹. im
mo in ābob⁹ excōmunicatio incurrit et in fautoribus
7c ut in precedentibus. **¶** Secundus casus principalis
est de sepelientibus hereticos vel eorum fautores. de

quib9 de hereticis. c. q̄cunq9. li. vi. **I**ncludēs etiā quīq9
particulares articulos. **H**az sic ibidē dicit. Quicunq9
hereticos credētes receptores Defensores. ul' fautores
eorū scienter p̄sumserint ecclesiastice tradere sepulture
usq9 ad satisfactionē idoneā excom̄micationi se noue
rūt subiacerē. nec absolutionis beneficiū mereant' nisi
ppriis manib9 publice extumulēt. 7 p̄iciant huius/
modi corpa dānatoz. 7 loc9 ille p̄petua careat sepul
tura. **T**ercio p̄ncipalis ponit' de hereticis ut inquisi
onis li. vi. 7 sunt. ix. **P**rim9 ē oītra uniuersas seculi po
testates 7 dños t̄pales ac p̄uiciaz terraz ciuitatū ali
oꝝq9 locorū rectores. q̄buscūq9 dignitatib9 l' officiis
ul' noībz cēseāt. 7 eorūdē baluos seu officiales. q̄ dio
cesanis ep̄is ul' inquisitorib9 heretice prauitatis nō pa
ruerūt in hereticorū credētiū. receptoz. fautorū. 7 de/
fensorū eoz inuestigatione captione ac custodia diligē
ti cū ab eis fuerūt requisiti. **S**ecund9 si p̄fatas p̄sonas
pestiferas ī potestate ul' carcerē ep̄oz seu inquisitoris
ul' ad locū de quo ip̄i mandauerūt ne aliquis ex eisdē
infra eorūdē dominoꝝ potestatē uel rectoz distric
tūz **n**on duxerūt uel duci fecerint sine mora postq̄ fue
rūt requisiti. **T**ercio si de heresi a dyo. ep̄o uel inquisi
tore seu inquisitorib9 cōdemnatos p̄fati domini t̄pa
les siue rectores siue officiales eoz sibi relatos statim
nō receperūt 7 īmediate aīaduersione debita non pu
niuerūt. **Q**uart9 oītra eosdē dominos 7 potestates rec
tores eorūdēq9 officiales si de crimine heresis eoz mere
sit ecclesiasticū cognouerūt ul' iudicauerūt. **Q**uint9 si cap
tos pro eodē crimine absq9 dictorum episcopoz seu
inquisitorum aut saltem alterioꝝ eorūdem licentia uel

inādato a carcere liberauerint. **Sexto** si executiones p
huiusmōi crimine sibi a dyocesano seu īquisitorib⁹
īquisitore iniūctā pmpre prout spectat ad suū offi
cium nō adimpleuerit. **Septimo** si dyocesani aut īq
sitorū iudiciū snāz seu pcessūz directe ul' īdirecte īm
pedierit. **Actau** si pfato fidei negotio dyocesepō
īquisitorib⁹ icūbenti se opponere psumserit uel ipm
aliq̄ten⁹ īpedire. **Non** oītra illos qui sciēter dederint
auxiliū cōsiliū uel fauorē. **Predicti** enī ōnes ipso iure
sunt excōmunicati. **Decimo** est sm summa⁹ summarum
ponit' ibidē. c. statuta li. vi. viz **Quicūq** post ībibitio
nē sibi factā preter licentiam īquisitoris seu ordinari
patefecerit depositiones testimoniū pdictoz sup hel
retica prauitate nisi īmineret periculūz publicationis
Quarto pīcipal' ē etiā de īquisitorib⁹ et eoz officio
in cle. de hereticis c. i. cōtinēs tres cas⁹ ⁊ sunt ōnes pa
pe reseruati ubi sic dicit' de īquisitionis officio ⁊ īqui
sitorib⁹. **Ad** si odii gratia. p amoris. lucri. aut cōmodi
tpalis obtentu oītra iusticiā ⁊ cōscientiā suā īquisito
res uidelic⁹ uel eoz substituti obmiserint oītra quēq̄
pcedere ubi fuerit pcedendū sup huiusmodi prauita
te. **Ecce** unū casūz aut obtentu eodē prauitatē eandē
Ecce secundūz. uel impedimentū officii sui alicui ipo
nēdo eū sup hoc quoquō psumserit uexare. **Ecce** ter
ciūz. **Epūs** aut superior suspēsiōis ab officio p trien
niū. alii uero excōicationis snāz eoīpō incurrāt. dicit
tū 30. an. sup verbo **Obtētu** **Ubi** ergo nō p alterum
pdictoz s⁹ forte timore ul' ppter vitādūz scādalum
hoc obmitteret nō ē loc⁹ pene. **Quit⁹** pīcipalis po
nit' ibidē. c. 2. ⁊ ē duplex. prim⁹ oītra īquisitores qui

pretextu officii inquisitionis quibusvis modis illicitis ab
aliquibus pecuniam extorquet. Secundus contra eosdem qui scie
ter acceptant ecclesiarum bona ob clericorum delictum predicti
occasione officii fisco etiam ecclesie applicare. Sextus princi
palis est contra scismaticos. et prohibet. iii. primus qui facit scis
ma contra ecclesiam romanam. Secundus contra adherentes eis de
quibus enim omnes excommunicati. vii. q. i. novacianus extra. e. ti. ad
suscitandos. Tercius contra illos qui utuntur scienter ordinatio
nibus et alienationibus a scismaticis factis. cum per hoc eis
adherere et favere videatur ut sic intelligatur illud extra de
scis. c. i. quicumque retinuerit res eccl. per scismaticos seu per lay
cos alienatos nec eas ecclesie restituerit absque onere extra
de scis. c. i. Septimus. primum. est contra sar. triplex. primus qui contra
christum vel populum christianum saracenis. arma. ferrum vel ligumi
na deferunt galeas seu quodcumque subsidium consilium seu auxi
lium eis prebent seu cum eis mercimonia facientes tempore guerre in
ter ipsos et nos christianos. Secundus qui galeas eis vendunt
et naues. Tercius qui in piratis saracenorum navibus contra
christianos gubernationis exercet officium vel machinis
aut quibuscumque aliis aliqd eis impenderit auxilium vel consili
um in dispendium terre sancte vel christianorum. extra de iude
is. Ita quorundam. ii. c. ad liberandum. Item in constitutionibus
seu extrauaganti Joba. 22. copiosis in materia dominus domino sic
dicit. Et si quis arma equos ferrum ligumina victualia
et alia quocumque prohibita in alexandriam vel ad terram egypti
seu ad terram granate et ad sarecenos ibi existentes de
ferre. Aut eis auxilium consilium vel fauorem directe. glosa
ut a tali impugnatione desisteret. vel indirecte secrete. vel
publice prestare presumerit excommunicatus est ipso
facto.

Cap. tertium.

Consus vero ecclesia? romanā curiā ei? seu papam
cāgētes sunt isti. Prim? si quis dicat rōanā eccle
siā nō eē caput 7 ei tāq? capiti noluerit obedire. Et si
dicat eā nō posse odere canones. talis ē tāq? heretic? **N**ullus fas. **S**ecūdo pñ/
cipal? habēs tres. Prim? ē si quis i papā elect? a pau
ciorib? q? a duab? partib? cardinaliū psumpserit cō/
sentire 7 gerere se p papā. Secūdo si quis de tercie p
tis noīatione cōfiss? nomē sibi pape psumpserit usur/
pare. Tercio qui talē i papā receperit extra. de elec. c. li
c. xxiii. di. c. i. noīe. De quo plen? de elec. c. licet. §. Si
qs. at. 7 §. Qualiter. Tercio pñcipal?. Sui papatu vacā
te alicui de cardinalib? p faciēda pape electione inclu
sis ut iuris est scripturā uel nūciū miserit aut cū ipso se
creto locuti fuerit ul? cū tali cardinali sic icluso p elec
tione loquēs. nisi uocaret? de cōsensu omiū cardinaliū in
ibi pñsentū extra de elec. ubi piculū. §. nulli. li. vi. Sui
at in isto casu recipit ex eis litterā. videt? picipare in
crimine criminoso. et sic excōmunicat? pdit vocē quo
usq? a sūmo pñiario ul? toto collegio absoluat? dicit
pe. pa. **S**uart? pñcipalis cōtra dños rectores officia/
les ciuitatis illi? i q? electio rōani pōtificis iminet fa
ciēda 7 celebrāda si ea q? de iclusionē 7 artatione cardi
naliū sunt p dominū papā **G**regoriū Decimū statuta
plene ac inuolabiliter sine dolo 7 fraude nō fecerit ob
seruari. uel si cardinales ultra q? statutū est presumpse
rit artare. uel si fraudē in premissis uel circa predicta
cōmiserit extra de elec. c. ubi. §. pterea. li. vi. Tales enī
oēs in isto casu cōtenti sunt excōicati similiter qui i se/
quēti casu cōtinēt? 7 ciuitas ipsa subiaceret ecclesiastico

interdicto. Suius casus principalis ibidem. Si super taliter
observandis statim audito summi pontificis obitu cora-
dero et pro populo civitatis illius ad hoc specialiter evocan-
tium corpale non prestitit iuramentum. Sextus principalis est
de bono regimine urbis ad tuitionem libertatis. Ro-
mane ecclesie quadruplex et omnes sunt pape reserva-
ti. primus est contra illos qui in senatorem capitaneum
patricium aut rectorem seu Romane urbis regimem
vel officium aliquem nominant eligunt vel assumunt po-
tentem nobilis eminentie de Roma vel districtu non
existentem. Secundus qui contra huiusmodi nomina-
tos electos vel assumptos si tali nominationi electioni
vel assumptioni assenserit aut se de ipsis quolibet im-
miserit. Tercius contra obediētes et inēdētes eiusdem. Quar-
tus contra dantes ipsis nominatoribus electoribus assump-
toribus aut nominatis electis vel assumptis auxiliū cō-
silium vel fauorem publice vel occulte. Et sunt omnes
quatuor casus pape reservati. Septimus principalis est
contra illos clericos qui sponte et sciēter participant cum
excommunicatis a papa recipiendo in divinis officiis
Et in eodem crimine addit summa summarum extra
de sen. ex. Significavit. Sed intelligit dicit per. pa. de
excommunicatis nominatim et clericis qui eos recipiunt in suis
officiis. Secus forte de laicis qui alias audiret missas
cum eis tamen de hoc vide sequenti. c. casu. vii. et infra. c.
vi. casu xviii. Octavus principalis est de falsariis con-
tinentes duos. Primus cum quis per se vel per alium fallat
litteras domini pape cum fautoribus et defensoribus su-
is. Secundus cum quis scienter utitur litteris apostolicis
etiā ab alio falsificatis extra de crimine falsi. c. falsario

rum. 7 c. dura. Itē quādo casu littere false ad euz per
ueniunt nisi infra. xx. dies destruat uel resignet nō tra/
dendo tradenti. sed iusticie. tutius est rñ sibi destruere
Qui autē utit̃ ignorāter falsis nisi prius. apertis illis
videri fecerit. pro sciente habetur. ut ibidē i glosa di/
cit. Dicit autē hosti. sic hodie preceptū est q̃ in litteris
domini pape quis nec in magno nec in modico aude
at manū apponere. etiāz litterā aliquā uel punctūz ali
quē corrigendo. exceptis officialibz quibus hoc ē cō
missūz. Alioquī manūz apponens ex canone lato i cu
ria ipso facto sententiā excōicationis incurrit q̃ non
potest citra sedē apostolicā relaxari. Secūz atē de lris
aliis quibuscūqz etiam legati aut summi pñiarii. Et
multo magis de litteris p̃latoz. nisi q̃ quidā i syno/
dis excōicant falsificātes litteras suas 7 sic incurrunt
falsi. infra dyoce. Nonz principalis ē de cardinalibz
Ro. urbis orinēs iiii. c. In primis duobz ē papalis re
seruatio. primz ē ctra illum qui sancte romane ecclesie
cardinalē hostiliter fuerit insecut9 uel percusserit aut
ceperit aut mādauerit aut soci9 fuerit facientis. Secun
d9 ctra illū q̃ tale factūz ratum habuerit aut cōsilium
dederit uel fauorē aut postea receptauerit uel defensā
uerit sciēter huiusmōi malefactorē. Tercia si princeps
cōsul senator l' ali9 dñs siue rector secularis q̃ nō facit
penas legales seu ipsaz cōstitutionē obseruari ctra ta
les infra mēsez postqz huiusmōi delictū puenerit ad eo
rum noticiam extra de penis. c. feliciis.

Cap. quartum.

Congētes at clerū p̃cipaliter 7 emūitatē ecciasti
cā sunt isti. Prim9 ē de violentantibz clericos uel

religiosos. Et est multiplex. **Primus** Si quis clericum vel
personam religiosam manibus iecerit violentas et temerarias.
vii. q. iiii. Si quis suadente. **De sen. excō.** parochianos
et c. **Cōtingit** et est pape reservatus. Si lesio sit enormis
iniuria. **Est** autem enormis quando ad mutilationem membri seu
ad effusionem sanguinis. scilicet per vulnus illatum processum
fuerit. Aut si in episcopum aut abbatem propriis manibus violenta
infecta sit extra **De sen. excō.** cum istorum. **Dicit** enim **Spe/**
cula. de offi. lega. uer. lxviii. papa solus absoluit occiso
res clericorum. **Vel** si alias lesio sit enormis. **In** leui autem
episcopus. **Et** graui legatus. ac in maiori secundum suum privilegium
habens tamen ille casus multas exceptiones. **Secundus** cum quis
potest defendere clericum a violenta manuum iniectione
et non defendit. quod qualiter intelligi debeat. legatur
istud quod notatur eodem titulo. **Quante.** **Vnde** casus ille intelli/
gitur de illo qui ex officio tenetur a violentis defendere
et non facit cum possit. **Vel** de illo qui non prohibet quando
propter se illud fit uel eius nomine. uel qui solo verbo
posset impedire et non vult. complacens sibi in illo malo
Tercius qui nec manibus inicit nec in hoc consentit. ipsum
tamen clericum captum uel iuratum detinet ponendo ei custo/
des. **Vel** intra domus aliquam recludendo e. ti. nuper
Quartus de illo qui per se non percutit et detinet sed mandat
hoc fieri et per alium fieri facit eodem titulo. mulieres. **Quin**
tus de illo qui ut clericus verberetur et detineatur causas prestat
consilium et iuuant. ut probatur de homicidio sicut dignum et
notatur eodem titulo. mulieres. **Sextus** de illo. et si non mandat
uel facit iniectionem. tamen suo nomine factam et post ratam
habet ut eo. ti. Cum quis. **Secundus** principalis secundum sen
tentiā sententiarum est duplex. **Primus** abstrahens aliquem

violenter de ecclesia ad eā fugientē. xvii. q. iiii. diffini-
tum 7. c. frater. Secundus / grecus rebaptisans scienter
baptisatum a latino uel lauans altare tanq̃ macula-
tum in quo latinus celebrauit. Extra de bap. c. vlti-
mo. Tercius principalis secundū eandē sniam. auferē-
tes oblationes de altari. Quidā tñ dicunt q̃ sunt ex-
cōicadi. xx. q. i. Sāctoꝝ 7. c. sequēti 7. c. quia sacerdos
Quartus principalis habet quatuor casus. primus
contra etiam exemptos quicūq̃ scienter in casibus nō
pmissis defūctos sepeliūt ī cimiterio tpe interdicti. Ec-
ce primū p q̃ sciēter sepeliūt excōicatos publice. Ecce
secundū. p̃ qui sepeliūt nominatī interdictos. Ecce ter-
ciū. ul' manifeste vsurarios. Ecce quartū. ipso facto ex-
cōicationē incurrūt n̄ qua nō absoluēt nisi pri⁹ ad ar-
bitrū dioc. epi satisfactionē opetentē exhibuerit eis q̃
bus p̃ premissa fuit iniuria irrogata. Nō obstatē pri-
uilegio exemptionis quocūq̃. In clemē. de sepultura
Eos. Quintus principalis. Si super beneficio contra
ipsum possessorē qui triennio nō possedit. ī peritorio
vel possessorio una diffinitiva fert̃ in curia etiam si
nulla fore dicatur. ipsi⁹ beneficii sequestratio per loci
ordinarium fieri debet. quā īpediens ul' sequestratos
fruct⁹ occupās excōicatus est. In cle. de sequestra pos-
et fruct. Sextus principalis tangit tam religiosos q̃
clericos. prim⁹ ē contra religiosas personas exeuntes
ad audiendū leges ul' pblicā nisi ad claustrum redie-
rint infra duorum mensium spacium. Secūdu⁹ contra
archidiaconos. decanos. plebanos. prepositos et ali-
os clericos psonat⁹ habētes. necnō presbiteros nō a
legib⁹ p̃ pblica audiēdis īfra spacū destiterit supra

videtur. Isti duo casus implicat multas personas quia
omnes religiosos professos. Secundo omnes clericos in dig-
nitate ecclesiastica constitutos. etiam si non sint sacerdotes
nec curam animarum habeant. Tercio omnes sacerdotes
cuiuscunque status. Quarto plebanos qui habent curam
animarum. Quare collegium etiam si non sint sacerdotes qui
exiunt ad audiendum leges vel physicam nisi infra duos
menses resipiscant non autem simplices curatos non sacer-
dotes includit. Si autem in camera secrete audirent. qui
a contra mentem faciunt inciderent. Unde qui sic audire
volunt. a papa hoc impetrant. Et idem est si per se ibi prin-
cipaliter studerent. Septimus principalis continet plures
casus. Primus Clericus carnaliter cognoscens concubinam
suam publicam excommunicat pro eo quod ipsa non recedebat ab
illo clerico concubinario suo extra de sententia excommunicationis. c. Si
concubine. Secundus continens multos est generalis. quod quicumque
principat in crimine criminoso propter suum crimen excommu-
nicato de sententia excommunicationis. nuper et si concubine. Sed hic diversa di-
versorum est opinio. In hoc quod quidam dicunt intelligi de sen-
tentia hominis non canonis. Alii vero dicunt quod intelli-
gitur de sententia iuris et non hominis. Exigitur autem
ut cooperetur illi crimini propter quod est sententia lata. Terci-
us communicans scienter cum excommunicato qui cum participibus est
excommunicatus extra de sententia excommunicationis. c. quod in dubiis. §. ul. Sed ho-
die participantes nominati monendi antequam incurrant
excommunicationem maiorem extra de sententia excommunicationis. li. vi. De
his etiam duobus casibus vide infra viz. c. vi. casu. xviii
et precedenti c. casu. vii. Octauus principalis. grecus ab
episcopo latino deputatus tamquam vicarius pro populo greco
et eidem episcopo legitimo inobediens. Extra de officio or-

c. **G**am in plerisque. **H**onus principalis. **E**piscopus ordinans clericum alterius dyocesani absque eius dyocesani licentia ratur ordinans quam ordinatus est excoicatus. lxxi. di. Si quis fuerit 7. c. **C**lericus. **D**ecimus principalis contra eos qui procurant quod obseruator privilegiorum suorum scienter intrumittit se de aliis quam de manifestis iniuriis et violentiis seu ad alia que iudiciale inlaginez exigunt suam extenderit potestatem. extra de lega. c. hac constitutio/ ne. q. ps uero. li. vi. **H**ac constitutionem dicit pe. pa. habet timere uel cauere scolares parisi qui sepe priuilegiis abutuntur. hoc autem non habet locum in illo qui tamen est obseruator. sed iudex in non manifestis. **U**ndecimus principalis et de sacrilegiis duplex. **P**rimus contra incendiarios ecclesiarum. **S**ecundus contra effractores ecclesiarum. **E**t in utroque casu incidit quod in excoicatione. sed si fuerit denunciati seu publicati per solius papam absoluuntur extra de sen. ex. tua 7. c. **C**onquesti. dum autem dicit pe. pa. incendiarius qui dolo malo hoc facit non qui per culpam candela cadente iacens in ecclesia ipsam incendit. non autem alius incendiarius nisi loci sacri incidit. **Q**ui autem in guerris monasteria et ecclesias succendunt non euadunt nisi incastellate erant et inde aduersarii iniustam guerram faciebant quod uis hoc sit dubium. quia delictum persone non reducat in damnum ecclesie. **Q**ui autem ecclesias et monasteria demoliti sunt timore hostium ne per illam sibi nocerent non excusantur. **S**imiliter effractor si frangat aliquid quod sit ecclesie. ut altare crucem et huiusmodi. nam etsi archam plenam depositis ibi frangat. et si asportet. non incidit in istam sententiam. quia non frangit nec intrat ecclesiam sed in ecclesia. **S**ecus si oblationes de altari reci. **D**e quo

supra habes in .iii. casu. **D**uodecim⁹ principalis ē cō
tra scolares & magistros bononiē. Quoz qui oducit
domum ante tempus finite locationis quā inhabitat
vel hospitem alloquēs. in glino irrequisito. dicit glo.
qui non extēdend⁹ ad scolares aliarū ciuitatum. **D**e
locato & oducto. c. i. **D**ecimustercius principal⁹
doctor siue magister qui scienter legit leges uel phisi/
cam alicui religioso habitu suo dimisso. Aut in scolis
suis presumserit retinere. **E**xtra de cleri. uel mona. ca/
pitulo ut periculosa li. vi. **D**ecimusquartus principa
lis. **P**ersona ecclesiastica inferior epō locās domū ali
cui alienigene ut ibidē publice usuras exerceat aut qui
huiusmodi usurarium habitare permittat in terris
suis. **E**xtra de usuris capitulo usurarū li. vi. **C**ontu/
net ergo tres casus secundū pe. pa. **P**rim⁹ ē cōtra per
sonas ecclesiasticas epīs inferiores que alienigenas et
alios nō oriūdos de terris eoz publice pecuniā fene
brem exercētes uel exercere volentes ad hoc domos ī
terris suis oducere uel oductas habere aut alias ha/
bitare permittāt. **S**ecund⁹ est cōtra illos qui ad fen⁹
exercendū usurarios manifestos de terris suis nō ex/
pellūt. **T**ercis⁹ est cōtra illos qui ad fen⁹ exercēdū do/
mos illis locāt uel sub alio titulo quocūq; concedūt.
Personae enī singulares excōmunicationis. et unuer
sitas interdicti sententiā incurrit quā si per mensem aīo
sustinuerit indurato. c. i. **H**oc tñ intelligendum subdit
pe. pa. q̄ soli clerici epīs inferiores incidūt. **L**aici uel
ro sunt excōmunicādi. **I**te requiritur q̄ ille sit alienige
na et publicus usurarius. **D**ecimus quint⁹ principal⁹
qui ī ciuitate ul' dyocesi alteri⁹ vicarie siue presulatus

officium exequendo se ingerit cōtra formā decreti de
offic. ord. **S**uomā. i. plarūq. Raro hic casus accidit
Unde si quis epōz epālia uellet exercere uel crucē fer
re extra prouiciam. uideret incidere. **D**ecim⁹ sext⁹ pri
cipalis ē oīra illos qui ad dirigēdas moniales i suis
electionib⁹ euocant. nisi ab his abstineant ipi sic uo
cati. p. que inter eas sup faciēdis ipis electōib⁹ oriri
possit discordia extra de elect. c. in demeritatib⁹ li. vi.
Et dicit pe. pa. Nota q. in hunc casum incidit aduoca
tus qui amore lucri suad⁹ appellare oīra canōice elec
tā. sec⁹ si bono zelo cōsultat. **D**ecim⁹ septim⁹ pīcipalis
cōtinet tres cas⁹ Prim⁹ est oīra illos qui cōstitutionez
Nicolai. iiii. de verbor⁹ significatiōe exiit li. vi. factā
de intellectu et expositione regule beati **F**rancisci fra
trumq. minorū approbatione aliter q. gramaticaliter
exponēdo glosare psumserit. **J**o. an. dicit puto q. ne
cessē sit impedimentū precedere ⁊ monitionem sequi.
Secūdu⁹ oīra doctores seu electores qui docuerint
in publico ex certa sciētia et deliberate intellectu de
prauātes cōstitutionis ipi⁹. **T**erci⁹ oīra faciētes cōl
latum scripturas siue libellos. ex certa sciētia et delibe
ratione determinātes in scolis. seu predicātes oīra ea
q. in cōstitutione cōtinēt predicta. **N**otādūz tñ q. **J**o
xxii. i. cōstitutione. Quia nōnunq. snias ⁊ penas latas
cōtra glosatores **D**ico. iiii. exiit qui seminat suspēdit
usq. ad apostolice sedis bñplacitū per huiusmōi tñ
suspensionē nō intēdit dare licētiā docendi sribendi
determinādi predicandi aut prauē loquēdi cōtra rel
gulā ipsoz frat⁹ minor⁹ publice uel occulte. **D**ecim⁹
octau⁹ pīcipalis ē i cōstitutiōe **J**o. 22. **S**uscepti regis

talís. Si quis de fructibus beneficii de quo debet pri/
mi anni vel alterius fructus fabricę vel ecclesie alicui aut p/
sone ultra portionem per dominum Johannem papam taxatam
perceperit ac illi ad quem pertinet non restituerit infra men/
sem cum effectu. Si sit episcopus vel superior ab ingressu ec/
clesie et pontificalibus est suspensus. Si aut capitulum vel
universitas vel collegium sunt donec predicta integra/
liter restituerint interdicta. Si vero singularis persona ec/
clesiastica vel mundana hoc fecerit excommunicationis sententiam
incurrit ipso facto. a qua nisi restitutione premissa per/
terque in mortis articulo minime absoluitur. Decimus
non principalis duos habet. Primus si quis episcopus ut
supra ad curiam romanam palam occulte venerit et absque
licentia domini pape de curia recesserit excommunicatus est ip/
so facto. Secundus si quis episcopum ut supra apud
sedem apostolicam latitantem scienter receptaverit. vel et/
dem receptionem vel aduentum illorum ostenderit domino pa/
pe vel alicui per quem hoc ipsius crediderit deduci no/
ticiam manifestare non curaverit excommunicatus est ipso facto
Isti duo casus habent constitutionibus. Jo. xxii. Est
prelatorum. ii. c. Et si doceat. Vicesimus casus habet ex co/
silio constantie confirmatus per Martinum ibidem in bulla
multo contra in hec verba. Ordinati symoniaci ab ex/
communicatione suorum ordinum sunt eo ipso suspensi. Ele/
ctiones autem postulationes confirmationes et quis/
pansiones symoniaci ecclesiarum monasteriorum dignita/
tum personarum officiorum et beneficiorum ecclesiasticorum
quorumcumque. factę nulle sunt ipso iure. nullumque per illas
ius cuique acquiritur. nec promovere confirmari aut promovere faci/
lit fructus suos. Si ad illorum restitutionem tamquam in qua obla

torum precipientes tenent. Et dantes et recipientes. ipso facto sententiam excommunicationis incurrunt. etiam si pontifici/ ali aut cardinalatus prefulgeant dignitate. Vicesimus primus habet. ex consilio basiliensi sessione duodecima. Sicut instruenda sic Symoniace electi. scilicet in pontifices et in abbates. Et qui huiusmodi symoniace electionis participes fuerint taliterque eligentes et conformati in horrore tanti criminis. penam ipso facto excommunicationis incurrunt. nec a tali reatu et excommunicatione electi et confirmati absolui possunt. nisi ecclesiis et dignitatibus ad quas turpiter assumpti sunt libere resignauerint et ad eas obtinendas quas nefario ingressu adepti sunt perpetuo reddantur inhabiles.

Capitulum quintum

Nunc numerandi sunt casus qui tangunt religiosos principaliter qui sunt isti. Primus principalis est contra religiosos ordinum mendicantium adinuentorum post consilium generale. Innocentii quorum etiam religiones fuerunt per sedem apostolicam confirmate. qui post de liuz lugdunense domini Gregorii decimi aliquem ad eorum professionem admiserunt. Aut de nouo dotacionem aut aliquem locum acquisierunt. uel domos seu loca que habent alienauerunt absque sedis apostolice licentia speciali. Extra de religiosis domibus. ca. Religionum li. vi. Secundus principalis duos continens extra ne clerici. uel monachi. ut periculoso. li. vi. Primus religiosus qui in scolis seu alibi temere sue habitum religionis dimittit. Ex hoc patet apostatantes a religione esse excommunicatos. Immo dicit. pe. pa. Si religiosus habitum dimittit ex turpi causa ut de nocte ad

mundū ad lupanar incidit. Secus autē si habitum nō
dimittit sed intus abscondit ⁊ alio regit. ne agnoscat
Maxime si propter bonaz causam hoc faciat ut puta
quia equitat et non vult agnosci cuius religionis sit
dū tñ sit habit⁹ religios⁹. Qui autē metu latronū dimit
tit nō temere dimitteret. Nec excusantur qui habitum
mutāt in scolis. ut religiosi non appareāt. Qui autē io/
cosa leuitate dimittit ad horā ut currat uel lapidē p
iciat nō incurrit. qz nō est veri simile hoc icendisse cō
dutorē canonis in quibuscūq; mīucis quē incidere in
tales laqueos. Secūdo contra reli. q accedunt ad quīs
studia lrāz nisi a suo prelato cū cōsilio sui cōuent⁹ ul
maioris partis eiusdē cōsiliū eūdi ad studiū licētia pri
mitus sit cōcessa. quod intelligendū est quādo vadit
ad scolas extra patriā non autē de scolis eiusdē vil
le oportet cōuentū euocari sed abbatis licentia suffi
cit. Itē intelligitur de illis qui actu resident in cōuen
tu. Nā pores q sunt extra de licētia soli⁹ abbati pnt
ire ad scolas. Terci⁹ principalis cōtinet. iiii. casus ⁊ in
eisdē religiosi grauātes ul fraudātes Decimas eccīaz
circa eas debitas. si requisiti per illos quorū interest
non desistūt ifra mensem uel de usurpatis uel retentis
ifra duos menses non fecerūt emendam suspensi sunt
ab officiis administrationib⁹ ⁊ beneficiis ⁊ talia non
habētes sunt excōicati. Dñ prim⁹ cas⁹ ē q religiosi q
noualium aut alias decimas ecclesiis debitas ad eos
ex aliqua causa legitima nō spectantes appropriare
sibi presumserūt. aut exquisitis fraudib⁹ siue colorib⁹
usurpare. Secundus seu qui animalib⁹ familiariū et

pastorū suoz uel aliorū etiā aīalia ip̄a eoz gregibus
inmiscentiū. **Tercio** seu qui de aīalib⁹ que in fraudem
ī pluribus locis emūt. emptasq; tradūt vēditorib⁹ ul
aliis ab ipsis tenēda. **Quarto** seu q de terris quas tra
dūt aliis excolendas decimam solui ecclesiis non per
miserūt aut p̄hibuerūt. nisi post requisitionez ut supra
dictum est. de decimis capitulo primo in clementinis.
Quarto principalis de statu clericoz c. i. q̄ quia vero
duo ponūt. **Prim⁹** ne monachi aut regulares canoni
ci ad ministratiōē aliquā nō habētes ad curias p̄
cipū absq; speciali prelatorū suoz licentia se confer
re p̄sumāt. Quod si ut suis prelatīs ī monasteriis dā
nū aliquod īferāt ad dictas curias se offerre p̄sumpse
rūt excoīcationis sententiā eos incurrere volum⁹ ip̄o
facto. **Dicit** textus vident⁹ ergo ad hāc excoīcationez
incurrēdā duo necessaria. scz ut curiā intrauerit. et q̄
cā dānificādi monasteriū ul p̄latuz. **Ex** solo igitur ex
itu claustrī ob hanc causam non ligatus ē. **Secundus**
casus est de monachis infra septa monasteriū sine licē
tia abbatum suoz arma tenentibus **dicit** text⁹. **Dicit**
tamen Jo. an. super verbo tenētes. **Veniens** de fol
ris cū armis ad claustrū. non animo tenendi nec tenet
ex delatione ligari nō uidet⁹ ⁊ vnū cuz effectū. ⁊c.
Quintus principalis contra impediētes visitatores
monialiu⁹ in suis visitationibus p̄ modos contētos
in cle. de sta. cleri. c. ii. in fine nisi moniti resipiscant.
Glosa Jo. an. puto q̄ necesse sit impedimentum pre
cedere monitionem sequi. **Sextus** principalis ē
religiosis domib⁹ c. i. in clemen. cōtinēs duos casus

primus damnat statum beginarum. ac excoicat illum sectantes
vel de nouo assumptes. Secundus excoicat religio/
sos dantes circa illud consilium auxilium uel fauorem
Nota tamen quod post istam clementinam parisiis multe
begine erant sic nuncupate simpliciter. non disputantes de
summa trinitate. nec suspecte de heresi. Quorum quedam
communes domos habentes simul habitabant in beginagi/
is. declarauit Job. xxii. extranaga. ad episcopum parisiensem
cuius iudicium cum de mulieribus quod tales non sunt excoica/
te nec molestande. tum quod innocentes cum nocentibus non
sunt damnificande. tum quod scandalum sequebatur de vex/
atione talium que fuerunt bone vite. tum quia caste sic vi/
uebant. Idem determinat idem Job. xxii. in alia extrana/
ga. generali ad omnes cuius principium Ratio recta non
patitur. Septimus principalis Job. xxii. in sua extranaga/
ti Sancta romana duplex est. Primus sic sonat. Sta/
tus omnium illorum virorum qui in aliquibus locis fratercel/
li aut begini. siue fratres de paupe vita. seu bizochti/
aut aliis nominibus nuncupantur. et habitum noue religionis
assumere congregationes et conuenticula facere. superiores
eligere. quos ministros seu custodes et gardianos aut
nominibus aliis appellant. Plurimos ad eorum sectam
recipere loca etiam de nouo construere aut constructa reci/
pere in quibus habitant in commenda. mendicare quasi eorum
secta foret una de religionibus per sedem apostolicam
approbatis temere presumunt fingentes se regulam fra/
trum minorum ordinis. quam sanctus Franciscus institu/
it profiteri. et ad litteram confingunt obseruare quicquid sub
obediencia generalis vel provincialium ministrorum
ipsius ordinis non morentur. Quorum etiam quidam se esse de

tercio ordine beati **F**rancis. penitentiu vocati asseren-
tes in quo tñ talis ritus nullatenus est excessus predictu
statu eoz sub velamine talis nominis satagunt palli-
are. reuocat penitus et prohibet non obstantibus etiam
quibuslibet. **E**t ipsi nihilominus sunt excommunicati ipso facto
Secundus omnes episcopi et alii prelati qui alicui ritui viuendi
et habitus supradictos propter spirituale mandatum sedis apostoli-
ce excesserint sunt excommunicati ipso facto. **D**icit autem princi-
palis de privilegiis. c. in cle. continet vi. omnes pape reser-
uatos. Primus. religiosi qui clericis aut laicis sacramentum
unctionis extreme. **E**cce primum. per eucharistie ministra-
re. **E**cce secundum. matrimonia uel solemnizare. **E**cce terci-
um. non habita super his parrochialis presbiteri licentia
spirituali aut qui excommunicatos a canone preterquam a casibus a
iure expressis per privilegia sedis apostolice concessis
eisdem. **E**cce quartum. uel a sententiis per statuta. **P**uicilia
aut synodalia promulgatis. **E**cce quintum. seu a pena
et a culpa absolvere quemque presumpserint. **E**cce sextum
et notat Jo. an. super quinti casus verbo a sententiis. pul-
to inquit quod omnem sententiam includat excommunicationis
suspensionis uel interdicti. cuius necessaria sit absolutio
Item super precedenti verbo. **E**xcommunicatos a ca-
none dicit idem. Quocumque etiam a quo episcopus uel sacerdos
posset absolvere. **N**on tamen intelligitur de excommunicato
ab homine. quia non exprimitur. **E**x quibus etiam patet septimum
videlicet quod excommunicati sunt omnes quos rite excommuni-
cat eorum superior aut iudex per sua statuta. sicut etiam excom-
municati sunt omnes quos eorum prelati aut iudices rite excom-
municant. **N**on principalis in cle. de penis. c. ii. **C**upul-
entes triplex. Primus de religiosis mendicantibus

Ne deinceps in aliqua ciuitate castro villa seu loco
quocūq; ad habitādū domos l' loca q̄cūq; de nouo
recipere. **S**eu hacten⁹ recepta imutare l' ea uēditionis
pmutationis donationis aut cuiusuis alienationis ti
tulo in alios trāsserre presumāt absq; licētia sedis a/
postolice spāli. **S**ecūdu⁹ est cōtra oēs religiosos qui in
sermonib⁹ uel alibi pferūt aliq̄ ut retrabāt a solutio/
ne decimar⁹. **T**erci⁹ cas⁹ ē q. q. uero talis scz. qui uero
religiosi postposuerūt cōscientiam facere de
soluēdis huiusmōi decimis ab officio predicationis
tādū maneāt ipso facto suspēsi. **D**onēc cōfiteb⁹ ipsis
si hoc ipsum dicendi cōmode facultatem habuerint
cōscientiaz fecerint exinde excōicationis incurfuri sen
tentiaz ipso facto si predicare presumerint. predicta
negligentia ut premittit nō purgata ad religiosos tñ
monasterioꝝ l' ecclesiaz decimas pipientium hoc nō
extenditur. **D**ecimus principalis ē ibidem. continens
etiā. iiii. particulares qui omnes pape reseruant cōtra
temerarios violatores cōstitutionis illi⁹ qui religi. et
cleri. secularib⁹ **P**rohibet ne aliquos ad uouendū. **E**c
ce. i. **I**urandum ecce. ii. uel fide interposita. **A**cce. iii.
Seu alias permittendū. **E**cce. iiii. inducāt ut sepultu/
ram apud eoꝝ ecclesias eligāt l' iā electā ulterioꝝ non
imutent. **U**ndecim⁹ principalis cōtinet etiā. iiii. De sen
ex. c. i. i. de. quia religiosi etia⁹ exempti violantes iter
dictū p sedē apostolicā. **A**cce primū. uel per ordinal
riū loci. **A**cce secūdu⁹. uel generalē cessionē diuinoꝝ
factā per pūciale cōsilium **E**cce tercium. uel eū q. hoc
possit seruata per catredralē uel matricē ecclesiaz loci
Ecce q̄rtū excōicat ipso factō p soluz papā absoluedi

Duodecim⁹ p^rincipalis po^test eodē ti. Cū ex eo. 7 est eti
a3 papalis. Quod fratres minores si tpe interdicti reci
piunt in suis ecclesiis ad diuina fratres u^t sorores ter
ciū ordinis excōmunicati sunt. **G**losa. super verbo sul
is eccle. dicit. Si ī aliis ecclesiis hoc facerent cessat bec
pena posset tñ locum habere alia pena cōmunis. **T**re/
decim⁹ p^rincipalis duplex ē. **Pr**im⁹. Si cuiuscūq; ordi
nis religios⁹ ad partes trāsmarinas ad p^rdicādum se
trāsserat ī fidelib⁹ absq; sui superioris licētia. sibi p^r ip⁹
patētes litteras cōcessas. excōicat⁹ ē ipso facto. 7 ab o
cas⁹ pape reseruāt^r p cōstitutionē. Job. xxii. ad nost/
rū nup. **D**ecimusquart⁹ p^rincipalis ē duplex scz tā de
dantib⁹ q³ recipiētib⁹ aliquid p religionis īgressu cō
tra extra. vrbani. v. ne in vinea dñi o^tra religiosas q³
cūq; psonas. ne past⁹ p^radia seu pecūias 7 localia aut
res alias etiā ad ecclesiasticū seu quēuis piū vsu3 aliū
deputata seu deputāda directe. uel indirecte. petere
seu exigere ququomō psumāt aut psonis volentib⁹
ītrare eaz religiones ī earūde psonaz receptione an
uel post istā. **S**3 eas pon⁹ cū ōnimoda puritate reci
piāt ī victu 7 vestitu sicut alias psoas suor⁹ monaste
rior⁹ ī sincera caritate ptractēt. **I**lla dūtaxat que pso
ne īgrediētes ipse pure ac spōte 7 plena liberalitate ō
ni pactōne cessante dare ul offerre monasteriis eccle
siis 7 locis huiusmōi voluerit cū gracia3 actione licē
te recepturi. **E**ui enī sec⁹ egerit si sint singulares psonē
excōicationē pape īcurrūt. **S**i collegia suspēdūt. ita
sonat extrauagās p^rdicta.

Cap^o vi.
In ultimo de casib⁹ qui tāgunt omnē pene statū
speciali3 tñ secularē tractādū est qui sunt isti viz

Primus principalis est contra illos qui christianos pro negociatione
vel aliis honestis causis nauigantes capere. aut rebus suis
extra de. raptis. **Excoicamus** duos ordinēs. **Primus**
contra spoliare presumētes. **Secundus** contra illos qui christianos
naufragiū patientes spoliāt rebus suis. **Et** notat per. pa.
quod in primo casu dicitur hic honestis causis propter pira-
tas et illos qui saracenis aliqua prohibita portant et qui ali-
as in mari iusta bella ducunt. Alii vero predones non sunt
excoicati. Igitur principes qui accipiunt bona naufragorum
excusari non possunt. cum sit contra omnes equitatem et naturalem
addit autem in littera ubi supra ad casum. nisi ablata reddide-
rit per amonitionem. Et postquam fuerit in mora cum possint re-
stituere et non restituerit. **Secundus** principalis habet duos casus
Primus introductus est contra potestates. consules. rectores et
alios officiales laicos civitatum. et aliorum locorum. agari-
as et exactiones indebitas ecclesiis. sacerdotibus et eorum po-
ssessionibus et alia sua universa onera imponētes. siue fos-
sata siue expeditōes seu alia quelibet que agenda arbitran-
tur de bonis ecclesiarum clericorum et pauperum ipsis depu-
tatis impleri fere cuncta volētes. **Secundus** contra illos qui
supradictis proximo successerit nisi infra menses errorem
sive excessum predecessorum purgauerit. de immunitate. ecclesi-
e. **Adversus**. q. fi. et c. non minus. **Tercius** principalis habet. viii
casus. **Primus** est contra illos qui de cetero statuta edicta contra
ecclesie libertatem. nisi ea de capitularibus. siue ea de su-
is cartulariis vel aliis libris suis infra duos menses non
deleuerit. **Secundus** si ipsa suari fecerit quous deleuerint.
Tercius contra illos qui consuetudines contra libertates eccle-
sie introductas fecerit obsuare. **Quartus** contra illos qui ta-
lia statuta de cetero fecerit. **Quintus** contra illos qui talia

statuta scripserit. **S**extus cōtra potestates rectores et
consiliarios locoꝝ p quos statuta et consuetudines de ce-
tero edice fuerit p suate. **S**ui cū scirēt talia fieri et pos-
sent pphibere et nō pphibuerit q̄nis etiā nō statuerit
uel fecerit obseruari. **S**eptim⁹ cōtra illos q̄ h̄m ea pre-
sumpserit iudicare. **O**ctau⁹ cōtra illos q̄ i publica for-
ma scribere p̄sumserit iudicata. **E**xtra de sen. ex. c. no-
uerit fraternitas tua. **D**ia ista colligunt dicit. pe. pa.
ubi uidet eē contra ecclesiasticā libertatem. quia rusti-
ci statuerit q̄ nullus offerat nisi in magnis festis aut
nisi tantuz. aut q̄ sup mortuū nō sit talis p̄anus l̄ tot
cerei. vel contra curatū ōnes d̄tribuāt ad adiunādūz
cōtra ipsuz i casu turpi et huiusmōi. **E**t libertas ecclesie
est habere oblationes liberas. et liberas sepulturas. si
autem illi de aliquo vno genere ordināt q̄ sepeliant
alicubi et cū hoc non sit statutum ligās. etsi est contra
vnā ecclesiā ē pro alia nō uidet incidere. **S**ed de pan-
nis preciosis et multitudine candelaruz quando ciues
pphibent talia ne pōpis sui grauent se dicunt alu q̄
licitum est. dū modo fiat pro bono cōi. nō cōtra liber-
tatē ecclesiasticā. volendo p hoc grauare. **S**uart⁹ p̄i-
cipal duos d̄prebēdit. **P**rim⁹ cōtra illos qui l̄rāz al-
postolicaz ipetrationes aut alias ad forū eccie recur-
rentes super cas⁹ q̄ ad idē forū de iure uel de antiqua
consuetudine pertinet. uel p se uel per aliū ad desistē-
dū l̄ in foro seculari de q̄stionib⁹ huiusmōi litigā-
dū p iudiciū ecclesiasticoz l̄ ipoz iperatiū seu litigā-
tiū aut volentiū litigare. aut p̄p̄iquoz illoꝝ seu rēz
illoꝝ. quoz etiā raptionū modū ul̄ aliis quibuscūq̄
cōpulerint uel d̄pelli fecerint seu procurauerit. seu p se

vel per alios impediērit. quo minus coram iudicib9
ecclesiasticis seu Delegatis seu ordinariis. querulantes
de causis predictis possint libere iusticiā obtinere. Se-
cund9 est cōtra illos qui ad predicta faciēda dederūt
consilium auxiliū uel fauorem. ut de emunitate eccle-
siastica quoniam ut itellexim9. li. vi. **U**bi tñ notat pe-
pa. **S**i quis cōsulit amico suo potiq9 cōuenire laicum
corā pposito. potestate. seu magistro cuiū ubi statiz
p pressione psonē uel saysiā bonoz habebit ius suū
q̃ coram officiali. ubi tarde cōsequet ius suū non in-
cidit licet ille prius uellet coram ecclesia litigare. Sed
cuius cōsilio aliquis inuitus cogitur desistere in eccle-
sia litigare ille **incidit**. **Q**uītus principal' est de emu-
eccle. c. eos q li. vi. contra illos quicunq9 obtinentes tē-
poralia diuinū subditis suis interdiciunt ne prelati
aut clericis seu personis ecclesiasticis quicq9 vendant
aut emant aliquid ab eisde9. vel ne ipis bladum mo-
lant. panem coquāt aut alia obsequia eis exhibeant.
non tamē ligat nisi dominos ⁊ potestates dicit pe. pa
Sextus principalis ē cōtra illos qui ab ecclesiis et a
personis ecclesiasticis p rebus suis p priis quas non
causa negociādi deferunt uel deferri faciunt. pedagia
vel talia huiusmodi exigunt uel extorquent per se uē
per aliū suo nomine p alieno. aut eos ad hmōi persol-
uenda opellāt. contraria consuetudine non obstante.
Et debet epus loci publicare ipm excōicatu9. p a suis
subditis facere publicari donec sic exacta restituerit.
Et de trāsgressione hmōi satisfecerit opetenter. extra
de cēsib9. c. q̃q̃. li. vi. q. q uero. **N**ec excusant dicit pe.
pa. qui a tempore a quo non extat memoria clericos

pedagiant. quia de antiquis pedagogis papa intelligit
non de nouis. **S**eptimus casus principalis continet du
os. **P**rimus quod laici qui quondam per vim vel per metum opelle
bant prelatos et capitulum ecclesiarum seu alias personas
ecclesiasticas sibi submittere bona immobilia vel iura
ecclesiarum absque consensu capituli. et licet papa nisi
post competentem ammonitionem huiusmodi submissi
onem relaxet. **E**t qui de cetero prelatos vel alias per
sonas ecclesiasticas ad talia facienda compulerint. **S**e
cundus quicumque post submissionem rite hactenus fac
tam aliquid usurpat ultra id quod ex contracto lici
to permittitur. nisi legitime monitus ab huiusmodi usur
patione destiterit. restituendo est quod taliter usurpauit. ex
tra de rebus ecclesie non ali. et c. **H**ec consultius. et
laici. li. vi. **T**ertius principalis habet duos. **P**rimus
est contra illos qui regalia custodiam vel guardiam aduo
cationis sue seu defensionis titulum in ecclesiis monasteri
is seu aliis piis locis de nouo usurpare conantes bo
na earundem ecclesiarum monasteriorum seu piiorum locorum
vacantium usurpare presumunt. **S**extus est contra clericos
ecclesiarum monachos monasteriorum et personas ceteras eo
rundem locorum qui fieri hoc procurant. extra de elec. c. gene
rali. li. vi. **S**onus principalis contra illos qui clericos vel
quolibet alias personas ecclesiasticas ad quas in ali
quibus ecclesiis monasteriis seu aliis piis locis spectat
electio. vel consanguineos eorundem aut ipsorum ecclesias
monasteria siue loca bonis suis per se vel per alios spolian
do seu alias iniuste persequendo grauare presumpserint. per
eo quod illo rogati seu alias inducti eorum quo rogabantur
seu inducebantur eligere noluerunt. **E**xtra de electi.

sciant cuncti. li. vi. **D**ecimus principalis continet tres
casus. **P**rimus est contra illos qui quēpiā xpianoz p
assimos interfici fecerint. **S**ecundus cōtra illos qui
hoc fieri mandauerint etiā si mors non sequatur inde.
Tercius contra illos qui assimos recepat. **D**efendunt
vel occulant. extra de homici. c. pro humani. li. vi.
Undecimus principalis habet duos. **P**rimus cōtra
illos qui repressallias seu pignorationes ubi aliq p
alio pregruat contra psonas ecclesiasticas concessē/
rūt seu bona illorum. **S**ecundus contra illos q repres
sallias a consuetudine quin potius ab usu concessas
ad illas. i. ecclesiasticas prorogauerūt. nisi psumptio/
nem hmoi reuocauerūt infra mēsem a concessione seu
extēsiōis tpe oputandū. extra de iniuriis. c. **E**t si pig
norationes. **D**uodecimus pīcipalis continet duos. **P**ri
mus est cōtra illos q pro eo q i reges pīcipes et baro
nes nobiles balliuos uel ministros aliosq quoscunq
excōicationis suspēsiōis seu interdicti sentēcias. sciūt
pmulgatas licentiā alicui dederūt occidēdi capiēdi p
alias i personis seu bonis suis p suoz grauādi eos q
tales snias ptulerūt. siue quoz occasione sunt prolal
te. seu easdē snias obseruātes siue taliter excōicatis o
mūicare uolētes. nisi licentiā ipaz integre reuocauerūt
vel si ad bonoz captionem occasione ipsiq licentie sit
processum nisi infra octo dies restituerūt. vel satisfac
tionem ipenderint pro eisde. **S**ecūdu cōtra illos qui
ausi fuerint licentia data uti uel aliquid premissorum
cōmittere suo motu. extra de sententia excōicationis.
c. quicunq. li. vi. **E**t sunt reseruati pape isti duo casus
Si quis steterit in excommunicatione ista per duos

centes. **T**redecimus principalis continet duos. et
ambo pape reservantur. **P**rimus si quis quemvis
pontificem iniuriose vel temere percusserit aut ceperit
vel damnificauerit. uel hoc mandauerit fieri aut fac-
ta ab aliis rata habuerit vel socius in his fuerit facien-
tis. aut consilium in his dederit uel fauorem seu scien-
ter defensauit eundem. in illis casibus de predictis in
quibus excommunicationis sententiam per iam edi-
tos canones non subiret. **G**losa. super verbo de pre-
dictis ut in banniente uel id mandate uel illud ratum
habente. **S**equitur secundus. **P**otestas vero. consili-
arii. balliui. scabini. aduocati. rectores. consules. et of-
ficiales ipsius quocunque nomine censeantur in premis-
sis culpabiles existentes. omnes excommunicationem
incurrunt per papam solum absoluedi. **I**n clemen.
de penis. c. i. **D**ecimus quartus principalis etiam
pape reservatus eodem titulo. c. grauis est. **Q**uod do-
mini temporales qui cogunt aliquos in loco interdicto
celebrare diuina. **V**el qui per precones faciunt tunc
ad illa audienda populum euocari. **V**el prohibent ne
publice excommunicati uel interdicti super hoc qui p-
illos qui missas celebrant moniti ecclesias exeant uel
ipsi nominatim moniti non exeant. excommunicati sunt
In clemē. de sententia excō. grauis. **D**ecimus quintus
principalis est in cle. de usuris. continens sex casus.
Nam cōmunicantes et officiales faciētes. **E**cce primū
dictantes. **E**cce secundum uel sribentes statuta super
usuris soluendis non repetendis uel restituendis. **E**c-
ce terciū p iudicātes p̄m illa. **E**cce quartū p nō delētes
si p̄nt infra tres mēses de libris cōitatu. **E**cce quītū p

illa seruantes. **E**cce sextum excommunicati sunt. **I**si
tam enim sententiaꝝ incurrũt quicunq; cõmunitatũ ip
sarum potestates. capitanei. rectores. cõsules. iudices
consiliarii aut alii quouis officiales premissa attemp
tantes. **D**ecimus sextus principalis continet vi. in cle. de
consanguinitate ⁊ affinitate. c. unico scilicet contrahens
matrimonium in gradu consanguinitatis. **E**cce pri
mum et affinitate prohibente. **E**cce secundum uel cum
moniali. **E**cce terciũ eẽ excõicat⁹. **I**deẽ eẽ de religiosis sic
facientibus ⁊ de monialibus ac de clericis in sacris or
dinibus constitutis. **E**cce itez tres alii casus. **E**t dicit
glosa q̃ hec constitutio in expressis premissis casibus
tẽ locum habz et eius pena. **U**nde si quis contrahat cũ
habente maritum. uel cum iudea uel pagana uel cog
nata spiritualiter uel legaliter. uel contra impedimen
tum publice honestatis. nõ est locus huic pene. **D**eci
mus septimus principalis est contra illos iudices qui
fraudulenter facerent ad causam inueniendam nomi
nari mulierem in testem ut eam possit iudex persona
liter facilius visitare seu accedere uel ip̃a ad eum uel
nire. **C**asus hic. ut dicit. pe. pa. raro cõmittitur. possẽt
tamen committi si quis iudex hoc fingeret ut ad mu
lieres sub clausura morantes intraret. extra de iudi.
c. mulieres. li. vi. **D**ecimus octau⁹ principalis est. **Q**ui
cunq; cuiuscunq; status uel gradus etiam si pontifica
li dignitate fungeret executor seu quouis alius fecerit
corpus defuncti humanum exenterari seu membratiz
diuidi ad transferendum ossa decoctione propter se
pulturam ut in extra. Bonifacii. viii. c. detestante. **D**e
cimus nonus principalis casus. **C**um quis incideret

in factum damnatum. per statutum hominis factum sub
illa forma. ut qui contra fecerit sit excommunicatus
de sen. ex. a nobis. **U**bi sciendum dicit pe. pa. qd hec
dicitur sententia iuris non papalis sed episcopalis
aut synodalis aut concilii. **U**nde ille q subest statuē
ti ratione sui delicti incidit non alius. et in loco ubi
statuens potuit statuere vel excommunicare. cum sta/
tutum concilii liget bene in dyocesi suffraganeorum.
De hoc etiam casu vide supra. capi. tercio. casu i. ii. c.
cau illo. **V**icesimus pncipal' contra illos qui absolutōē
ab excommunicationis sententia vel quācūq; reuo/
cationem ipsius. aut suspensionis. aut interdicti. vi
vel metu. procurauerint de his que vi metus de cau/
sa fi. absolutiombus. li. vi. **H**ic casus dicit pe. pa. itel/
ligendus est de metu cadente in constantem virum.
stupri siue status uerberuz. atq; necis. siue hoc sit pro
se uel pro alio. quia nō distinguitur. **V**icesimus pri/
mus continet duos. de sententia excommunicationis
eos qui li. vi. **E**t in clementinis de penis. c. **S**i quis. q.
fi. **E**t ambo aliquando reseruantur pape. **P**rimus cō/
tra illos a canone vel homine excommunicatos. qui
propter mortis periculuz aut impedimentū legitimū
ab alio q̄ ab eo a quo absoluendi fuerant de iure ab/
soluuntur a sententia canonis. **S**i quis suadēte ab or/
dinario uel alio. qui de iure non potest. **S**i cessante
postea periculo vel impedimento huiusmodi se illis
a quibus cessantibus his absolui debeant de iure q̄
cito commode poterint se presentare non presentaue/
rint mandatis ipsis super illis p quibz excōmunicari
fuerunt recepturi et satisfacturi prout iusticia suadet

bat. Et hic est casus papalis si sententia pape reserva-
batur. episcopalis uero si episcopo reservabat. **Vice-**
simussecundus est contra illos quibus cum ad sedem
apostolicam vel legatos ipsius absolutionis ipsius
beneficiū a quibuscunq; sententiis consequuntur iun-
gitur ut ordinarium suorum vel aliorū quorūlibet sus-
cepturi penitentiam ab eisdem. se conspectui represen-
tent. et passis iniuriam seu his qui propter hoc obli-
gati existunt satisfactionem exhibeant oportentes. Si
hoc cum primo commode poterint non curauerint ad-
implere. tū illi q; isti in pristinam excommunicationis
sententiam ipso facto relabuntur. **Et** est sensus q; illi q;
a sede apostolica vel a legato absoluti fuerunt et eis
mandatum est q; satisfacciant uel alicui iudici se repre-
sentent. Si id non faciunt in hoc casu absoluit ille qui
potest priori et non alius. **Vicisim**ussecundus princi-
palis ponit p. **G**uil. in specu. de officio legati capitu-
lo nunc ostendendum est ver. xxvi. **N** sen. legati sui
vel delegati cuius iurisdictio exspirauit et cui nullus
succedit in officio sibi inuncto solus papa absoluit
Extra de officio delegati prudentiam. q. sexto. Idem
intelligendum est dicit ibi **G**uil. de constitutionibus
legatorum suorum. **Ex** quo legatio est finita. nec ali-
quis legato succedit. cum in talibus nullus sit superi-
or nisi papa. **Vicesimus**tercius principalis. **Qu**z papa
ante coronacionem possit exercere officium suū. **N**ō q;
bac occasione ipugnaret lras. excōicat⁹ ē ut extra. **Be-**
nedicti. xi. q. incipit. qz nōnulli. **Vicesimus**quart⁹ pnci-
palis est in constitutione Jo. xxii. Si fr̄m et coeporū. ubi
hēt q; si q; uacāte īperio. uirtute cuiuscūq; omisiōis

ab imperatore mortuo sibi fecit uel quocumque alio colore sine bona auctoritate imperii usurpauerit. uel iurisdictionem exercuerit. aut vicariatus seu alterius cuiuscumque nominis officii sibi assumpserit nisi de licentia pape speciali. **E**t omnes eis ac commissariis eorum in talibus obedientes. aut prestantes sibi in hoc auxilium consilium uel fauorem sunt ipso facto excommunicati et terre ipsorum. **G**losa. **I**ntellige hic terras uel loca ipsorum reputari. non ratione proprietatis tantum. sed superioritatis iurisdictionalis. ac loca et quelibet communitates et uniuersitates ecclesiastico supposite interdicto. **V**icesimus quintus 30. xxii. **I**n constitutione. dierum crescente malitia principalis sic sonat. **S**i quis in provincia **A**rchie. **A**nthonitane romane ecclesie subiecta rectorem uel alium ministrum sue officialem a sede apostolica deputatum ac alicuius ipsorum vicarium uel iudicem occiderit inuasit offenderit uel alias male tractauerit seu ad hoc dederit auxilium consilium uel fauorem directe uel indirecte publice uel occulte inabilis ad beneficia uel officia sit quocumque etiam. et est excommunicatus ipso facto. et soli pape reseruatur absolutio. **A**lie pene graues insuper ibidem sunt fulminate. **V**icesimus sextus principalis. omnes illi qui falsificant monetam regis francie et tales subportant excommunicati sunt ipso facto. et reseruatur pape illis absolutio per constitutionem 30. xxii. per dies quatuordecim. **V**icesimus septimus principalis. **S**i quis demones inuocauerit uel eorum auxilium postulauerit. seu fedus aut pacta cum demonibus fecerit. uel eis

immolauerit. aut eos adorauerit. seu i eoz noie ima/
gines anulos speculum fibulam ul' re alia magice ad
ipos demones alligandos constituerit aut responsa ab
eis uel ab illis qui ab ipsis demonibus audierunt pe
tierit excommunicatus e ipso facto per constitutione. Jo.
xxii. sup illis speculaz. Decimus octauus principal' Si
quis lram aut sigillum alicuius cardinalis falsauerit
uel ab alio falsante usus scienter fuerit eo ipso ana
themate est inodatus p constitutione. Jo. xxii. impellit
nos. Decimus nonus principalis. Quicunq; legatos aut
etiam nuncios sedis apostolice impedire psumpserit. ex
coicati sunt ipso facto. Aut regna terre ⁊ loca quelibz
subiecta eisde. tam diu sint ecclesiastico supposita iter/
dicto. q; diu i hmoi cotumacia duxerint psistendu In
constitutione Jo. xxii. Super gentes et regna.

Sequitur secunda pars.

Secunda aut pars incipit de necessariis confessionez
comitibus i qua ut confessor q officiu gerit mel
diu morbos animaz facilius sanare valeat in appli
cacio sacramenta pnie septē capitalia sequētia i corpo
ret. Primū quō ad confitentē bn disponēdu se pparare
debeat. Secūdo q ab ipso confitente generaliter q̄rere
habeat. Tercio qualiter vicia luxurie de quibus mag
na vis ē rimari valeat a verecundis spāliter. Quarto
quomodo circa finez confessionuz reū corrigere debeat
et iformare atq; p que confessum eē contritū uel attritū
nosce expediat. Quinto qualiter pniaz uel satisfactio
ne debite iniungat. Sexto quō rite a peccatis et a sen
tenciis absoluat. Septimo quomodo circa infirmos
caute se teneat. ⁊ de celatione confessionis. **Ca. i.**

Quo ad primū ante confessionem et circa eius ex
ordiuꝝ .xii. sequentes regulas attendat. **P**rima
ut auctoritatē super cōfitemem habeat seu iurisdic-
tiōis qui alicuius vult cōfessionē audire. puta pape
epi. plebani vel ut sit presentatus epō rite. si est de or-
dine mendicantium frater. potest tamē subditus in oc-
to casibus alteri q̄ proprio sacerdoti confiteri. vel al-
teri q̄ qui prius fuit eius sacerdos proprius. primo
quando proprius sacerdos est omnino indiscretus et
insciens. et ab eo est licentia petita. licet non obtenta.
Debet saltem a superiori proprii confessoris seu sa-
cerdotis licentia peti si haberi potest. **S**ecundo quā-
do prochiānus trāstulit domiciliū suū. tūc ille ē subdi-
tus illius sacerdotis ad cuiꝝ prochiā se trāstulit. **T**er-
cio quando quis est vagabundus. **Q**uarto quando
quis querit domicilium quo se conferat quia sine do-
micilio est. **Q**uinto si est in studio de licentia prelati
rum suoz. **S**exto si est peregrinus qui recipit perā et
baculū a proprio sacerdote. aut eiꝝ vicario. et licentiā
si est mercator aut viator. et recepit licentiā a proprio
sacerdote. **S**ecus autē si peregrinus aut mercator
viator prefata nō fecit. **S**eptimo qñ. s. ut sanctus **T**ho-
mas dicit. subditus scit propriū sacerdotem eē hereticum
aut sollicitatorem ad malum. aut fragilē quo ad pec-
catū qđ quis cōfiteat. aut ad revelādū cōfessionē pronū
et si probabiliter estimat revelator cōfessionis. et si pec-
catū de quo quis cōfiteri debet sit contra illuz cōmissū
In his enī casibꝝ et similibus in quibus probabiliter
timet penitens ex confessione facta periculum sibi vel
sacerdoti imminere. debet recurrere ad superiorem

et petere licentiā alteri cōfitendi. quē si habere nō pos-
sit. idem iudicium est qđ de illo qui non habet copiā
confessoris. immo potius laico in isto casu deberet cō-
fiteri. **E**t si nullum aliū alienum habet sacerdotē. cōfi-
teat tunc p̄prio. tacito eo de quo est periculū. **D**icta
uo quādo ē in periculo mortis et habet alienū qz tūc
ille ē proprius quodāmodo. **S**ecūda regula. Studeat mū-
do ēē in cōscientia q purgandis aīabz īuigilat. Spem
quoqz sui laboris et circa alios p̄ficiēdi nō in p̄pria
sed in diuina uirtute ponat qz iuxta ap̄lm. neqz qui
plantat neqz qui irrigat aliquid ē. s; qz īcremētū dat
deus. **P**reconfiteat igit cōfessor et crebro oret et pro
ut corporali medico sapiēs consulit quatenus deus q
sanat omnes infirmitates opus dirigat. eiusqz virtu-
te roboret et crescat. **T**ercia regula. caueat ne precipi-
tāter circa confitētes agat. aut in solo transcurso per-
uolitet. sed morositate peruigili omnia plene exami-
nans et diiudicās. **N**ō interrumpat etiā si pōt uerba
cōfitentis. **S**ed memoret dicta. Et postmodū querat
distincte. ut si memorie cōmendare non potest caute/
saltem et pulchre de singulis inuestiget. memorie quo-
qz confitentis q dicenda imponenda ue fuerint ea dili-
genti repetitione reponens infigat. **E**t ad ista tempus
capret sufficiens. quia eligibilius est ut dicit. **C**ancel-
larius in suo tractatu de confessionum audiētia. pau-
cos audire complete. qz multos īperfecte. cū conscien-
tiarū scrupulis nō tā expedire qz impedire. **V**allem ī-
quit itaqz si curatus essem multorum differre confessi-
ones post pascha. **E**tiam ubi quidam non re-
dirent qz cecus cecos seducerem. **D**um pro vere

absolutis qui non recte absoluti sunt se gererēt. Quid
enī terribili9 isto dei verbo p **E**zechi. dicto. Tu inq̃
deus fili hominis speculatore3 dedi te domui israhel.
Audient ergo ex ore meo sermonē annunciabis eis ex
me. Si me dicente ad impiu3. Impie morte morieris.
non fueris loquutus ut se custodiat impius a via su
a. Ipse impius in iniquitate sua morietur. Sanguinē
autem eius de manu tua requirā. Si autē annūciante te
ad impium ut a viis suis conuertat̃ non fuerit conuer
sus a via sua. ipe in iniquitate sua morietur porro tu
animā tuam liberaſti. **Q**uarta regula. Expedi ut cō
fessor obtineat pro posse a prelato subditoꝝ suā in
casib9 reseruatis potestātē seu relaxationē p̃cipue. nisi
sint cas9 publici 7 scandalosi. Reperiunt̃ autē paucissi
mi. ut idem dicit Cancell. q nō inciderint in aliquē tali
um casuum. qui cōiter reseruant. Ipi vero confessi sci
entes seipſos non debere remitti. Deinceps ad alteruꝝ
vni libentius 7 citius oīa detegunt. Confessor vero
similiter eos presumit libētius interrogare de singulis
plen9 quoq; sanare simul et semel ipos absoluendo
confidit. Quid enī aliud est in occultis de iudice ad iu
dicē penitentē remittere q̃ afflicto afflictionē addere
Et certe plures in sordib9 existentes ampli9 casualiter
vel occasionaliter facere et deterius sordescere. Non
sic vere fecit samaritanus. de quo sic vaticinat̃ **P**sa.
Calamum quassatum non conteret et lignū fumigans
nō extinguet. In veritate educet iudicium. nō erit trif
ris neq; turbulentus. **Q**uinta regula secundum Hū
bertum. li. suo de offe. instructionibus in. c. de offessio
nū audientia. Talem locum ad sedendum capret ut a

multis videri queat. p̄sertim quādo feminas audiet
et ut a nullo confessio audiri valeat. In quo certe fa/
me tā sue q̄ confitētis subuenit. Est enim confessor ā/
gelus domini dei exercitū. ut Malachias dicit. Et de
cōfessione et cōfitēte xp̄us ait. Qui facit veritatem ve/
nit ad lucem ut manifestent̄ opa ei⁹ q̄ in deo fca sunt
Sic etiā beatus Jero. Nepocianū informat. Omnes in/
quit suspensiones ⁊ quicquid p̄babiliter fingi pōt ne
fingat a te deuita. Ab om̄i specie mala abstinere man/
dat. ap̄lus. Pretermittētes autē hanc regulā suspitio/
ni circa feminas facillime subiact̄ dicēte Job. Oculus
adulteri obseruat caliginem. Tamē ut dicit Hūbertus
Si aliquē magne persone virilis sexus cōfiteri volue/
rit de quib⁹ credat cōfessor q̄ erubescant in comuni
auditorio confessionum videri. Debet eos ducere ad
aliū locū magis secretū ⁊ honestū. Sexta regula
Auditurus feminas caueat ne dum earū animas ibi
a viciis purgat. ip̄e delectationib⁹ voluntariis sor/
descat. Nō sit velut lixiūm quod alia lauando tur/
pescit sed sit sicut man⁹ que aliā tergēdo nitescit. Ita
q̄ se acceptatorem personarū eē credat. q̄n pulchras
aut iuuenes libentius q̄ vetulas ī cōfessione auscul/
tat. Suo contra imaginationibus bonis ⁊ sanctis se
pactuet. Primum quidē considerādo se eē debere dei
angelū ⁊ dei tremētis in iudicio vicariū. Deinde auer/
sis uel clausis ad feminam oculis corporeis. anime p̄/
prie luminibus videat. animam solā femine ad dei in/
signitam imaginem leprosam seu sauciatam esse diris
demonum peccatorum mortalium vulnerib⁹. uel sal/
tē rugosam seu scabiosam delictis venialib⁹. quibus

per xpi sanguinem p sacramētuz penitētie medēdū est
Crucem occulte cōfessor per pollicem impugnat pecca/
tori proprio aliquantulū pro puritate tuenda. breuī
saltem deū inuocet pro tūc oratiūcula. **E**t a verbis si/
ne necessitate caueat dulcibz. ab ōniqz penitē cōfabu/
latione iūtili. **E**t sic solum dei honorē ⁊ aīe proprie ⁊
aliene salutem querere firmiter p̄pōat. nec tñ desperet
si tēptat. dūmō delectatōi carnis r̄mitat. meōr verbū
xpi ad discipulos dicētis **S**i mortiferū qd biberūt nō
eis nocebit. serpētes collēt ⁊c. **S**up quo beat⁹ Grego/
rius **S**acerdotes qui bonis suis exhortationibz mali/
ciam de cordibus alienis auferūt. serpētes tollunt. **E**t
dū pestiferas suasionēs audiūt s̄z tñ ad opationē pra/
uaz mīme ptrahūt. mortiferū est qd bibūt s̄z nō eis
nocebit. **C**ōsulat pari mō idē i suo pastoralī. uersū. sic
dicit. **F**it plerūqz ut dū rcōrū aīm⁹ aliena tēptamenta
cognoscit. auditis tēptationibz etiā ip̄e pulsatur. sed
hec neqzqz pastori timēda sunt. qz tāto facilius a sua
eripit. q̄to misericordi⁹ aliena tēptatione fatigat. cu/
ius ē rōnem manifestās sanctus **T**homas in. iiii. ita
dicit. **G**ratia q̄ i sacramēto dat̄ restaurat. si qua incli/
natio ad peccatū ex circōstanti cogitatione. s. carnali/
um necessario dictorum proueniat vel in confitente ⁊
in confessore. **S**eptima regula. confessor vultuz pe/
nitentis maxime non respiciat. ne confitens erubescat
et ne a femina animus vulneretur spiritualis cirolo/
gi quia iuxta illud **A**bbacuc. **F**acies eius ventus v/
rens. **U**nde glosa super illud **G**enesis. **V**idit mulier
lignum quod esset delectabile visu dicit. ne lubrica in
cogitatione versent. nō debemus itueri quod nō licet

concupisci. ut enim munda mens in cogitatione serue/
tur a lasciuia voluptatis sue. reprimendi sunt oculi
quasi quidam raptores a culpa. non enim **E**ua lignū
contigisset nisi prius incaute resperisset. pensandū er
go est quantū ab illicitis debeam⁹ restringere q mor/
taliter viuim⁹. si mater viuientium per oculos ad mor
tē venit. **O**ctaua regula. **C**aveat summopere cōfessor
ne in principio cōfessionis potissime. nec in eius pro/
secutione sit tristis aut austerus aut rigidus. maxime
raro confitentibus vel timidis vel simplicibus. mox
enim clauderet os peccatoris obterriti. **S**ed benignus
⁹ mitis sit more prudentis medici et affabilis. **U**nde
anteq̃ quis cōfiteri incipiat qui cōfiteri non est assue/
tus. multum puta verecundus ⁊ similis dicere potest
ad confessionem impertinentia etsi res ita exigit que
rere de patria sua et similia quousq̃ confiteri volens
audaciamumat dicendi quia quedam persone ex ve
recundia in p̃ncipio perdūt omnē memoriā de cōfiten
dis. specialiter iuuenes et femine raro confitentes. de
inde procedat ad alias doctrinas que sequuntur. **O**stē
dit ista iste cui⁹ vicem gerit cōfessor xp̃us qñ ait. **N**ō
est opus valentibus medicus sed male habentibus.
Sic idem egit qui peccatrice⁹ ī ciuitate et publicanos
non horruit. sed ad penitenciam vocauit. **N**on inquit
venit vocare filius hominis iustos sed peccatores. cir
ca feminas tamen dicit. **N**ūbertus non multum immo
retur. nisi quantum necessitas confessionis exigit. **I**ll
las vero que begute vocantur. et que frequenter vo/
lunt confiteri temperet ab huiusmodi et quasi frequē
tatione iutili. **E**t certū eis tēpus ad cōfitendū assign⁹

extra quod tempus eas non audiat. nec in aliis collo-
cutionibus frequenter unquam se exponat. **S**emp quoque
potius duris verbis utatur et rigidis quam mollibus. quia
ut **B**onaventura venerabilis dicit tales et eis similes
femine nescientes etiam se et sacerdotes incredibiliter
inficiunt absque iactura temporis quam incidunt cum
preciosissimum tempus nimis perdunt. **D**e predicto verbo
rurum rigore christus docuit quando matri sue sanctissime
ait. quid mihi et tibi mulier. nunc venit hora mea. tunc
prefatam benignitatem ad peccatores habendam mi-
ris auctoritatibus persuadet beatus **D**ionysius in episto-
la ad **D**emophilum allegando **M**oysem viroque mitissi-
mum. **D**avid mansuetissimum. deum qui de natura sua est benig-
nissimus. christum pastorem qui relictis. xcix. in deserto oues
perditas lece portavit in humeris. **D**ragmam centesi-
mam quesivit sollicite et filium prodigum. quem pater
suscepit cum muneribus clementissime. **D**ona regu-
la est. **P**realleget confessor raro confitentibus et vere-
cundis quam malum vicium sit et fatuum celare peccata
scienter in confessione. **E**x qua quis incurrit nova ma-
la plurima. **N**am talis novum peccatum incurrit ypocri-
sis quam christus maxime persequutus est in phariseis
mentitur cum se ostendit innocentem qui nocens est. **S**up-
bit quia videri vult bonus et minus malus ubi non
est qui nullum fructum confessionis recipit. quia nul-
la est quam oportet omnino repetere. **S**acramentum in
honorat penitentiae quod dividit et scindere nititur. se-
ipsum fallit non sacerdotem decipit. propter quod melius est
non confiteri quam confessionem fingere. de quibus dicit. **P**salm.
dominus dissipavit ossa eorum quae hominibus placent. **C**onfusi sunt

quoniam spreuit eos deus q̄ omnia loca habebūt in
die iudicii quādo omnia et singula peccata non vni
homini sed toti mundo patebūt cum damnatione p/
petua. De hoc etiam veritas dicit. Qui me. i. veritatez
erubescerit corā hominibz. hūc erubescet fili9 hoīs cu3
venerit in maiestate sua et gloria sanctoz. **D**ecima re
gula est. poterit ei dicere qui vult ofiteri fructus et v
tilitates quas de pura confessione recipiet si dolet de
preteritis ⁊ cauere intendit de futuris. **P**rimo rel
missionem peccatorum omnium. **I**uxta illud. dixi
confitebor aduersum me iniusticiā meā domino. ⁊ tu
remisisti iniquitatem peccati mei. **S**ecundo nouā gra
tiā sacramentalē et virtutis gratiam ul' ei9 augmentū
recipit per meritum passionis xpi. quod ī sacramētis
operat'. **T**ercio unionē dei cū aīa recipiet nouā l' ma
iorem q̄ antea. quia tunc deus diligitur ⁊ sermo eius
seruat' ac p̄ oīs ad cōfitentē talē venit pater et filius
et spirit9 sanctus māsiōnē factur9. **Q**uarto ornatus
aīe nou9 vel saltem dispositio aliq̄ boni habitus īpri
mitur. qz s̄m. **P**sal. Confessio ⁊ pulchritudo tunc in
ospectu ei9 sc̄monia et magnificentia tal' est in sanc
tificatione dei. **S**uinto pena inferni infinito tpe dura
tura pro peccato mortali in penam finitā sed duram
quando quis oteritur ante ofessione3 mutat' vi sacra
menti confessionis recipiendo. sed qñ actu quis ofite
tur. prefata finita pena vi sacramēti pporcionata vi
ribus ofitentis efficitur ⁊ minor. **N**ō in qualibet con
fessione indulgentia certa dat' deo nota quāta. **E**t iō
si qs oteritus post mortalia actu sacramentū pñie rel
apit et statiz morit'. citius a purgatorio liberat' q̄ in

similib9 precise peccatis moriens. q cōtritus solo vo
to recipit sacramentum. Sexto aptat quis ut rite reci
pere valeat 7 fructuose alia sacramenta. s. eucharistie
olei sacri. matrimonii etiā que p9 peccatū mortale sus
cipere nō debz nisi p̄confess9. Septio. iocūditatē dscie
parit 7 optimū remediū cōtra mortē subitanē. Nam
qui confessus est 7 cōtritus si in instanti moritur omnino
saluat licet p ignem 7 sic male non morit̄. Qui aut nō
cōtritus nec confessus moritur. etiam si sic mille ānis vi
ueret et taliter moreret̄ male moritur 7 subitanee. qz
dānand9 decederet. Undecia regula ē. Deuitet cōfessor
acceptationem personarum que est iusticia qua p̄sona
preferit̄ p̄sone ppter causam idebitam. vñ non horre
at paupertatē. Deformitatē. aut insipiētā. nec ecōtra
rio acceptet diuitias pulchritudinē. aut sapiētiam ni
si forte maiores inde fructus 7 honores apud deum
quis sperare debeat. q̄ principaliter querere debet iste
qui iudex ē animaz. nō autem fauorē lucrū aut amici
ciā. Gracis iquit xp̄us primis cōfessorib9 accepistis
gratis date. Ita domin9 p̄ Moysen clamat ī Deutro.
Audite ait illos 7 quod iustum est indicate. siue cuius
sit ille siue peregrinus. nulla erit distantia personarū.
Ita paruuz audiatis vt magnum. nec accipietis cuius
q̄ personā qz iudicium dei est. Et iteruz nō accipias
personā nec munera. quia munera exsecāt oculos sapi
entum. 7 mutant verba iustoruz. Tercio et observatio
huius regule cordis ferret homines attrahere solet si
cut magnes. ¶ Duodecima regula. si in ipsa confessio
ne q̄tuncunq̄ enormia crimina audire contingat pec
catorem propterea non despiciat. nec inclementer

iudicet sed patienter cū opassione audiat. **E**xemplum
beati Ambro. qui similia audiendo tm̄ ex compassio-
ne flere cepit. ut confitentes secum lacrimari faceret.
Sic etia; cristus virginis filius innocentissimus accu-
sationē luxuriose mulieris in adulterio deprehēse cā-
diu tāq; patiēter audiuit quousq; vn⁹ post reliquum
exiret. Qui inquit vestrum est sine peccato primus in
eam lapidem mittat. **G**racia enim dei est sm̄. Augusti-
nū. li. de virginitate ⁊ dei dono. Deputandum quicqd
non fecisti quod peccando facere potuisti.

Capitulum secundum.

Secundo cōfessor videat que ab ipso cōfiteute ge-
neraliter q̄rere habeat. **S**ūt enī. vii. ⁊ secundū ea-
dem eū informare circa que aliquñ inuestigare congru-
it iuxta qualitātē personarum. tamen minus et pl⁹ p-
ut vñctio docuerit. **P**rimo querat sm̄. **V**o. fribur. in
suo confessionalī q̄dū nō est confessus qui iam vult
confiteri. ⁊ prius sibi non est confess⁹. **S**i respōd; q; a-
diu non ita q; discernere nescit inter peccata facta an-
te ultimam cōfessionem ⁊ ea que fecit postmodum. tūc
cōfessor iubeat cōfessionē generalem facere de ōnī-
bus et peccatis singulis. **S**i autē scit discernere iter ea-
que vltima cōfessione perpetravit. sic non oportet
iterare prius confessa. nisi eēt casus propter quem ite-
rare oporteret priorem cōfessionem. **S**ecundo in-
quirat An confitens sit irretitus in aliquo casu in quo
cōfessio necessario est uel probabiliter iteranda. quo-
rum sunt quatuor uel quinq;. **P**rimus est quādo con-
fessor propter suam culpam non potuit absoluerē ut
q; nō fuit sacerdos. uel q; potuit in aliquib⁹ s; nō in

omnibus ⁊ in eisdem reñ ad superiorē non misit quia
sic adhuc ad superiorē ire tenet pro absolutione nisi
ignorantia ⁊ fitentē excusaret aliquādo. Secund⁹ qñ
confitens propter suā culpā absolui non potuit. ut
puta quia excōmunicat⁹ erat. nec ⁊ fessor absoluit ab
excōmunicatione. uel si conabat⁹ hoc facere. tamen au
ctoritātē non habuit. Nullus enī a peccatis secund⁹
sanctū Tho. absolui potest ab excōmunicatiōe maio
ri nō preabsolutus. Tercius ē qñ quis scienter ⁊ ex ve
recundia. ypocrisi uē ex simili cā peccatum qđ necessa
rio fuit confitendū celauit. nisi postmod⁹ confessori
priori. prius confessa aliquāliter saltem memorati no
tabiliter fictionē suā confiteretur expresse. ⁊ q nō est
⁊ fess⁹ etiā explicite ⁊ alia prius confessa iplicite. Cō
fessionē tñ nō diuidit quādo cū maiorib⁹ peccatis su
periorē querit. Aut qñ bona fides simpliciu seu igno
rantia excusat. Aut ubi cōfessor aut confitens scandali
sat. put dictum est in secunda regula in. vii. casu pri
mi capituli. Quartus si penitentiam facere contempsit
uel obmisit. nec recordat⁹ de ea. multi tamē (licet non
sit tuti⁹) dicunt ⁊ pe. pa. in iiii. q tunc non est necesse
⁊ fiteri. nec etiam secundū quosdā tñc quādo ⁊ fites
solum est attritus. uel nō contritus. ⁊ tñ absolut⁹. De
bet tamē postea suā non contritionē confiteri. Verū
tñ fictus dicitur vel fictio in confessione fit secundū
Cāncel. quādo aliquis scienter celat aliquid. aut in p
posito peccādi perseuerat. aut scit ⁊ scire debet q a ta
li non potest absolui. Et taliter fictus iterare tenetur
confessionē secund⁹ probabiliore opinionē. ⁊ ille est
quiti⁹ cas⁹. dēt tñ ut postea dicet⁹ qlibet ē non ⁊ fites

omnia peccata confiteri propter plura que sequuntur
Similiter ut dicit pe. pa. non oportet istam confessio-
nem iterare qui nō putant aliquid esse peccatū ul' ue-
niale quod mortale fuit. ⁊ ideo de hoc non est cōfessio
quia de hoc non habuit conscientiam. sed postea ha-
bet. licet tutius esset iterare. **P**reterea qui est oblitus
de aliquo peccato in confessione. non oportet q' oīa
repetat postmodū siue precedēti confiteat' siue nouo.
sed oblivionem et oblitum solum tenet' cōfiteri. quāuis
in precedenti casu sit ignorantia iuris. et in isto casu ig-
norantia facti. **T**ercio inquirat et laboret presertim
circa iuvenes et paruulos. ut oportunitatē habeat ab
eis faciēdi generalē cōfessionē q' ut **Can. di. vix** auc-
tūq' integre confitentur. nisi forte p'docti a tali cōfes-
sore qualis hic describit'. immo illud etiam esset vtile
apud grādenos rurales simplices et feminas. **E**t si nō
possunt leuiter induci ad hoc possunt fieri ab eis iter-
rogationes tales. **E**st ne tibi facta cōscientia de talib'⁹
peccatis et de talibus ⁊ de tali etate. de tali societate
ac sodalibus talibus. **E**t secundum responsionem po-
terit animaduertere confessor si plena fuerit alias fac-
ta confessio. **E**t si nō. tūc inducatur eā perficere. **Q**uar-
to si inquirendo uel confessionē cōtinuando percipit
cōfiteat' de aliquibus peccatis non confiteri. ut fit se-
pe de amore carnali. de odio fraterno. de nolēdo resti-
tuere vel similibus. **E**t propterea ut pure confitendo
non velit peccator desistere. hortetur ut omnino pure
confiteatur de omnibus non obstante sua duritia. q'⁹
licet absolui talis non debeat. ad multa tamen valet
talis cōfessio prout docet' extra de pene. et re. **Q**uod

quideꝫ valet inqꝫ ad multa sꝫ Alber. in. iiii. di. xvii.
Primo ad facilius gratiã obtinendũ. quod quia Sa
ul nõ fecit. Adam ⁊ Eva. post sua peccata maxime pu
niti sunt. Secundo quia est opus de genere bonorum
et ad virtutes habilitat. puta ad humilitatẽ obediẽ
tiam. Et sicut alia opera bona extra gratiaz facta de
genere bonorũ irremunerata non deus relinquit. Ter
cio quia per hoc pro tanto preceptum ecclesie soluit
quo quis singulis annis confiteri tenet et a debito cõ
fitendi deobligatur. Quarto secundũ eundẽ et Tho.
valz confessio talis. qꝫ superueniẽte cõtritione vera nõ
est confessio talis de necessitate salutis iteranda dum
mõ postea suã impenitentia cõfiteat ⁊ absoluat. Qui
to querat confessor a confitentibus aliquibus vtrum
purgari velint a criminibus omnibꝫ cito et uelociter
Si sic dicat qꝫ se iuuent. rñdendo veritatẽ puraz. hoc
enim melius et celerius dicit. Cancel. nequit fieri qꝫ si
ad interrogata plenam veritatem quis respõdeat. nec
mentiat. ex humilitate se commisisse q̃ non commisit.
nec ex verecundia que fecit dicere obmittat. Si autem
deprehenditur. velle mentiri et se celare vt sepe fit per
discretum confessorem tales rearguãtur vehementer
⁊ acriter. Et cõpellant veniã statim querere ab hmoi
mẽdacio. Quod postqꝫ fecerit rursus blãde moneatur
⁊ leniter nihil deiceps mentiri aut celare. Si vero bis
uel ter mentiti fuerit poterit remitti ⁊ differri usqꝫ ad
tempus alteruz. iungendo ut sibi melius prouideat
Et sepe in altera confessione aperiũt oia dum putant
mẽdacia priora magis iputanda eis quo ad inaduer
tentiam qꝫ ad maliciam. Sexto notat Guil. glosator

Ray. q̄ penitentiarius non debet eē nimis scrupulosus
si forte aliquā de interrogationib⁹ istis. s. que a doc/
toribus ponuntur propter occupationem. aut propter
obliuionem. aut propter simplicitatem obmittat. ōn
tamen non laboret crassa ignorantia. uel supina. aut
negligentia dissoluta. vix enī contingit aut nunq̄. q̄
penitentiarius quancūcūq̄ discretus obseruet oīa scz
de septem peccatorum capitaliū circūstantiis ⁊ eoz
filiab⁹ singulis et de octo circūstantiis illi⁹ uers⁹. q̄s
quid ubi per quos quotiens cur quō quando. Ac de
singulorū etiam generalium statibus ac eoz propriis
peccatis interroget. Idcirco etiam consolatorie dī. Bo/
nauētura. Nō fiat explicita interrogatio. nisi de istis
de quib⁹ oībus manifestū est q̄ sunt peccata ut sunt
trāsgressiones preceptorū decalogi cōmissio. vii. mor/
talium. abusio. v. sensuū. de istis ē ōnino īterrogāduz
p̄ cōfessorē. quādo uidet cōfitentē negligentē aut igno/
rantē. hec ille. **D**icit at sic **H**ūber. Peccator saltē inqui/
rēdus est de his quinq̄. **D**e odio utrū aliquem odio
habeat propter factum uel dictū suū. **D**e peccato lux/
urie. **D**e iniuria proximi. s. furto rapina uel alteri illa/
ta iniuria. **D**e īobedientia uel fractione p̄nie. uel nō ob/
suatione solemnitatuz uel alio modo. **A**c de peccatis
oris ut diuiciis detractiōibus. maledictionibus. pra/
uis cōsiliis. Ista quinq̄ saltem debet inquirere a pec/
catore qui audit confessiones quando per occupatio/
nem querere plura nō pōt. hec ille. **T**utior tñ via aper/
ta est in tertia regula primi capituli. **S**eptimo infor/
met rudes confitētes si indigent tūc. uel in cōfessionis
principio que ⁊ quot confiteri teneātur. **P**rimo ōnia

peccata mortalia que memoria quis habet. ⁊ que sibi
apparent esse talia. nec solū talia. s; etiā circumstantias
peccatorū in aliam speciem peccati mortalis trabētes
id est q̄ sunt cōtra spāle preceptū. Et circumstantias s̄m
quosdā aggrauantes notabiliter vt si subtraxit uel le
sit multū et q̄tum lesit. immo etiā omnia que dubitat
probabiliter an sint mortalia. Insup quotas mortali
um ⁊ prefatorum oīm. seu vices si memorare pōt nec
crimina detegat alioz nominādo eos. ul' signis certis
notificando. nisi forte peccata talia sint q̄ nullo mō
possunt aliter aperiri vt si sororez unicā male cogno
uerit aut vir uxorem. aut in incestu cū matre. nisi sic di
cat et apud talē que reuelatio debeat prodesse nō ob
esse eis qui detegunt. Quo casu nihilominus. magna
cautela requiritur ad confitentē et cōfessorē ne zelo p
ficiendi indiscreto fallant. Quando aut nominatio
seu expressio obeē posset. et circumstantia in aliā speci
em trahit tunc de licentia proprii confessoris querat
aliū qui nec nōscit personam nec nōscitur? sit veri
similiter. Et si talem confessorem omnino habere non
posset et imminet casus necessitatis ut si se putat statī
moriturum tūc dicit Tho. debet famā p̄ximi custodi
re q̄tum pōt. s; magis debet suam cōscientiā purgare
Et si confessor audit cōfitentem nominare. ul' notare
p̄sonā aliā sine necessitate ubi malū p̄fert; seq posset.
acriter reprehendat. ⁊ iubeat culpā istam confiteri spe
cialiter ⁊ cauere in futurum. Ecce vi. habes secundum
que est confitendus. vnde Augusti. ⁊ ponit i. iiii. li. di.
xvi. Cōsideret. s. peccator qualitātē criminis i loco i tpe

in perseverantia in varietate personarum. Super quo
Sco. in. iiii. di. xvii. Saltem istas dico aggrauantes cir-
cūstantias necessario confitendas. q̄ speciali probibi-
tione ⁊ precepto prohibēt. uerbi gratia. alienū accipe-
re est illicitum. s; spāli prohibitione prohibet accipe-
re de loco sacro. et iō speciale peccatū sacrilegi p̄ hāc
circūstantiā constituit. Similiter ē illicitū nō suā cognosce-
re s; si sit propinqua spāli prohibitione prohibet. ⁊ iō
spāle p̄ctm. s. incestus p̄ hāc circūstantiā constituit. ⁊ fre-
quētia etiā non est dubium et circūstantia simpliciter
ponens ad peccatū. q; qualibet vice nouū peccatū cō-
mittit. Et de similib; simile habeat iudiciū. hec Sco.
Ex his patet q; confessor distincte querere debet uel
informare cōfitemē. ut dicat locū sacrum si in eo nota-
bile peccatum cōmisit. Item personam in genere non
in specie cum qua notabiliter peccauit. ut si sit mona-
lis uotua in sacris. propinqua seu attinens sibi cum
qua luxuriatus est aliquis. pater aut mater si percussit
et sic de aliis. Item tempus sacrum in quo notabiliter
peccauit quia plus frangit secundum sanctum. Tho.
p̄ceptum de sanctificatione sabbati qui in dominica
u; simili die mortaliter peccat. q̄ qui in arte mechani-
ca tunc laborat. Item dicat quotam seu vicem pecca-
torum mortalium certam si sit. Si nesciat. dicat uel
risimilem bona fide. puta centies vicesies uel circiter
prout apparet. Et hanc quotam potest discere con-
fessor et confitens ex continuatione peccati per an-
num uel per mensem uel per diem continuati. ut quo-
tiens in anno fecisti. Querat quotiens in ebdomoda
fecisti. Quotiens in die. Item si iniuriam fecit

Furto uel rapina uel i lesione corporis notabiliter di-
cat bona fide pro quanto. puta an mutilauerit. occi-
derit centum. xx. an circiter abstulerit. Similiter dicat
si talia Damna intulit diuiti uel pauperi qui alias cu
suis modicu habuit. nec solum mortalia confiteatur
sed etiam omnia que apparēt sibi venialia. ne forte ut
sepe contingit talia in re sunt mortalia que confessor
iudicare habet. dicit aut sanctus. **Thomas. in. iiii. di-**
xix. q. in i. terrogationib9 faciēdis tria sunt attēdenda
Primo ut quilibet peccator interrogetur que cōsueue-
runt in hominibus illius cōditionis habundare. Nō
eniz oportet q. a milite queratur de peccato clericorū
aut religiosorum aut econuerso. Secundo ut non fiat
explicita i. terrogatio de peccatis. nisi de illis q. ōmb9
maīfesta sunt. de aliis at adīuentionib9 peccatorū ita
deb9 a lōginquo fieri i. terrogatō. ut si omisit dic9 q. si
nō omisit nō addiscat. Tercio de peccatis p. cipue car-
nalibus non descendat nimis ad particulares circum-
stācias q. h. mōi delectabilia quāto magis i spālī cō-
siderant. magis occupiscētiā nata sunt mouere. ut dici-
tur i. iiii. ethicoz. Et iō potest o. rigere ut cōfessor talia
q.rens et sibi q. cōfitēti noceat. hec **Tho. o. cordat Ray**
Tercio spāliter Quō de peccatis aliquib9 p. stim
luxurie cōfessor rimari habeat. Notandum s. m
Hūbertum q. sunt q. dam uicia de quib9 nō est cautu9
multum querere licet aliqui magnaz vim faciāt. puta
de fide. nisi in casu quo ista persona suspecta esset de
fide. Querere tñ deb9. an. xii. articulos fidei ap. loz sci-
at. orationez dominicā. salutationē angelicā q. decalo-
gum. et de superstitionib9 o. tra fidem. Alia sunt p. tā

certis officiis hominū magis cōia vel sexui aut etati.
et secundum hoc etiam querere studeat put habes in
aliis tractatibz doctorū. **A**lia aut sunt peccata occul
ta et non osueta ut peccata contra naturam. et de specie
bus aliis luxurie de quibus notāde sunt sequētes **Cā**
cel. regule **C**irca quas tamē ita caute te lector habeas
put declaratur i fine huius capituli in secundo dubio
Regula igit prima est Humberti partim qui dicit de
peccatis luxurie et contra naturam specialiter actis. nō
est inquirendum nisi caute ne aliquid manifestet sum/
plicibus qđ ipsi prius nesciuerunt quod eis posset eē
peccandi occasio. **S**ic enī cōiter tenent doctores. **S**z
Cancel. addit. sic accidit aliquando licet rarissimū sic
apud certū circūspectū et confessorē puidū. qđ aperiū
tur qđaz species peccatorū carnis aut quedā circūstā
tie viles quarum peccator non esset conscius aut cul/
pabilis et hic forte scandalisabitur uel docebitur de/
inceps agere similia. licet pro certo nō videamz illud
esse timendū quēadmodū aliqui tradunt. **N**ec enī tū
timendū est qđ propter hoc debeat obmitti diligens
inquisitio peccatorum. **V**tināz mala a pueris et aliis
tam diligenter confiterentur qđtum sciuntur et agunt
ab eis. nec inquirenda esse iudicamus quasi nesciant
sed quia forte non tam graua esse credūt qđ sunt. **N**ut
quia aliter nolunt manifestare ea. **A**ttamē in hoc casu
debet cum summa attestacione peccatum tale damna
ri quasi non caderet etiam in hominibus tale quid a/
gere. **S**ed dicere debet qđ illud dicebatur ad exponē
dū discretionī peccatoris an sciret distinguere iter ea
que fecisset. **S**unt enim quidam male respondentes

affirmatiue ad omnia q̄ confessor interrogat. **S**ecun-
da regula. **C**onieturetur prius confessor post interroga-
tiones q̄sdā preābulas super etate. statu. conditione
studio uel officio confitentis. utrum ipse verecundus
sit et nimio pudore detentus. quia forte puer est aut
femina aut exilis complexionis. Apud tales pre ceteris
psuadendū est primitus. et figendū in aīo quō cōfes-
sio sincerissima est. et omni scienti deo magis fit q̄ ho-
mini. **E**t q̄ confessores et litterati sciunt ex libris plu-
ra peccata q̄ confitēs unq̄ possit facere uel scire. veri-
similiter et q̄ non ad reuelandum uel accusandum que-
runt peccata. sed ad emendandum et absoluendū et p-
petuo quitādū. **E**t q̄ mallet confessor mori. q̄ aliquod
dicendū detegere. **T**ollet igitur omnē talē suspicionem
et ostendet q̄ tales postmodū tanq̄ filios suos caris-
simos diliger qui se totos sue fidei cōmiserunt. **T**er-
cia regula. pergat confessor postmodum a generalib⁹
ad specialiora ut de turpibus ad turpia et querat a
causis generalibus ad effect⁹ earum speciales. ut ha-
bito q̄ aliquis conatus fuerit se aut alium attrectare
querat q̄diu et q̄ sepe luxuriose. et cu⁹ quot accidit et
a quāto tempore in tota vita. **E**t si aliqua erat de suo
genere et finaliter in qua pte corporis completa est li-
bido. uel altera demū ad alteram illius speciē poterit
successiue inquisitio ptransire. **N**ō sit tñ confessor cu-
rios⁹ pticulares peccatoꝝ modos seu circūstantias in-
uestigare que non multum augeāt l' variēt grauitate⁹
in eis qm nasceret inde aliquñ ul' temptatio periculosa
uel turpitudine nimia. aut suspicio retardatiua confil-
tendi. **N**ihilominus iudicamus utile pro serenatione

conscientiarum illoꝝ qui confitentur ut plenius explicent
omnia quæcum et quousque confessor iudicauerit expedire
Quia forte postmodum grauioribus urgerentur stimulis
quasi non bene integre peccata sua confessi fuissent.

Quarta regula. quia peccatum carnis a quibusdam
cum summa difficultate potest extorqueri presertim a
femineo sexu et puerilibus. qui ultra quod credi bene po
test verecundi sunt communiter. Ideo aliquando primo
procedat pederenti a talibus generalibus quod nullam aut
paucam videntur includere culpam. quod si peccator vult
mentiri aut fugere. sepe deprehenditur per talia que na
turaliter accidunt omnibus. aut rarissime reperitur op
positum. qualia si statim neget. constat eum dicere gran
diora. Generalitates autem exempli gratia secundum
Humbertum ille uel similes sunt. potest queri utrum insultus
carnis aliquando patiat. Si respondet quod sic. poterit queri utrum
illa titillatio ducat eum ad aliquid faciendum. Et si sic
quid est illud. Sic enim ei nihil manifestatur. sed datur
ei occasio manifestandi se. Item secundum eundem si
quis peccatum carnale perpetravit. poterit queri ab eo utrum
vigillando absque naturali usu mulierum similem delecta
tionem uidebat habuit. Et si sic. queritur quid faciebat. si vero
non perpetravit. potest queri ab eo utrum dormiendo de mu
liere aliquid somniauerit. Et si sic. utrum aliquam delec
tationem habuit. et quid tunc faciebat. Alii tamen querunt u
trum vigillando semen effuderit absque naturali usu mu
lierum. Et si respondeat quod sic. Queratur quæ occasione
accidit ei. Sed inexperti opus carnale non intelligerent
quid esset effusio seminis. **H**ec Humbertus immo
ut dicit **A**lbertus in libro de animalibus. femine

plures nunq̃ semināt uel ad extra polluūtur presertī
nigre. **Sed** Cancellari⁹ dicit q̃ generalitates secundū
quas querendum est sint ille et similes. Fuiſti unq̃ in
tpe ī quo cognouiſti te in ſocietatib⁹ famuloꝝ aut ſo
ciorū. ſpecialiter in lecto. Si ſic. audiuiſti unq̃ malū
de ipudicitia et mulierib⁹. Si ſic. ⁊ loquebaris. Si ſic
male deſiderabas. Si ſic. utruꝫ voluerit unq̃ alter q̃
tangeres eū inhoneste uel inepte. Si ſic. fiat proceſſus
ulterior ſub velamine q̃ intelligat an cōmiſſa fuerit
ibi mollicies ſiue pollutio. quia hoc peccatum cōmit
titur bene ante pubertatis annos immo ſemper impu
tatur in vigilia dñi complete tranſit cogitatio ⁊ delect
ratio. etiā pollutione non exiſtente. **His** modis iquit
Cancellaria idem. **Novi** plures fuiſſe deprehenſos q̃ in
terrogati negabāt ſe unq̃ paſſos mēbri pudendi cale
factionem uel pruritum uel erectionem qualemcunq̃
uel temptationem aut cogitationem malam de mulie
re quacūq̃. **Et** dñi diuicti fuerūt de hoc mendacio. q̃re
batur. nūquid illud erat turpe ſic dimittere. quid age
bas tu. **Et** ſepe respondebāt id qđ querebatur creden
tes ex mō loquēdi cōfeſſoris q̃ illud non reputaretur
ad culpam ſed ad laudem. **Quinta** regula eſt **Cōgruit**
put expertus ſum q̃ puuli et adoleſcentes maſculi in
terrogentur modis dictis de cohabitatione ſocioꝝ ⁊
famuloꝝ tāq̃ de his q̃ priā facie min⁹ horrēt q̃ mil
n⁹ inſolita ſunt. poſtmodū querat de cohabitatione
mulierū. ⁊ primo ſi unq̃ in etate. v. l. vi. ānoꝝ ul eo
circa iacuerunt cū ancillis ſicut mos eſt pueroꝝ. Si ſic
Inquiratur conformiter ad predicta. et certe reperien
tur horrenda. **Conſequenter** nō ſolum de ancillis. ſed

in genere. Proximior ad qualia non descendatur. nisi quasi subito et latenter dicendo sine mutatione vultus. **B**one video tu simpliciter egisti cum talibus et talibus et sic bene et sepe. **S**ed priusquam de articulis practice. **S**exta regula quid amplius fiat. Sexta tamen regula est. poterit confessor dum iboneste loquendum fuerit dicere sic. Amice non cures si loquar turpiter quia oportet omnia in confessione dicere. longe aliter dicere aut silem extra confessionem et dicantur talia satis constanter et quasi presciantur aut non reputetur ita gravia. **N**ec aspiciat fixe vultus peccatoris. sed diuertat confessor vultum quasi non curas aut forte narrans fabulas dicendo. **E**go bene video tu fecisti sic et sic cetera. **D**ic ergo totum in nomine Domini ego tibi indulgeo si non alias feceris et si diceres omnia mala mundi non inde peius haberes. **D**ic audacter. immo queri potest si velit ut super omnibus diligenter interrogetur. **E**t si sic. **S**ubinferatur quod ergo dicat in omnibus veritatem. **S**eptima regula est. Applaudat confessor aliquando dicentibus veritatem super delictis suis. quanto magis criminiosissima et abominanda videntur et collaudentur de veritate. de religione. de timore Dei. de zelo proprie salutis. de confidentia ad sacerdotem et similibus. et quod audacter pergant ad alia nihil hesitantes. **F**it aliquando inutilis questio circa tales pro tunc si fuerint alias etiam de talibus confessi. **E**t si non. qualiter amplius nunc letari debent et deo gratias agere quod talem eis tribuit voluntatem et oportunitatem. **E**xpediit enim quandoque per confessionem principaliter gratias agere. moneat postea ut tendat ad alta. **E**t sic postmodum suadeat pro bono suo velle

dicere circūstātiās suas ōnes in particulari. sicut de an
cillis p̄dixi ut tactum est i. iiii. 7. v. regulis addens q̄
pudor ille ad magnum meritum sibi cedit. futurā ope
rabit̄ tranquillitatem conscientie ex quo nuncq̄ alteri
deinceps reuelare compellet̄. **A**stimo autē q̄ feminis
conuerso ordine interrogationes faciende sunt q̄ dic
tum est in quarta regula prius videlicet de cohabitā
tione mutua secuz postea cum viris 7 paruulis s̄m q̄
videbit̄. Circa predictas regulas mouet idēz Cancel
larius duo dubia et soluit. Primum reprehensibile videtur
et nimie audacitatis in confessore q̄ talia presumat a
perire qualia premissa sunt. que vix certe credibilia
sunt et fere incogitabilia nisi ab expertis aut a seduci
tis aut aliunde doctis. **S**ed sentiat alius quod volu
erit. Ego tamen deo fateor me plures talibz induxisse
mediis ad confessionem qui fatebantur nuncq̄ etiā in
lecto mortis talia fuisse dicturos cuiq̄ et laudabant
deum totis viribus gratias agentes q̄ sese ita aperu
erunt. **Q**uidam et paucissimi retroire voluerunt ali
quando. **S**ed tandem redierunt fatētes illusionem eē
demonis qui claudere os apertuz semel rursus satage
bat. Alii iam confessi propter obmissionem huiusmōi
interrogationis rursus ad confitendum inducti mihi
fecerunt indicium q̄ necessaria sit huiusmodi inquisi
tio. Aliud dubium. **D**ubitabit aliquis se talia ul̄ nesci
re uel nolle inquirere. quia forte est ut chirurgicus timi
dus et inexpertus pallefcens aut spasmū patiens i o
spectu fed̄ram dirarumq̄ mulierum. **R**es. **F**ateor cau
telam eē necessariam et non leuiter fieri descensum ad
ista abominanda. nisi confessa precedentia videant̄

veluti inferre talem conclusionem. Quod si quis nesciat
vtri cautela dimittat consulo. ne et sibi noceat. et pccor
si sibi semel negauerit neq; deprehensus fuerit scanda/
lizetur et vix in futurum conuinci queat.

Capitulum quartum.

Quarto videndū est circa finē cōfessionis de du/
obus videlicet quō confessus corrigi debet ⁊ in/
formari et probari. **P**rimo confessione rite peracta. pri/
mo reprehendat confessor reum acriter et peccata sua
enormia postq; illa plene cognouerit. et ostendat ei
q;ta punitione peccator dignus existit. attamen cauē/
dum est ne peccator rursus confugere possit ad negā/
dum iam confessa. sicut pluries repertum est fieri etiam
post completam prius confessionem. **I**deoq; peccato/
rum explicatio habeat certissima. **D**einde quicquid ī/
confessione dixerit confessor. sic tamen ipse in fine mā/
suetus atq; benignus ut sit velut samaritanus bonus
vulneribus sauciati vinum increpationis et oleum cō/
passionis ac bone spei infundat. potest insup; dicere
Ex quo talia et talia confessus es que sunt grauissi/
ma. noli deinceps aliqua celare sed omnia dic adhuc
ut te simul expedias. Ita augustin⁹ li. de penitencia
ubi dicit. **C**ognitis peccatis assit confessor beniuolus
paratus erigere et onus secum portare. habeat dulce/
dinē in affectione. pietatem in alterius crimine. adiu/
uet confitentem in orando. elemosynas faciendo ⁊ ce/
terabona pro eo. et cum opus fuerit etiam increpan/
do. **D**einde secundo quando cōfessor sentit confessus
se non posse absoluerē ab omnibus mortalibus sed
ab aliquibus. tunc s̄m **T**homa. debet primo cōfitemi

simpliciter omnia peccata mortalia confiteri ei q̄ habz
in memoria. et ab his debet eum confessor a quibus
potest absolvere sub forma sequēti statim. c. explican
da. atq; sic ad superiorē pro ulteriori absolutione di
rigere. cui. s. superiori debet reservatos etiam cōfiteri
casus. Si tñ superior talis est q̄ pōt inferiori suā aucto
ritatem cōmittere et cōfitemem vult remittere confi
tendum inferiori. tunc inferior pōt absolvere. immo
pe. de pa. in. iiii. dis. xvii. dicit. **¶** ecōverso superior
potest primo a maioribus peccatis absolvere morta
libus ⁊ eundez remittere potest ad inferiorem ut a mi
noribz peccatis mortalibus absoluat. **¶** Et quidē eccle
sia romana ut idē dicit hoc facit ⁊ sic vrit. **¶** Et ita sup
ponendū ē q̄ ita fieri possit. **¶** Et sic econtra fieri potest
nec est dimidiatio sacramenti. quia ex duabus abso
lutionibus vnum sacramentū integratur. **¶** Postremo ⁊
tercio notet confessor. **¶** Si confitens habet aliquos ca
sus intricatos. puta de cōtractibus. si sint liciti vel usu
rarii. **¶** Si bona iniusto titulo ⁊ quesita et possessa vel
si est inuolutus aliquo casu matrimoniali. vel interfuit
bellis iniustis. si se inuoluit collationibus aut possessi
onibus beneficiorz ecclesiasticoruz vel sententiis exco
municationis. suspensionis aut interdicti vel quibus
cunq; symonie contractibus aut similibus. **¶** Si de his
cōfessor se nescit expedire tunc si cōmode pōt debz face
re confitemem expectare et recurrere ad libros vel req
rere peritiores se. **¶** Si āt cōmode fieri non pōt. tūc enu
mere sibi diligenter hos casus de quibus dubitat ⁊ i
ponat ei ut postea reuertatur ad se dum fuerit melius
consultus vel vadat ad aliquē peritū et sūm consilium

illis se regat ne periclitetur. Sic etiā de restitutione faciē
da si dubitat faciendum ē puta in homicidio vulne/
ratione detractiōe. contumelia. furto. rapina. et tractu
ad peccata aliorum hominum et similium faciendū est
De secundo vero viz de probatione confitenti fienda. Et
experienda an confessus sit ostrictus et absoluendus.
confessor de emendatione non requirat iuramentum. Et
votum vel aliam obligationem quod abstineat a morta/
li peccato. nisi eēt excōdicatus p̄sertim de iniectiōe ma/
nus violente in clerum. et satisfactio alicui esset prestā/
da. s̄ sufficit dicit Hūbertus quod habeat bonū p̄posi/
tum et bonam voluntatem abstinendi ab omni mortali
peccato saltem in genere et quod preterea sibi displiceant
Cancellarius dicit sic. **S**uerat confessor a confessio an p̄/
ponit abstinere cum auxilio dei deinceps a peccatis
Guil. parisiensis tractatu suo sp̄ali de p̄nā ca. penul.
gratiosius adhuc docet quō etiam ante confessionem
inchoatā per eū qui venit ad confessorem gratia con/
fiteōdi fieri debet probatio. **S**i inquit hoc proposito
venit ad confessorem scilicet ut committat et tradat se
beneplacito dei et hoc ex amore eius. **S**i se totus pa/
ratus est dare et tradere miserationi dei et hac de cau/
sa non eius offensaz incurrat ut in amorē ei⁹ et grati/
am redeat mortuus. in se vīcula dirupta eē cognoscat.
Si t̄m sui amorem est ei largitus clementissimus deus
ut de se toto studio beneplacitum eius paratus sit fa/
cere pro consilio sacerdotis cui anima eius curanda et
regenda a deo commissā est. nullatenus de salute eius
dubitet. Quis enim dubitet deum h̄mōi penitentem
plenissime possidere. hec ille. **S**i igitur confessor secūdū

istū ante confessionis initium taliter dispositum cōso-
lari debet prout late docet idem. **¶** Quid de eo sentien-
dū est qui post cōfessionem se beniuolū ostēdit. pe. de
pa. sup. iiii. di. xvii. dicit. **¶** Penitente requirat si peni-
tet. **¶** Et si dolor eius insufficiens est. an vellet dolorem
sufficientem habere. ⁊ si non habet si hocipsū sibi dis-
plicet. et hoc sufficit. s̄m illud. **¶** Concupiuit anima mea
desi. iustifi. tu. in omni tpe. **¶** Et s̄m illud **¶** Patris qui ha-
buit coram xpo filium a demone possessum dicentis
¶ Credo domine. adiuua domine incredibilitatem meā
¶ Tamen secundum prefatos doctores etiā exigetur q̄
careat odio mortalis peccati contra alium. **¶** Itēz occa-
siones peccatorum mortalium certas et proximas vi-
tare proponat ut ocubinā de domo quā inhabitat ei-
ciat publicam. vel adulteram quā habet similiter. **¶** Itē
nulli iniungat penitentia qui habet officium qd̄ secū-
dū cōscientiam suam facere nō potest sine peccato mor-
tali nisi deferat illud officiū. **¶** Item si habeat aliquā
aliam occasionez peccandi. et verisimile est. q̄ nō pos-
sit sibi cauere a mortali peccato nisi eā a se remoueat
ut est cohabitatio mulieris suspecte cum qua peccare
cōsuevit. nō det ei penitentia nisi occasionem istāz a se
remoueat. **¶** Itē videat ut operā dare proponat effica-
cē ad discendum si nescit orationē dominicā. symbolū
apostolorū. ⁊ decalogū. **¶** Itē ut velit ille satisfacere pro
posse de iniuriis. et aliis reitutōibz debitis q̄n tenet
de quo videndi sunt tractatus diuersorum doctorū
¶ Item dicimus dicit **¶** Cancell. de reuocatione seductorū
malis consiliis. et moribz per eum et de diffamatis in-
iuste et similibus. non requirendo tamen ultra illud

quod verisimiliter fieri potest talia repetendo. Si autem
dicit se nolle vel non posse abstinere ab aliquo morta-
li tunc non est ei iniungenda penitentia tanquam in sacramen-
to. Sed significandus est ei quod si decederet in statu tali
damnaretur. et quod in tali statu non coicet. alias mortali
nouo se inuolueret. Et quod nullus sacerdos etiam papa
eum absolueret posset in tali impenitentia. Et si sacer-
dos absolutionem tali daret. mortaliter peccare pos-
set. Et quod istam confessionem tenet iterare nisi statim
peniteret vel in breui. Consule eum tamen dicendo sibi
utilitates consequentes suam confessionem que tacte
sunt ca. ii. iiii. puncto. Inungatque ei aliqualem peni-
tentiam in ieiunando. orando. elemosyna. peregrina-
tione et similibus ut deus illum illustret sua gratia. Adul-
tum pro tunc valent exhortationes confessoris facte
tali impenitenti viz de igne inferni et penis eiusdem de
gaudiis celi. de periculo mortis et similibus imo dicit
Bonauen. Qui accedit ad confessionem et absolutio-
nem plenariam habens de commissis sic quod nollet non
commisisse vel contumaciter vel non vult restituere alienum
quando posset vel non dimittere rancorem tunc peccat
mortaliter quia quantum in se est sacramentum irritum
facit. dicit enim Sco. Qui iniunctam sibi penitentiam
et a sacerdote receptam voluntarie et sine causa abice-
ret. nolens adimplere. talis inobedientia mortale pec-
catum esset quia transgressio precepti ecclesie esset et christi
vicarii. Ultimo caueat ne unquam quantum potest peccato-
rem implacatum ire permittat. Jubeat eum potius re-
dire ad se et reuerti ut denuo cura sauci attemptet.

Capitulum. v.

Quinto quō penitentia sit iniungenda. dicit. **H**u-
bertus. Videat confessor ut paruas iniungat pe-
nitentias quia melius est per puam penitentiā ponere
hominem in purgatorium q̄ cum magna in infernum
proinde consideret penitentis diuitias. paupertatez
senium. deuotionem diuitū et similes circūstantias. et
secundum easdem confitenti salubrem penitentiam in
oratione. in elemosyna. ieiunio. peregrinatione. uel in
vno uel in pluribus eoz faciendā pponat. Et nullā
imponat nisi quā uoluntarie confitens suscipere uult
Et quous penitentie omnes ut dictum est sint arbitra-
rie. i. ad arbitriū confessoris posite. debz tamē hoc ar-
bitriū fulcitū eē ratione et arte. ut quantū pōt confessor
peccatis obuiet ex proposito per opa uirtutū. Opti-
ma autē penitētia ē si fieret. quā xp̄us iniūxit adultere
dicens uade et āplius noli peccare. Bona pnia est de-
bita rez restitueudarū redditio. Quando uero penitē-
ti numerum orationū et aliarū penitentiarū iniungit
dicit **Dū**. Dicat ei et illud intendat q̄ si aliquādo nō
dixerit nō ei ad culpam iputet ad min⁹ mortales. Ca-
ueat iterū ne ei iniungat pniaz unde sequat scandalū
sicut accidit qñ adoleſcētul⁹ q̄ uiros habet zelotipos
aliquid iniungit unde suspicio uiroz contra eas ro-
boretur. ut est ieiunare in pane et aqua in flagellādo
se et similibus. nec iniungat per quod alteri p̄iudiciū
fieri possit ut non reddendo debitum. In sequestran-
do se a thoro cōiugis ad tempus. Item dicat q̄ non
dat ei tantā penitentiā q̄tam meruit. Quia regulari-
ter pro vno mortali pctō septēnis pnia iūngēda eēt

Item dicat ei q*uo*d iniungit et dat ei penitentiā o*m*n*ium* pec-
catorum suoz. ista quinque scilicet o*m*n*ia* bona que fecerit
omnia mala que sustinuerit. omnia bona que alii pro
eo fecerint. et labores omnes quos bene tulerit. et indul-
gentias quas adquisierit. **I**tem det potestatem q*uo*ntum
valet cuiusq*ue* qui postmodū cōfiteri voluerit ut relax-
are sibi possit de p*ec*niā ei iniūcta. si forte sibi videbitur
expedire. **I**tem inducat ad frequenter cōfitemdum et p*re*-
dicationes libenter audiendum. ad opa m*isericordi*e exercen-
da. ut visitare hospitalia. leprosoriam &c. & iniungat ta-
lia si videbitur expedire. **I**tem instruat ut redeat quoti-
ens peccatū oblitum in confessione memorie postea
occurrit ut confiteatur. **S**ui autē firmus propositum ab-
stinendi in penitente reperit s*ecundum* quinque regulas se ha-
bere debet uel alium cui penitentiā iniungit. **P**rimo
s*ecundum* Cassianū. **I**lli vitio ad quod āplius inclinatur et q*uo*d
maius est obuiet speciali conatu. orādo. ieiunādo. ele-
mosynas dādo & huiusmodi cōtra ipsū. **E**t si placet
petat ut in penitentiā iniungatur ista. **S**ecunda cōtra
tale vitium firmiter statuatur si reciderit i*n* futurum tunc
velit per tres dies immediate sequētes sic penitere. q*uo*d
in prima ieiunet in pane et aqua uel aliter. **I**n secūda
die orare numerū certū psalmoz. **I**n tercio vero die
uelit dare i*n* elemosynam aliquid sibi carum uel certā
pecuniam. **T**ercia regula. proponat firmiter quotiens-
cūq*ue* reciderit infra triduum postea statim cōfiteri.
Quarta regula. p*ro*posito firmo aut voto aut alia ob-
ligatione ad tempus se obliget q*uo*d in casu quo eū tam
vehementer tēptari cōtingeret sic q*uo*d p*ec*cātū p*ro*petrare p*ro*-
ponerz nihilominus an p*ro*petratōez uelit p*ro*us dicere. vii

psalmos uel flectere genua aliquotiens uel intrare ec-
clesiam aliquam ⁊ ibi añ ymaginem crucifixi uel virgi-
nis uel sancti alicuius aliquid orare. quia sic forte in-
uabit. Quia hō talis assuefaciat ut qñ tēptatio nota-
bilis peccati appropinquat. ymaginari tunc fortiter in-
cipiat aliqd terribile ut xpī passionē. mortē. ppriam
ignē īfernī ⁊ sic silia ut saltem sic resipiscat a malo faci-
lius. Hec Cancel. Itē qđ dētū ē qđ cōfessor penitentiā
non aliā debz iniungere qđ de cōsensu peccatoris ⁊ de q̄
speret impletionem addit sic Cancel. nisi forte peccata
essent publica et scandalosa pro quibus ad reprobā-
tionem cogi debet inuitus. Ceterz dicit idēz pōt aliqñ
penitencia dari de non peccando tali ⁊ tali crimine p
certū tempus futuruz sub aliqua pena pecuniaria uel
corporali soluenda efficaciter añ rīciduū et post etiā
si recidiuat aut sub debito redeundi ad cōfessionē īfra
triduū ul' bīduū p9 ppetrationem delicti aut aliquid
hmōi. Cōmoneat tñ cōfess9 ipe ne pñiaz hāc aut alias
quālibet acceptet. si nō pponit se eam firmiter īple-
rū. agnoueritq; se graui9 ī purgatorio qđ in hoc mūdo
soluturū omnia. Postremo de nō manifestādo pñiaz
suā et ea q̄ in cōfessione dicta sunt et fuerūt acta. Et de
non respōdendo curiose desup interrogantib9 mone-
atur. quia secundum pe. de pa. et Can. Omnia ad cō-
fessionē pertinentia ut penitencia iniuncta. ⁊ īterroga-
tiones facte ⁊ cetera nō īducentia ad maluz sunt de cō-
fessionis secreto propter quod peccant. ⁊ nō excusat
eos ignorantia qui penitencias suas ⁊ ea q̄ sacerdos
eis dixit passim dicunt. Et qui etiam super hoc inqui-
runt quia talia per indirectuz causant aliqñ irrisiōē

sacerdotis aut confessi culpam.

Capitulum vi.

Extra circa formā absolutionis notet confessor primo an confitens sit innodatus aliquo vinculo excommunicationis maioris aut etiā minoris. Si minoris tunc eum sub ista forma ab eodem absoluat. Ego te absoluo a vinculo excommunicationis minoris. In nomine p. et f. et s. s. Amen. Vel per singula verba equi pollentia. Si dubitat se incidisse officēs minorem excommunicationē. etiā semper tutius est dicere Ego te absoluo a vinculo excommunicationis minoris si ligaris et restituo te sacramentis ecclesie. In nomine p. et f. et s. s. Et secundum quosdam expediret hoc facere in principio confessionis. Si quis incidit maiorem excommunicationē ubi est publicū et confessor scit extra confessionē sacramentalē. tunc si confessor habet auctoritatem vel alius qui idē habet. excommunicatū debet absolvere in loco aliquo honesto reū expoliatus. vel humiliatus aliter. Qui psal. Misere mei deus vapulādo reū iterū cū virga aliquo tiens et cū oratione dominica ac collecta pro peccatis oibz premissis pretermittendo confiteor. et in casu quo sufficit clericū iurando ut dicit in summis de stādo iudicio ecclesie. id est absoluētis. et postea iungat sibi quod de cetero simile nō faciet. Ultimo autē cōcludat formā absolutionis. Auctoritate qua fungor absoluo te a vinculis excommunicationis et specialiter ab excommunicatione qua ligatus es pro hoc vel hoc factō et restituo te sacramētis ecclesie. In nomine p. et f. et s. s. Si autē excommunicatio maior sit occulta si confessor habet auctoritatem absoluendi caueat ne in publico reū ut premittit

absoluat nisi de licentia eius si in secreto confessus est
si in loco secreto eum absoluat. Et secundum Cancellarium
forma absolutionis ab excommunicatione est ista que
debet primo. id est. ante absolutionem pro peccatis fieri. Ego
absoluo te a sententia excommunicationis et restituo te
sacramentis ecclesie. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Deinde sequatur
absolutio pro peccatis si cum excommunicatione peccatum in-
cludit necessario confitendum sacramentaliter. Ego ab-
soluo te a peccatis tuis. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen
Tutiusque est istis formis nihil immiscere hec ille. Est igitur
forma absolutionis pro peccatis presupposita bona
intentione sufficiens in omni casu ista. Dominus noster Ihesus
christus te absoluat et ego te absoluo a peccatis tuis In
nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen. Nec oportet addere omni-
bus quia sufficienter subintelligitur ab omnibus a quibus
potest. Et si tutius ambulare vult ne forte vinculo mino-
ris excommunicationis sic innodatus dicat. Dominus noster Ihesus
christus te absoluat et ego te absoluo a sententia minoris ex-
communicationis si ligaris et a peccatis tuis. In nomine patris et filii et
spiritus sancti. Amen. Valet tamen si confitentibus dicatur ut dicant pri-
mo suum. Confiteor generale. Deinde propter reuerenti-
am sacramenti dicat sacerdos. Misereatur tui et absol-
utionem et remissionem et cetera. Deinde formas prefatas ne-
cessarias ad formam propter casus exigunt. Ultimo potest ad-
dere sic meritum domini nostri Iesu christi beatissime vir-
ginis et omnium sanctorum merita. omnia bona que feceris
et mala que sustinueris. labores tui boni. et bona que
alii pro te fecerint ac indulgentie si quas acquisieris. sint
tibi in remissionem peccatorum tuorum omnium. et in aug-
mentum vite eterne. Amen. quia ex ista additione dicunt

doctores q̄ ōnia in tali additione inclusa maiore effi-
cacia habebunt satisfaciendi pro peccatis. quia non
solum ex genere operis bona erunt. uel ex radice cari-
tatis. s; etiam efficaciam sp̄alem habebunt ex sacramen-
to penitentie seu ex clauibus ecclesie per confessorem
applicatis. **B**uia uero aliqui non solū tenentur viculis
seu sententiis. s; etiam suspensionis et interdicti. et in-
digent dispensatione sup irregularitate una uel pluri-
bus contractis. Si ep̄us uel legatus alicui confessori
dat auctoritatē talium super aliquo in casib; in qb;
saltem prefatus prelatus dare pōt oībus et singulis. Et
si est in religione aliqua ubi ordinis priuilegia ad p̄-
missa extendunt se tunc sub illa forma pōt absolueret
Dñs n̄r **I**hes; xp̄us te absoluat et ego auctoritate q̄
fungor absoluo te a vinculis excoicationis suspensio-
nis et interdicti si indiges. et dispenseo tecū sup irregu-
laritate uel irregularitatibus. si quā uel quas cōtrax-
isti in nomine p. et f. et s. f. **S**olet autē dominus papa a-
liquando quibusdam tantā gratiā facere ut simplici-
ter. ab ōnib; cēsuris et penis iuris et hominis possint
absolui in foro saltem cōscie. **E**t tūc confessor pōt ista
forma uti. quā a curia romana recepi et usus su; sepe
viz. **D**e plenitudine potestatis apostolice cui; aucto-
ritatē pro p̄nti gero. Absoluo te ab omnibus censuris
ecclesiasticis sententiis viculis excoicationū. suspensio-
nū et interdicti tā a iure q̄ ab hoīe latis necnō et ab ōnibus
negligentiis et defectibus commissis in administrati-
one sacramentorum officiis et actibus tuis uel noīe
tuo factis. **S**upplendo de solita apostolice sedis cle-
mentia. omnes defectus eorūdem aboleo etiam omnē

maculam infamie et inabilitatis undecumque contractis
Dispensoque tecum super omni irregularitate. simonia
in ordine et beneficio active et passive quacumque occa/
sione vel causa circa te in collatione ordinum et aliorum
sacramentorum contractis. seu commissis Restituo te et
abilito te ad status. famam. honores. executiones of/
ficiorum ecclesiasticorum quorumcumque. ac ad omnes
gradus dignitatum et honorum ad beneficia ecclesiasti/
ca habita et habenda. Et tibi de his que habes de no/
uo provideo relaxando tibi fructus quos male perce/
pisti seu lesa conscientia ex eisdem. Et alia que in ludo
ex successione ac alias ad te pervenerunt que subiacent
restitutioni vage in forma plenissima in. n. p. et fi. et s.
Item de locis tuis et rebus sacris omnia interdicta et
alias inabilitates tollo ac in domino relaxo. populum
ac personas ad tuam curam pertinentes a premissis cen/
suris ecclesiasticis a iure vel homine latis inveteratis
quas nullus prosequitur absolvo. et interdicta tol/
lo et relaxo. Dispensationes. absolutiones et indulga/
eisdem concessa et impensa ratifico supplendo omnes de/
fectus si qui intervenierint in eisdem. Et hec omnia de ple/
nitudine potestatis apostolice mihi pro presenti super perso/
nam tuam concesserim. ac robur habere volo dispensa/
tionibus apostolicis. non obstantibus quibuscumque in/
contrarium facientibus. Si autem quis dubitat an pro istis specialis
exigitur forma absolvendi necessaria qui a sede apostolica
habet privilegium quod in articulo mortis duntaxat semel pos/
sint habere plenam remissionem omnium suorum peccaminum. id
est a pena et culpa ut alii exprimunt. Respondeo secundum quod a mag/
nis tam in concilio constantensi quam basi. audiui quod non solum

sufficit q̄ ea omnia et singula faciant pro quibus in
dulgencia prefata dat̄ prout in bullis uel priuilegijs
caluz exprimitur. Nec putet aliquis q̄ qñ semel quis
in articulo mortis fuit et usus est q̄ postea in alio ar/
ticulo mortis uti valeat. nisi papa latiorez auctorida/
tem daret q̄ dat quando ponit q̄ in articulo mortis
dumtaxat semel. Et ita responderunt in concilio con/
stantiensi litteratissimi viri plures de hoc requisiti nec
mirū q̄ priuilegium de indulgentijs tñ dat quantuz
sonat non autem extendi debet ultra.

Capitulum. vii.

Primo videat confessor. si confitēs ē infirm⁹ i
periculo mortis querat ab eo confessor si sit ipli/
tatis uiculo excoicationis maioris uno ul' pluribus
Et si sic. satisfaciat et p̄ absolvere potēt mittat. et hoc
si non sit periculuz in mora. Si aut̄ periculum ē in mo/
ra recipiat confessor cautionem sup̄ premissis ab infir/
mo si ualuerit. q̄ faciat emendā et se citius quo potue/
rit cōponat cum leso. Et q̄ heredes p̄mittant filia. si
infirm⁹ decesserit. Et absolvere se p̄mittat ab habente
auctoritatē sup̄ tali excoicatione. Deinde absoluat eū
i mortis articulo q̄ i isto h̄z auctoritatē sup̄ oēs sen/
tentias et oīa p̄ctā. nec op̄z fieri absolutionē nisi sicut
dictū ē i p̄cedēti ca. i formet at̄ eū ut si ualuerit a suo
iudice citius quo possit p̄mittat se absolvere ab excō/
municatione alias de nouo iud̄z eandē. Similiter de
p̄ctis r̄p̄uat ad sup̄ioz auctoritatē se trāsserat cū po/
tuerit Si vō restitui b̄eat de usura. otractu malo. de
bitis et alijs q̄buscūq̄ p̄pōat illud facer̄ et coopet̄ q̄tū
poterit ut heredes illud faciāt qđ ipse moritur⁹ neq̄t

facere. **S**ic etiam de votis realib9. ut si vouit dare. x. florenos in ecclesia aliqua distante uel propinqua. dare tenent heredes. x. florenos illuc. Ita si moriturus vouit ire ad aliquem sanctuz cū x. personis educendis heredes. x. personas mittant. quia reale votum tangere videt ille casus. ut dicit. pe. pa. Secus est de personalibus votis morituri q̃ de realibus hortet moriturum ut testamentum quantum potest ordinet. sic ut eo mortuo executio fiat. et non lites inter heredes. Itē mortuo eo hortet confessor heredes uel filiū aut amicos mortui ut executio fiat debitorum prefatorū Itē si moriturus debitis obligatur uel votis perficiendis ad sanctos uel ad peregrinationes ista de consensu et licentia speciali confessor ordinet scripto mandari ut expediantur post mortem. **N**on debet autem confessor tale morituro iniungere sed innotescere pñiam nisi forte aliquid modice orationis uel gestus deuoti possit facere competenter. **A**ddat confessor informando moriturum. ut si conualuerit penitentiam taxataz ipsemet faciat siue sit parua siue magna. **E**t ut eandem penitentiam si amicos aliquos habet et ipse moriatur velint satisfacere. eandem penitentiam super se recipiendo in pte saltem uel in toto. **G**ui q̃to eēnt deuotiores tanto meliores pro satisfactione. **U**ltio dicit hūbertus sit confessor secretus ne unq̃ directe uel indirecte de longe uel de prope ī genere s̃ in particulari possit aliquid percipi de ore uel scripto eius. aut nutu. risu. uel gestu q̃ aliquā notā habeat de aliqua reuelatione quantumcūq̃ leui. **U**nde caueat ne unq̃ dicat in sermone uel in priuata collatione. **E**go audiui h̃mōi

casus in confessione . quia simplices credunt q̄ sit re/
uelatio. **N**ec unq̄ debet dicere. **I**n illa abbacia uel in
illo capitulo . ciuitate uel villa in quibus audiuit con/
fessiones sunt multa mala . uel h̄mōi . nec deberet etiam
in speciali laudare aliquem cui⁹ confessionez audiuit
de uirginitate uel innocentia et h̄mōi . ne apud sapien/
tes cū de alio oriret̄ verbus quē etia⁹ audiuiſſet ⁊ nō
ita laudaret posset oriri suspicio q̄ idem bonum non
esset in illo. **N**ec unq̄ deberet propter aliquod genus
peccati confitenti ostendere minorem familiaritatem ⁊
signa dilectionis minoris. **I**nsuper multum caueat ne
de eo qui sibi confessus est . dicat eiusdem modum cō/
fitendi intricatum . scrupulosum . et inordinatum . eius
proterui⁹ . inobedientiam uel aliam confitentis circū/
stantiam in confessione solum perceptam per quaz cō/
fessus erubesceret si manifestaret̄ . alias ibi periculum
est grauis peccati ut multi doctores expresse dicunt.
Quando uero confessor aliquid de auditis solum in
confessione . extra confessionez dicere petit . tunc extra
confessionem prius recipiat a confitente distincte licē/
tiam de quibus possit loqui extra confessionez et de
quibus non . quib⁹ p̄sonis . et quibus non . ⁊ exprimat
ista confitens per seipm confessori extra cōfessionem.

Tercia pars. **C**apitulum primum.

Tercia pars erit de confessionem sequentibus vi/
delicet de restituendi debito. **N**am circa peccata
per que quis damnificauit proximū iniuste non suf/
ficiat contritio uel dolor de preteritis et cōfessio ac ab/
solutio . immo nec propositum non damnificandi in
futuro . nisi fiat ut oportet restitutio. **I**dcirco de resti

F

tutione videndū est. **S**unt autē.iiii. secundum q̄ ori-
git necessario fieri restitutionē videlicet diuitie tpales
fama. seu honores. lesiones corpales. et virtutes mo-
rales. De quib9 per singula videndū erit. **E**uo ad pri-
mū vidēda sunt septē. s. an restitutio sit faciēda. Quis
teneat restituere. **Q**uid ⁊ q̄tū tenet restituere. quando
ubi. seu cui. quomodo. ⁊ per quē. **E**uo ad primū scien-
dum q̄ de re aliena ablata iniuste inuito dño restitui-
tio faciēda est regulariter. nisi rationabilis excusatio
locum habeat. **P**rimū patz p̄ illud **L**uce. xix. **T**achei
Ego dimidiū bonoz meoz do pauperibus. et si qd
aliquez fraudauit. reddo quadruplū. **C**ui **I**hesus ait
Hodie salus domui huic facta est. **E**rgo priusq̄ vo-
luntatez reddendi haberet non erat ei salus. ergo p̄ re-
stitutionē defraudati fit sal9 **I**te **L**uce secūdo. ⁊ **M**at-
thei. xxii. ait **X**p̄rist9. Reddite q̄ sunt cesaris cesari. ⁊
que sunt dei deo. **I**bi glosa. **T**ributum et pecuniā red-
dite cesari decimas et victimas reddite deo. **I**tem ad
Romanos. xiii. Reddite omnibus debita. cui tributū
tributū. cui vectigal vectigal. cui honorē honorē. **I**te
Iacobi quinto. **E**cce merces operarioz qui messuerūt
regiones vestras q̄ fraudata est a vobis clamat. et cla-
mor eius in aures dñi sabaoth introiuit. **I**tem alienū
retinere est contra preceptum dei. **D**eu. v. **N**on furtuz
facies **N**on concupisces rem proximi tui **I**dem
Dictant tam leges ecclesiastice q̄ ciuiles ymmo lex di-
uina vetus et noua. euangelice et naturalis ratio que
dictat. **Q**uod tibi non vis fieri alteri non feceris.
Secundum videlicet q̄ aliquando excusatur quis a
restitutione patet in. v. casibus di. pe. de pa. in. iiii. di.

xv. primus propter impossibilitatem. videlicet quia non habet unde restituat et est moriturus statim. **S**ecundus propter creditorum remissionem. nisi in duobus casibus. unus est. si non potest creditor donare. puta quia non habet administrationem talis rei. Aliquando in iure cautum est. quod remissio non valet tunc non excusat sicut in indicante delegato qui indebite munera et expensas recipiens uel extorquens tenetur reddere. Nulla ei partiuz remissione profutura. De rescipitis. c. Statutum. li. vi. Item de visitante iure ordinario recipiente munus. ad cuius duplum restituendum tenetur. nec prodest remissio de censu. capi. Exigit. Tercio excusat recöpensatio. Nam si mihi teneris decem. et ego tibi alia decem neuter tenetur alteri soluere sed pöter uterque compensare. sicut de omnibus aliis imo in foro contentioso. si res debitoris ad me peruenit sine dolo. possum eam retinere per modum pignoris quousque mihi satisfecerit. Sic et hic sed non cum dolo. Quarto excusat prescriptio si iusto titulo et bona fide res aliena est a me possessa non vitio furti aut violentie affecta quia completa prescriptio iuris auctoritatem potestatis tribuit. extra de prescrip. c. vigilanti. Quinto excusat amissio seu perditio rei sed sub distinctione. nam quando fur uel raptor obtulit domino loco et tempore congruo. et dominus noluit accipere. In isto casu non teneretur de casu fortuito. alias tenetur. quia fur est in mora restituendi et illicite tenet non suum. imo si res fuisset eodem modo apud dominum peritura. adhuc tenetur. quia mora trahit ad se periculum propter iniuriam factam proximo. Idem est si depositarius et comodatarius

que a principio licite accepit. domino repetenti inde
bite negavit.

Capitulum.ii.

Quo ad secundum quod restituere teneatur. De hoc sunt
regule secundum **Thomam** et **Beatum**. Prima generalis. Omnis
qui dat causam totius damni id est sine quo non fieret
damnum illud tenetur in solidum. hoc est tenetur ad to-
tum damnum restituendum. Si autem dat aliquo modo
causam damno tenetur ad restitutionem pro quanto del-
dit causam. Secunda regula. Quicumque aufert aut deti-
net rem aliquam et hoc facit vel ut causa principalis vel proxi-
ma per coadiuvantes vel inducentes per non impediens. quando enim esset
ad bonum reipublice et sine periculo persone impedire
posset uno tantum restituyente omnes alii liberantur a debito in
operatione ad illud damnificatum. alii vero tenentur pro
rata portionis que eos attingit illi qui pro omnibus satisfacit.
Tercia regula sequitur ex premissis quod novae differentie
hominum tenentur ad restituendum prebese in versibus. Jus-
sio consilium consensus palpo recursus. Participans mu-
tus non obstandans non manifestans. Prima autem istarum regu-
larum per **Romam**. i. Qui talia agunt. scilicet que premisit puta ini-
quitatem. maliciam. avariciam. dolus. etc. digni sunt mor-
te non solum qui faciunt. sed etiam qui consentiunt facientibus ubi
glosa. Consentire est tacere cum possis redarguere. vel er-
rorem adulando fovere. Item exodi. xxi. precipitur red-
di iniuste ablatum et additur pena. Qui furatus fuerit
bouem et vendiderit eum. convictus noxe. morte moriatur.
Et rationem assignat magister in c. iiii. di. xv. per verba Augustini.
ad **Macedonium** in epistola dicentis. Quia diu res propter
quam peccatum est non redditur. si reddi potest. penitentia
non agitur. sed fingitur. Idem. Non dimittitur inquit

Augustinus in epistola prefata peccatū nisi restituat
ablatum. **S**unt itaq; ut generaliter numeremus eos q
ad restitutionem tenent semp uel sepe. hi videlicet rap
tores. lutores. defraudatores aīaz ī suffragiis ul' tes
tamentis. fines agroꝝ per terminos extendentes lati
ores. fructuum in arboribus aut ortorū spoliatores
inuenta non restituentes. Clerici ⁊ religiosi bona eccle
sie male expendentes. mendici et questores falsi et de
ceptores. **A**dutuata pecuniā uel rem retinentes inuito
domino. **D**olosi mercatores ⁊ cāpsores. venditores ⁊
emptores fraudulentī. Testamenta exequi male tardā
tes. **M**onetam malam loco bone tradentes. monetam
nouam in damnu aliorum cudentes. Alienarum rerū
mala fide emptores. **A**d terminum carius q̄ pro pa
rata pecunia venditores. reddituū iniustorum recep
tores. Bladi et vini auari cumulatōres. restitutionem
debitam fieri tardantes. Redditus uel alia pro nimis
modico procurantes. locatis rebus ultra debitum ab
utentes. Similiter de oductis et similibꝫ ultra pactū
utentes. **V**irginū ⁊ puellarū seductores. **U**xores ma
ritis notabiliter bona subtrahentes. famuli ⁊ famule
dominos eorū dānificantes. pro opere carnali ab his
qui sua alienare non possunt recipientes. **S**egetes uel
grana uel alia bona destruētes aliorum. **U**suram ex
ercētes nihil nisi iniuste acquisita habētes dona recipi
entes. in pignoribus aliquid ultra sortem recipientes
ex illegitima p̄scriptione aliquid recipiētes. **D**ecimas
et oblationes non soluentes. theolonea male īponen
tes. theolonea recipientes ⁊ terrā non defen dētes. the
olonea iusta subtrahētes. **T**allias iniustas extorq̄ntes

Justicias non dantes. Aut domini latrones non exterminantes. Adoneta nouam ex auaricia cuentes uel falsam. Adonasteria et ecclesias indebite grauantes. Bellantes iniuste quando non fit pro rebz repetendis aut patria tuenda dampnificantes. Incendiarii locorum sacrorum uel aliorum iniuste. In necessitate extrema indigenti non subuenientes. Diuites superflua status habentes et pauperibus non subuenientes Iudices. aduocati procuratores et testes falsi uel mali. mercedem laboranti procrastinantes. Debita non soluentes. Sic etiam dolosi laboratores inutiliter laborantes. uel nimis de precio recipientes ut medici. notarii. scriptores. cancellarii. chirurgici. apotecarii. symoniam committentes. de quibus omnibus habes in summis distinctius ubi fieri oportet restitutionem uel non. Declarantur autem per fati uersus secundum. Ebo. Alb. Vir. et Eco. sic. Iussio id est quando quis probabiliter credit ex sua iussione secutam esse rei ablationem. uel nomine suo factam ratam habuit. talis tenetur in solidum alias non. Consilium ut quando ex consilio sequitur ablatio uel damnum uel probabiliter secutum creditur tenetur in solidum alias non. Consensus. i. ubi effectus in ope cooperationis ostenditur. talis si tantum cooperatur quod sine eo damnum non posset fieri. tenetur in solidum. Si autem si sine eo fieret. restituat quantum nocuit siue per se siue per familiam suam siue per suos. Aut quantum de rebus illis habuit uel expendit. Unde dicit petrus de pa. quod aduocatus tenetur etiam si ignorabat iustam causam propter errorem iuris. Adalpo id est adulator laudans. scilicet raptorem. quasi strenuum et bonum. hic si ex

hoc secutum est damnum tenetur in solidum. alias non. Et
id per oppositum intelligas de detractore uel vitu/
peratore. Recursus uel receptans. i. quando aliquis est
receptor latronum uel furum seu predonum et tenet eos
ne cogantur restituere uel dolo malo celat rem raptam
uel furtiuam. Ita quod ex hoc impeditur restitutio tenetur
in solidum. Participans scilicet in crimine latrocinii. i.
qui malefactoribus huiusmodi se sociat ad spoliandum.
Talis si sine tali associatione non fuisset rapina facta
uel furtum tenetur in solidum. Si autem participat in
crimine latronibus se ad spoliandum associando. at
tamen quod sine eo spolium fuisset factum talis non tene
tur nisi quantum ad eum peruenit uel quantum nocet
casualiter uel occasionaliter. Si uero participauit in re
rapta emendo scienter raptum uel accipiendo. illud te
netur restituere. Secus si ignoranter emit et recipit. Adu
tus. i. qui uidet furtum fieri. et dolose tacet cum sine pe
riculo suo solo uerbo posset impedire et non facit quoniam
ex officio ad hoc tenetur ut reclamet tenetur in solidum.
Secus si non ex officio teneretur impedire et non impe
diret. Non obstans id est qui facto posset resistere si
ne suo periculo et non facit quando ex officio tenetur
obstare si sic latrones inualescunt. sicut sunt principes
qui ex officio suo tenentur iusticiam conseruare quia
redditus quos habent ad hoc instituti sunt. tenentur
restituere. Secus qui non ex officio tenentur obstare quia
ad restitutionem non tenentur. Non manifestans id est qui
scit ubi res rapta et furtiuam est. et non indicat cum hoc requiritur
et quoniam ad hoc ex officio tenetur ad restitutionem tenetur. Secus

si solum scit ubi est et non indicat cum de hoc requiritur
quia tunc quamuis peccet tamen ad restitutionem non
tenetur. Unde iudex quia de ea re de qua cognoscit pro-
nunciare debet et manifestare ius partiū si non facit te-
netur ad restitutionem. **E**x premissis etiam liquet quod
quilibet heres siue filius siue extraneus non distincto
utrum raptoris uel alterius. tenetur iure canonico ad
omnia debita defuncti persoluenda siue fuerint ex con-
tractu uel quasi siue ex maleficio uel quasi. siue perue-
nerit res ista pro qua debitum fuit contractus ad eum
siue non. siue lis fuerit contestata cum defuncto siue non.
Est autem contractus. ut emptio. venditio. locatio con-
ductio. mutuum et similia. Quasi contractus est ut tu-
tela uel negotiorum alienorum gestio. maleficiū est fur-
tum rapina. Quasi malefictum est ut cum iudex per im-
periciam indicat uel cum de domo alicuius aliquid ē
electum uel effusum quod nocuit transeuntibus.

Capitulum. iiii.

Quid autem et quantum quis teneatur restituere
notandi sunt ex premissis gradus quidam vel
differentie. presertim circa rapinam et furtum. **P**rimus
si aliqui vadunt cum raptoribus et non cooperantur
eis ad aliquod damnum faciendum. nec aliquid rece-
perunt de ablatiis rebus. tales non tenentur restituere.
Secundus qui nec adiuuant nec in aliquo consentiunt
sed dat eis aliquid de rapina uel furto et scienter acci-
piunt aut comedunt inde. uel induunt aut in alios usus
ponunt. tenentur ad restitutionem de talibus. tamē qui
dono aliquid accepissent et consumpsissent antequam intelligen-

rei veritatem restituere nō tenētur. **S**imiliter excipitur
quando quis agit causam spoliatorum. monēdo et i/
ducendo pro posse ipm raptorem ad restitutionē fa
ciendam. presertim si habetur spes p̄babilis de corec/
tione spoliatoruz et quando non efficit̄ propter tali/
um cōsumptionem predo impotens ad restituenduz ī
toto ul̄ in magna pte. **A**mmonitores itaq; qui instant
cōtinue h̄mōi oportunitati ut predo restituat. cōsum
pta restituere non tenētur. **S**ub secundo etiam casu cō
tinentur qui sciunt uel probabiliter credunt q̄ ppter
ipsorum sequelam seu associationem cum raptoribus
vel cōsilium. adulationem uel detractionem non plus
fecerunt ipsi raptores q̄ alias eēnt facturi ⁊ tamen de
raptis aliquid habuerūt ⁊ expenderunt. tales tenent̄
de eisdem restituere habitis uel expensis ⁊ etiam de o
ni damno quod ipsi uel aliqui de familia sua fecerūt
directe uel occasionaliter. **T**ercius quando plures faci
unt damnum simul et tamen vnus sine alio uel plures
sine isto fecissent. talis tenetur soluere pro rata. i. pro
portione sua. hoc est quantum contingit eum de dam
no vniuerso. si non pōt distinguī damnum quod ip̄e
intulit ab eo quod alii intulerunt. in hoc tamen existi
matio habenda est ut q̄ strennuior est. ⁊ qui maiorem
timorez incussit hostibz. etiā plus teneat. **S**imiliter in
casu quando aliqui associant̄ raptoribz ⁊ credūt q̄ e
tiaz sine suo adiutorio p̄ instigatione damnū fecissent
s; nō tm̄ tenentur ad illud qđ probabiliter credūt eos
fecisse propter suam instigationē ul̄ adiutoriū. **Q**uar
tus si q̄ associant̄ raptoribus ⁊ nō cooperātur eis ad

aliquod Damnum faciendum. sunt tamen omnino pa-
rati defendere si forsan illi spoliandi res suas a predo-
nibus defendere voluissent. et propter suam pñtiam ⁊
sociorum eius non audebant resistere spoliantibus. ⁊
domos suas incenduntibus. Et si sic se quis associauit
non potest eē liber a restitutione. immo si aliqui ani-
mo pacificandi vadunt cū raptoribus nō excusantur
nisi hoc significēt aduersariis quia alias aduersarii ti-
more eoz nō audent res suas defendere. unde idem ē
ac si adiutarent. Secus si intimauerūt aduersariis qz
tunc videntur esse in primo casu. Quintus qui fit cau-
sa totius Damni tenetur in soliduz id est de toto Dam-
no. Similiter casu quo plures fuerunt raptores quo-
rum nullus induxit alium ad eunduz. nec erat aliquis
Dominus alterius. sed quilibet pro se. ut dicit Ray. si
vadunt insimul. quasi sit vn⁹ exercitus. quilibet tenet
in solidum quia in tali casu quilibet iuuat alios et fa-
cit eos fortiores et omnes sunt cooperatores. alias si
non iuerunt simul sed quilibet separatim pro se facie-
bat Damnum. quilibet tenetur pro eo quod fecit. In-
tellige secundum Ulrichum. quod iam dictum est. quā-
do vnus sine alio non auderet uel non posset Dam-
num facere quod dictum est. Alias quilibet tenetur tā-
tum pro parte Damni quod intulit. Nota etia⁹ qz res
furtiua ⁊ rapta restitui debet. cum oībus fructib⁹ ⁊ lu-
cris q̄ percepta sunt ⁊ p̄cipi potuissent qz tenetur ad
interesse ⁊ ad oīa Damna. nec excusatur si res apud eū
pereat. qz fuit in mora restituēdi. Si tñ dñō obtuliss⁹
et ille noluit acceptare excusat. p̄terea de q̄cūqz dānifi-
catōe ubi restitutō faciēda ē. qz dānificās nō tm̄ tenet

ad restituendum rem. s; etiam tenetur de interesse id ē
de vitatione damni. et ad fructum perceptum de re si
res erat fructifera. Non tamen ad fructum qui proue
nit ex industria eius qui utitur illare. Unde usurarius
vel alius dānificans alium prestando usuras et pau
per coactus est vendere minus bladum suum. Vel si
aliquis perdiderit lucratori vel mercatori lucrum quo
vivebat cum esset operarius expensas medicorum. Dam
na operarum et similiter. tenetur de interesse nisi roga
tu dānificantis dānificatus volūtarie libere remit
tat. Non tamen tenet usurarius pecunias vel acqui
situm per pecuniam fenebrem restituere sed fenus seu pe
cuniam quam per usuram ipsam habuit. Inde etiam
dicit. **Ulricus** q; qui semina agri alicuius effodit vel
qui alteri infert damnum per hoc q; nō soluit debitū
suo tempore. quamvis non quidem tenetur ad restitue
ndum damnum totum. quia dubium in his est qualiter
fructus agri p̄fecissent. et an mercator damnum vel lu
crum in mercatione habuisset sed restituet tantum quā
tum fructus agri in illo dubio vendi potuissent vel
pro quanto mercator in illo dubio lucrum suum ven
didisset. Tenet igitur s̄m eundem **Ul.** ad restitutionem
iste q; aliquē impedit a consecutione cuiuscunq; mune
ris quod honeste reciperet ab alio. Itē s̄m **Tho.** Qui
impedit aliquem a cōsecutiōe beneficii iniuste vel p̄pter
odium vel vindictam. aut aliquid h̄mōi. Si impedit
ne prebenda detur digno consulens q; non detur an
teq; firmatum sit q; ei detur tenetur non quidem ad e
quale. quia illud non fuit adeptus et poterat multipli
citer impediri. sed tenetur ad aliquam recompensationē

pensatis conditionibus personarum et negotiorum secundum
arbitrium sapientis. Si uero iam firmatum sit quod alicui
detur prebenda tenetur ad restitutionem equalis tamen
secundum suam facultatem. Addit Scotus. quod si quis tantummodo
proprie utilitati intendebat providere impediendo
directe uel indirecte alium in prebenda uel simili et sic
percurat sibi non intentione dampnificandi alium uel ex
inuidia. licet alius preter intentionem dampnificetur. tamen
ad nihilum restituendum tenetur. Quando uero in bello
dominorum a subditis aliqua rapiuntur quod ibi sit re/
stituendum. Notandum quod ad hoc quod bellum sit iustum. u.
requiruntur. Persona. scilicet secularis non ecclesiastica. Causa
id est ut propter necessitatem et ut pax habeatur pugnetur. An
nimus ut non fiat ex odio inuidia ultione uel cupidi/
tate sed propter caritatem. iusticiam. et obedientiam
auctoritas ecclesie uel principis. Et res. id est ut sit pro rebus
repetendis et pro defensione patrie. Quauis ergo dicat
Guil. in glosa Bellum sit iustum in quatuor primis. si tamen
res subsit quia pro rebus repetendis factum est non tenetur
qui mouit bellum restituere quod ibi cepit nisi ceperit
uel dampnificauerit aduersarium suum ultra quam habuerat
ille de suo iniuste aut dampnificauerat eum. et hoc dico se/
cundum iudicium fori penitentialis. Concor. Vlti in summa
Capitulum. iiii.

Quando uero seu quo tempore et ad quam statim te/
neatur quis restituere notande sunt tres regule Sco/
ti. Prima non licet aliquo tempore detinere alienum
domino inuito id est nolente et secundum rectam ra/
tionem nolle debente. et per consequens regulariter
statim facienda est restitutio eadem ratione qua statim

cessandum est ab actu peccati mortalis. nō tamē actu
exteriori sed interiori. ¶ Deo leuitici. xix. Non morabi
tur opus mercenarii apud te usq; mane. Itē alia ratio
ne. quia si retineo rem tuam. plus ipeo te in usu ei9
q̃ si frequenter eā subtraherem. **S**ecunda regula. Qui
cunq; detinet uel accipit rem alienam inuito domino
tenet affectu statim restituere. i. tenetur habere propo
situm si uult eē ostrictus restituendi pro posse cū circū/
stantiis oportunis. **T**ercia regula. ¶ In casibus multis
licet differre restitutionem exteriorē. posita tamē iā
interiori voluntate restituendi. cum scilicet concurrūt
circūstantie oportune. Illi autem casus continentur
uniuersaliter in hac maxima. licet rem detinere alienā
quando ille debet uelle rationabiliter detineri ab a/
lio de facto. posita iam tamen voluntate restituendi
cum circūstantiis oportunis. **E**t hoc contingit i quā
q; casibus. Primus quando detinens non potest resti
tuere propter paupertatem. quia tunc non tenetur sed
cum uenerit ad p̃guiorem fortunam. debet tamen pe
tere interim dilationem a domino rei. si haberi pōt
Secund9 casus ē quando restitutio statim facta cede
ret in preiudicium communicatis. uel etiam eius cui fi
eri posset ut furioso gladius restitui non debet quia
aut se aut cōmunitatē lederet ul' dominum rei. **T**erci9
quando restitutio statim facta cederet propter occul
tā ablationē i infamiā restituētis. nō emz tūc statim se
ipe dānificās tenet leso p̃dere s; p̃ aliū p̃ loco ⁊ tpe
r̃stutuer d; q; magis d; q; uelle famā p̃xi q̃ illd omo
dū suū modicū. q̃rt9 qn̄ r̃stitutō statim facta i n̄llū aut mo
dicū cederz omodū ei9 cui dēt ⁊ i iacturā seu notabile

damnum debitoris. Unde quando quis agit i remo/
ris pñibus cui facienda esset restitutio tunc non ē ma
ior sumptus ponendus in missione q̄ valeat id quod
mittit sed expectanda est pñtia persone si quādo cre/
datur haberi uel si non credat haberi. ⁊ nec nunci⁹ sup
ueniat sine nimis sumptibus tradendum est parenti/
bus. qui si non assint dandum est pauperibus. Simili
ter si nescit ubi sint nec sperat q̄ de facili sciri possit
det pauperibus. Si autē scit et pñfata non obstat mit
tat ei fideliter et secure. Quod intellige faciendum esse
quādo commodē fieri potest. quia in tali casu pñsan
de sunt circumstantie scz quantitas rei debite. remotio
loci expēse q̄ fierent pro mittendo. ⁊ paupertas uel diui
tie illius cui facienda est restitutio. qz tam modica pos
set eē rei restituende summa. et tante expense que fierēt
in mittēdo. et tā diues ille cui facienda est restitutio q̄
nullo mō deberet velle pro re tam modica proximu
tantum grauare et tunc non oportet q̄ mittatur. Et in
talibus ad arbitrium boni viri recurrendum ē. Quic⁹
casus ē secundum Henr. de gan. quodlib. vi. q. xxiii.
ubi dicit. quādo expectat quis maiorem oportunita
tem restituendi. aut licitum ē non statim restituere ut
si ille cui facienda ē restitutio ignoret debitum. Scol
tus etiam dicit. Quando quis voluntatez habet resti
tuendi pro tempore oportuno. ex tunc tenet domino
volente. et si non actu illicito. tamē actu debito. quia
dñs debz uelle q̄ q suū habz teneat quousqz possit red
dere oportune. Circa tempus restituendi quo ad usu
rarios manifestos et raptores publicos sunt duo spe
cialia dicit. pe. de pa. Debent enim usurarii manifesti

restituere. vel ydonee cauere de restituendo ante confessionem et eucharistiam et oblationem ad altare. quia usurariorum manifestorum non est confessio admittenda. quousque satisfecerint. Cum tamen aliorum furum et aliorum raptorum sufficiat propositum. uel verbalis promissio. *Extra de usuris. c. vlti.* An sepulturam. quod non debent sepeliri quis penituerint antequam satisfecerint. De raptoribus etiam publicis et violatoribus ecclesiarum est aliud speciale. quia in vita non sunt admittendi ad penitentiam quousque satisfecerint uel securitatem dederint. Nec aliter in morte quia etiam data immortalitate quando in sanitate noluerint sepultura quidem conceditur sed clericus interesse prohibetur sub pena depositionis et prohibetur oblationem recipere. *Extra de raptoribus. ca. ii. sic.*

Capitulum quintum.

Nunc ubi seu cui sit facienda restitutio docet. per de pa. dicens quod regulariter illi cui ablata est res que restitutioni subiacet restitui debet. Fallit tamen hoc in casibus viii. Primo quando et ipse cuius res fuit peccauit in ludo et symonia et quocumque ob turpem causam quod in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis. De ludo tamen aleae. id est quod virtutibus fortune imitatur. dicit idem per. quod dam dicunt quod ludere ad taxillos intelligi pro notabili re est peccatum mortale laicis et clericis. Unde Bernardus Ego te acquisui manibus cruci affixis et tu te consumis manibus vitiis dedicatis. nec hanc opinionem. per. i. probat. Sed an iste qui lucratur teneatur ad restitutionem distinguendum est quia aut lucratus est ab eo qui rem suam alienare non potest sicut sunt minores et furiosi

monachi uel clerici et similes. aut ab eo quē traxit ad
ludendum. **D**icitur autē trahere alium in proposito se
cundum. **J**o. in summa. qui per vim uel nimiam oportu
nitatem. alium ad ludum ponit. uel secundū **B**arth. de
pis. Quicumque uerbis uel factis inducit alium cum alias
non esset lufurus. **I**nduxit inquit siue in principio siue in me
dio ludi aut lucratus est ab eo cum quo fraudulentē
lufit per falsos tesseres. iactos et similia. **E**t isti tres modi
ludendi sunt prohibiti. iure etiā diuino secundum **T**ho. ii. ii. q.
xxxii. ar. vii. **E**t quilibet horum trium tenetur restituere lucrū
domino principali rei male obtente secundum omnes doctores com
muniter. **N**ut lucratus est ab eo qui lucrante traxerat
ad ludendum. **E**t in isto casu dicit sanctus **T**ho. sic Ille qui
amisit non est dignus recipere. nec potest licite retinere ubi
ius positum suat de restituendo. scilicet ubi dicit de hoc elemo
synā facere. **N**ut lucratus est ab aliquo ubi uoluntarius
cum uoluntario sine fraude lufit perdente ad sua bene po
testatem alienandi. et tunc quis secundum tutiorem et cōiorem opio
nē debeat lucrū in elemosynā pauperibus dare et retine
re non debeat. tamen secundum multos famosos retinere potest sine pe
culo anime. **A**d hoc sunt doctores quorum opinionē referunt
tā **A**donaldus quā **A**staxanus in summis suis. **I**tem ut uidetur
secundum **T**ho. tamen in. di. xv. q. ii. ii. q. ubi s. quē ad hoc **A**s.
allegat ubi saltem non seruatur leges aut consuetudo restituere
non iubet. **I**tem **A**lexander aglicus. **I**tem. **R**ich. de me. vii.
tenet idē esse uerum et probabile di. xv. **I**tem. **J**o. a. ex. de vi
et ho. cle. allegando roborate eandē opinionē. **I**tem idē fran.
de zab. di. **P**ossit inquit defendi quod non omnino tene
tur talis pauperibus restituere. quia consuetudo po
tuit dominū perdētis innocentē transferre. **S**i quis autē tamen

perdidit q̄tu; est lucratus p̄ plus. an teneat restituere
Quidam dicūt q̄ sic. alii q̄ non. De pecunia āc symo-
niace accepta. Nota s̄m Ray. 7. 5. uil. q̄ tripliciter cō-
tingit hoc. Aut datur pro religione. aut pro beneficio
aut pro ordine. Si pro religione. aut intravit religio-
nem et sic non potest manere in ea sed ibit ad artiorē
vel saltem nō manebit ī eodem monasterio. s; intrabit
aliud monasterium 7 illi assignabitur illa pecunia ne
sit ei onerosus aut remansit dans in seculo aut post ī-
troitum rediit ad seculum uel mortuus est tunc nō red-
detur sibi illa pecunia. Sed nunquid monasterium re-
tinebit eaz. Res. aut abbas cum collegio fuit conscius
criminis sic non remanebit in monasterio sed auctori-
tate superiorum deb; dari pauperibus. Aut solus con-
scius fuit uel aliqui de collegio. Sed non ōnes sic pe-
cunia manebit apud monasteriū. illis exclusis ab usu
pecunie si potest fieri bono modo. Si aut secundo mō.
datur pecunia. s. pro bñficio habendo. aut ergo dat
pecunia collegio seculari. p̄ p̄benda aut priuate p̄sone
Si collegio seculari 7 collegiū fuit consciū criminis sic
non remanebit eis pecunia. Si aut solū quidā de colle-
gio fuerūt consciū sic remanebit eis. illis tñ q̄ fuerūt cō-
sciū exclusis. Si uero dat priuate p̄sone pecunia symo-
niaca. s. patrono p̄ institutori sic pecunia deb; conuer-
ti ī utilitatē illius bñficii q̄ d̄ emere uoluit ip̄o a bñficio amo-
to. Si uero tercio mō dat p̄ bñdo ordie aut ergo ille
q̄ dedit pecuniā nō habebat ecclesiasticū bñficiū et tunc
sic pecunia cōuertit̄ ad utilitatē cathedralis eccie. aut
habebat beneficiū ad cuius titulu; gratis ordinari de-
buit sic pecunia p̄tīm cōuerteret̄ ī utilitatē cathedralis

ecclesie et partim in utilitatem sui beneficii. quia in utriusque iniuriam data est. **S**imiliter si habuit beneficium unum et pro altero dedit pecuniam. illa pecunia converti potest ad utilitatem utriusque beneficii. secundo redeundo ad propositum fallit scilicet quod res non debet dari ei cui sublata est quando videlicet non expedit ei. ut furioso gladius non est dandus. nec pupillo aurum. sed tutori vel curatori eius dari debet. **T**ercio. quando incertum est cuius res sit. et tunc facta diligenti inquisitione si dominus non reperitur danda est pauperibus. **Q**uarto quando dominus rei mortuus est et tunc dandum est heredibus. saltem tunc dicitur. **U**til. quando spoliatus fecit testamentum et certam summam retinuit quam voluit esse contentus. **S**i autem mandavit in testamento distribui per executores quicquid ad ipsum spectabit de mobilibus et debitis. tunc facienda est restitutio executoribus eius pro rata et liberis eius pro rata et uxori. de quo et aliis vide summas. **Q**uinto quando dominus absens est mittendum est sibi. et imputet sibi quod alibi asportavit. **U**nde forte secus est quando dominus se absentavit. vide de hoc quartum casum in precedenti. **S**exto quando ille cuius res fuit est dilapidator. tunc enim procuratori non domino restituendum est. **U**t si religiosus vel clericus bona monasterii vel ecclesie dedit vel luserit. reddantur non sibi sed ecclesie. **S**eptimo quando quis pecuniam usurariam usurario vel raptam rem raptori vel similiter et iniuste abstulit tunc enim dicit **U**lricus et per pa. **N**on usurario vel raptori restituere debet. sed domino vero rei. **E**t tunc ei a quo abstulit iniuste restitutionem factam esse debet.

per se siue per alium sine detectione sue persone noti-
ficare. alias esset cum damno usurarii uel raptoris si
postea restitueret prius restitutum.

Capitulum sextum.

De mō vero et forma restituendi. **M**orandum est
q̄ fieri debet cum tribus circumstantiis. s. carita-
tiue. caute et pure. **P**rimo caritatiue ut uidelicet fiat
cum reconciliatione offensi quia iniurians spoliator
uel cōplices eorū semper debent humiliter postulare
veniam ab his quos offenderunt ne illi maneant in
rancore seu mala voluntate domino hec mandante.
Mat. v. Si offers munus tuum ad altare et recorda-
tus fueris quia frater tuus habet aliquod aduersum
te relinque ibi munus tuum et vade reconciliari pri-
ori fratri tuo. **S**ecūdo fiat hoc caute ut si offensa est ma-
nifesta et offensus tyrannus uel mala sequi de eo pos-
sent notabilia fiat per interpositam personam ydone-
am. **S**imiliter si est offensa occulta fiat per ydoneam
personam aut per confessorē. **S**ed queris quid si cō-
fessor restituendum recipit et nihil restituit nunquid
omittens liberatur. **R**es. **B**ern. clarimōtis super quod
libeto. ii. q. xxvi. **D**en. de gan. **T**alis est immunis regu-
lariter non solum a peccato ut **D**en. de gan. dicit. sed
etiam a debito restituendi. **T**uz quia quē ecclesia tole-
rat in spiritali maiori officio. debet quis committere
in minori de restituendo temporalia. **T**um etiā ei cui
confidit de anima propria. pōt cōfidere de tēporali
substantia. **S**i autē esset confessor persona leuis. ⁊ quā
haberet suspectaz q̄ non restitueret fideliter. non esset
liberatus tradendo ei nec a peccato. nec a debito. ubi

autem nec persona levis creditur nec suspitio habetur et
traditur ei quod restituendum est. si non restituat et tradens
credat sicut habet credere quod restituit. liberatus est secun-
dum Deum. quia fecit quod in eo fuit. Si autem veniret ad
noticiam suam quod confessor non restituerit de quo no-
ta infidelitatis non habetur ut premititur. tunc tenetur
restituere. uel procurare quod confessor caute restitueret.
Tercio fieri debet pure ne sit ibi palliatio mala et frau-
dulenta. Forma igitur restituendi canonica secundum
doctores est illa. aut habet debitor unde soluat aut sim-
pliciter non habet unde soluat. aut habet unde soluat
sed hoc non potest facere sine magno periculo suo et sue
familie. Si potest bene soluat integre modis tactis supra.
Si uero non potest simpliciter. tunc potest recte agere peni-
tentiam licet non restituat. dum tamen doleat. et propo-
nat restituere quam cito poterit. Si autem potest. sed non sine
magna iactura sui et suorum. tunc secundum Ray. stude-
at confessor rectificare voluntatem debitoris quod uelit
restituere ad arbitrium boni viri uel confessoris et sic
satisfacere mori sequenti. Detat igitur debitor remissio-
nem debiti apud eum cui tenetur et si ille remiserit libere solu-
tus est. si enim spoliati misericorditer totum et partem
remiserint dummodo debitor sine fraude petuerit et quan-
tatem debiti si potest exprimat potest debitor remissus
in ecclesiam recipere et pro debitoribus exorare uel ali-
ter beniuolus esse. uel petat dilationem a spoliatis uel
assignet eis certam partem de redditibus suis amica-
biliter de qua eis satisfaciatur successive et de hoc faciat
eis bonam cautionem. Si uero omnes sibi denegent dila-
tionem et postulent quod ipse cedat bonis suis tunc tenetur hoc

sine dilatione facere. quia fur et raptor semper sunt in
mora ⁊ ex consequenti semper arguent peccatum. **Q**uod
igitur debent facere posse suuz secundum **G**uil. etiam
usq; ad venditionē hereditatis et omniū bonorū etiā
si oporteat ipsum et familiam suam mendicare. **Q**uia
secundum **V**lricum semper facultas restituendi adest
q̄dū ipse debitor habet per quod satisfacere potest
nisi in extrema necessitate ī qua etiā sine omni culpa
accipit vite necessaria. **E**t hec de forma quando scitur
cui restituendum est. **S**i autem esset vaga restitutio id
est nescitur cui res restituenda foret tunc in tercio casu
scilicet quando potest restituere sed nō sine magna iac
tura sui et suorū s̄m **R**ay. simpliciter et absq; pacto et
conditione debet totum quod habet resignare in ma
nus ep̄i ul' penitentiarii discreti. **E**t tunc ipse si viderit
eum pauperem et egentem det sibi p̄tem p̄ etiā totū si
tantā necessitatem uiderit in eo ⁊ suis. **E**t si quid resi
tui fuerit pauperibus aliis distribuatur. **E**t ille qui resi
tuere non potuerit p̄ut premittitur elemosynaz reci
pit. oratione et aliis bonis pro dominis quibus resti
tuere debeat recompenset p̄ut congruit. **E**t si postea
aliqua potuerit lucrari iuxta possibilitatem suam. ero
get in usū pauperum p̄ animabus eorū. **G**lo. tñ **G**uil.
dicit q̄ non ē necesse ut fiat h̄mōi resignatio in manus
penitentiarii. dūz tamē alias paratus sit. ad arbitriū
eius uel alterius boni viri satisfacere. **E**t in omni tali
casu paupertatis ep̄us qui desponsator est pauperū
dilationem det uel p̄tem remittat uel etiam totum p̄
ut viderit expedire sicut et alteri pauperi semper gesti
endo ut fideliter agat negotium eius cui deberetur

De iure Dari si sciretur. quatenus orationes ⁊ opa satisfactoria fiāt p̄ eo ul' pietatis alia exercitia. imo dicit glo. Guil. De materia Decimarum. q̄ si quis scienter decimas ecclesie multo tempore abstulerit qui diues est uel potens si penitet. pōt ei ep̄us gratis remittere uel ī toto uel in parte. ex quo in posterum vult cessare et ecclesiam iuri suo restituere. quia propter utilitatē illud facit. Ex premissis patet q̄ tria sunt genera hominū que non sunt in statu salutis quia fictē restitutionē faciunt. Primo qui resignāt omnia bona sua in manus penitentiarii promittentes q̄ tantum faciant damnificatis q̄ tenebunt se peccatos quia putant q̄ pro modico quitabunt eos quia totum credunt se emis̄se. Secundo illi qui si uellēt dimittere superfluas expēsas possent rapta restituere. Tercio illi qui non resignarent in manus penitentiarii nisi crederent q̄ penitentiarius restitueret eis pro toto uel pro parte quando nescit cui facienda est restitutio. Tales non sunt in statu saluandorum quia oportet q̄ bona fide et sine fraude faciat raptor quicquid pōt ut damnificatis satisfaciāt si nouit eos aut pauperibus eroget si non nouit eos. alias nō est absoluendus a penitentiario si constiterit ei de eꝝ īpenitētia ul' praua intentione ⁊c. Sꝫ querit̄ qd faciendum sit quando quis dubitat an uel quantū alteri teneat. Res. 70. Fribur. ī suo cōfessionali. Quādo fit satisfactio p̄ aliquo dāno dubio uel cuius quantitas non est certa penitēs t̄m offerat q̄tum probabiliter putat damnum illatū fuisse. Et tunc dicat ip̄e ī media persona pro eo t̄m damni vobis factū est ut credit probabiliter homo ille. si sciret plus vobis de

beri satisfaceret. Si ergo minus est remittatis residu/
um si amplius est. vos de bona sua voluntate habea
tis. Sic etiam quando aliqua debita sunt dubia puta
sortes tenebatur alicui ex mutuo ul' ex alia causa .x. so
lidos. Sed dubitat an soluerit ei uel non. Consulo q
semper ad voluntatem creditoris uel per arbitriuz sa
tisfaciat. tunc enī ille in quē cōpromittitur considera
bit orationem ⁊ qualitatem dubii et secundum q pl⁹
ad vnaz partem q̄ ad aliaz uel ad neutra plus in sua
conscientia declinat secundum hoc plus uel minus l
medietatem dari iubebit. Et sic de dubio facit certitu
dinem.

Capitulum. vii.

Ultimo preterea videndū est per quē possit fieri
restitutio. Quidam dicunt q debet fieri per epis
copum uaga restitutio. Et licet satis cōmuniter hoc
dicant. Tamen sanctus Thomas nihil dicit de aucto
ritate epi. Scot⁹ i. iii. di. xv. dicit. Nō inuenit inquit
quis necessario sit determinatus mediator in distribu
endo ista pauperibus. Dicit unus doctor q cōfessor
uel aliquis de cuius fidelitate credat. Videtur mihi q
per seipsum consilio tamen alicui⁹ potest illud distri
buere pauperibus quia tali mediatori posset dare ut
restitueret de cuius fidelitate presumeret ⁊ tamen iste si
bi applicaret uel aliis usibus q̄ deberet. unde ubi lex
diuina uel ecclesiastica non ligat personam sequenda
est ratio naturalis. Ista autem dictat q persona que
tenetur magis restituat per seipsam q̄ per aliam. licet
non excludendo consilium boni viri sed includendo
Hec Scot⁹. De. de pa. dicit q quia presumebatur olī
q epi melius ⁊ fidelius dispensarent. Ideo doctores

quidam dixerunt q̄ per ep̄m fieri deberet. **U**bi ergo
presumitur contrarium scilicet q̄ sibi ipsi imburset et in
malos usus expendat potius debet dispensari per ali
um. **D**ominus Guido archidiaconus boniensis xiiii.
q. i. c. i. probat multipliciter q̄ ipse raptor met bona i
certa que debentur pauperibus dare p̄t sine licentia
ep̄i uel alicuius iudicis. **U**nde non dubito quin ep̄us
nō habet se intromittere de talibus nisi in defectu. **U**
bi autem certa persona a testatore deputata esset ista
exequi debet. **A**rchi. etiā li. vi. de testa. et Jo. an. in no
uella i decretali dicta religiosi dicūt. q̄ utraq; opinio
habz equitatē et p̄bz archi. ubi supra satis clare q̄ nō
pertineat ad ep̄m nisi in defectu alioz. s. quando nul
li esset omīssa. **U**nde concludit q̄ iste qui tenetur resti
tuere p̄t per se dispensare l. de consilio discreti cōfesso
ris l. alteri omītere in vita uel p̄ mortē. **I**dem rñdz do
minus **Sy.** de manilla cap. pape et auditor dñi por
tuensis. **S**ed querit quid faciet cōfessor generaliter lo
quendo circa raptos alios et aliis debitis inuolutos
Res. Ray. secundum q̄ maior uel minor fuerit violen
tia. uel fraus. uel dolus. maior uel minor debet eē dis
cretio iudicantis **I**tem ubi maior cōstitutio est ibi maior
uentia. et quia fere totus mundus inuolutus est rapi
nis sic pro posse tuo curre per medium ne nimia seue
ritas uel remissio perire faciat quos discreta poterat e
quitas reuocare.

Cap. viii.

Secundo principaliter videndū est quō restituē
de sunt fame et honores. et reconciliatio offensi
quō sit facienda. qz recōciliatio qdā uidet̄ restitutio
de quibus dicent̄ plura videlicet. **E**ur sit de his resti

tutio faciendā. **S**uis ad hoc teneat. quantū. quō. et quā.
De primo notandū qd ledere alium in fama indebite.
est valde graue. primo quia plus nocet qui aufert fa/
mā q̄ qui aufert diuitias multas. melius est enim no/
mē bonum q̄ diuitie multe. vt dicit puer. xxii. **S**ecū/
do diuitie multe ablata p̄nt restitui. sed fama vix. qz
forte non crederetur illi qui post lesionem uellz excusa/
re. pōt etiam iam uerbum eē delatum ad tot. qd quasi
impossibile est ad tot deuenire excusationē. **I**deo be/
ne dicit in glosa sup **L**ucā. **F**amam esse rem lubricā
quia sicut aliqua res lubrica de facili effundit̄ s̄ qua/
si impossibile est eam recolligi. ita et fama. **T**ercio quia
ledens famā alterius. non solum illum ledit cui detra/
hit. sicut fur illum solum cui furat̄ sed omnes illos co/
ram quibus loquitur. sicut ille qui mouet lutum. ledit
per fetorem omnes coram quibus mouet. **U**nde **A**ug.
de uerbis domini. peccat in uos frater si uobis scien/
tibus peccat quia q̄tum in eo est uos exemplo cor/
rumpit. **E**x quo patet qd audire peccatuz alterius no/
cium est audienti. propter prefata dicit **A**mbrosius.
Tolerabiliore sunt fures qui vestes et alia bona nos/
tra diripiunt q̄ fures qui famāz nostram lacerāt. **N**o/
tandum secundo qd inter omnia genera lesionum. lesio
que infertur per linguam ut frequenter est grauior. pri/
mo enī quidam sunt qui nocent in rebus vt raptores
et incendiarii. **S**ed grauius nocent sagittarii qui infi/
gunt sagittas in personas. **E**t sic facit lingua mala q̄
nō solū ī rebz s̄ etiā ī psoā nocz. **I**deo dicit. **I**he. vii.
Sagitta vulnerās līgua eoz. **S**ecūdo qz sunt qdam

qui nocent in persona per verbera. s; non profundat
interdum lesio usq; ad interiora. sed non sic de lingua
immo lesio eius pertingit usq; ad ossa virtutum. ostri
gens eas **Eccle. xxviii.** Flagelli plaga liuore facit. pla
ga autem lingue cominuet ossa. Tercio quia sunt aliq
nocumenta quibus resisti pot per scutum et huiusmodi
protectoria. sed vix inuenitur aliquis adeo armatus
patientia qui non saucietur lingua. **Exemplum de Job**
qui non fuit motus ad damna reru vel corporis fla
gellum et tamen videtur motus a lingua uxoris dices
ei. Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Eiusde
ii. **Psal.** Filii hominum dentes eorum arma et sagitte et
lingua eorum gladius acutus. quasi diceret. Sicut istis
congregatis non potest resisti ita nec lingue male. Cum
igitur iuxta dicta in tractatu pnti. ca. xii. et preceden
tibus iniuste auferens vel detinens rem temporalem i
uito domino teneatur ad restitutionem. a fortiori te
nebitur detractor vel contumeliosus ad restitutionem
fame quam detractor occulte. contumeliosus vero aufert
in faciem publice. Quis vero satisfacere teneatur pro
isto. **Notandum** q; detractio et receptio fame potest
fieri multipliciter. na fieri pot sex modis ut dicit **San.**
Tho. ii. ii. q. lxxii. ar. iii. Primo scitum falsum dicen
do pignoranter. Secundo scitum malum proximi au
gendo ultra q; sit. Tercio occultuz malum reuelando
Quarto bnfactum in malu interpretando seu peruerce
do. Quinto bonum proximi negando. Sexto tacendo
cu quis audit proximo falsuz vel ibonestum imponi.
Itē fit lesio fame pximi qncq; planis uerbis qncq; arti
ficiosus per cantileas vel dictaia qncq; nutib; et signis

quandoque scriptis etiam qui appellantur libelli famosi
ut cum aliquis scribit cartam in iniuriam vel in infamiam
alterius et proicit eam occulte in ecclesiam vel in pla/
team vel domum ut illa inuenta et lecta alius infamet
Item sicut dupliciter recipitur res temporalis invito domi/
no videlicet occulte et vocatur furtum. et publice tunc
vocatur rapina. Sic fama dupliciter recipitur primo
videlicet occulte et dicitur detractio que est denigra/
tio fame aliene occulte facta. Si autem manifeste in faci/
em alicuius fit sic dicitur contumelia et est grauius pec/
catum quia plus ibi proximus contemnitur quam in detra/
ctione. Omnes qui predictis modis famam proximi
iniuste ledunt tenentur restituere. Unde beatus Augustinus in regu/
la. Sincunque conuicio uel maledicto vel etiam criminis
obiectu aliquem leserit meminerit satisfactione quanto ci/
tius curare quod fecerit. Super quibus Hubertus dicit. No/
tandum inquit quod conuiciu put proprie accipitur di/
ctum exprobratio alicuius vilis conditionis que potest
esse sine peccato sicut cum aliquis vocat filium meretricis
et similia. Sic conuiciatus est Saul filio suo Ionathe
ii. Re. ii. Et filii mulieris ultro recipientis virum. Ma/
ledictum vero est imprecatio alicuius mali alteri sicut
faciebat Eliab. David de quo dicitur i. Re. xvii. Ma/
ledixit Iobababes David in diebus suis. Obiectio uero
criminis est impositio alicuius facti culpabilis sicut ac/
cidit coram Salomone. iii. Re. iii. litigantibus duabus me/
retriciis quarum una false imponebat alii oppressio/
nem filii sui. et neganti dicebat. mentiris. Vix autem in/
uenitur aliquod genus verborum per quod litigantes
se ledant quod reduci non possit ad aliquod istorum. Est

ergo sensus verborum. **Aug.** quicumque diuicio **et** i. qui
cumque aliquo genere uerbi mali. quia pnt omnia mala
reduci ad aliquod istorum. leserit aliquem. quod. s. ge
nus lesionis est valde graue. meminerit. i. nō obmittat
sicut faciunt obliuiosi qui ex obliuione obmittunt sen
tire quod debent. **Sūt** āt tres dñe hoīm inter eos qui
ex ira uel inuidia pxiimi in fama ledūt uel alias tur
bant. **Quidaz** enim facile irascuntur **et** cito veniā petūt
et hi sunt aqua que cito calefit et cito frigescit et hoc
minus malum. **Quidam** facile irascuntur et tardius in
clinantur ad veniam petendam. **Hi** sunt sicut ferrum
ignitum quod tardius calefit et tardius frigescit. **et** hoc
peius. **Quidam** autem sunt qui nunq̃ volūt veniā pe
tere **et** hi sunt sicut lapis albescon qui accens⁹ nūq̃ ex
tinguit. sicut ait beat⁹ **Aug.** in li. de ciui. dei. **et** hoc pes
simum. **Vnde** **Aug.** in regula. melior est aut qui q̃uis
ira sepe temptet tñ impetrare festinat ut sibi dimittat
cui se fecisse agnoscit iniuriam. q̃ qui tardus irascit et
ad veniam petendam tardius inclināt. **Sui** aut nūq̃
vult petere veniam sine causa est in monasterio etiam
si inde non proiciatur. **Sed** queritur utrum quilibet
homo qui proximum offendit verbo. teneat ad recō
ciliationem uel uenie petitionez. **Respōdēz** beat⁹ **Aug.**
in regula q̃ non. quia prelati ab hoc excusant respec
tu subditorum nisi quando infamarent male subditū
Vnde dicit sic ad prelatos. **Quando** autez necessitas
discipline in morib⁹ cohercendis dicere uos dura uer
ba cōpellit. si etiam ipsi modum in uos excessisse senti
tis. nō a uobis exigitur ut a uestris subditis ueniam
postuletis. **Et** causam subiungit dicens. ne apud eos

quos oportet esse subiectos dū nimium seruat humilitas
regendi frangatur auctoritas. Quando enim quis se
humiliat vtrūq; ultra q̄ deceat statum suum. nimia
est ista humilitas. Unde Eccle. xix. est iustus qui nimi
um se submittit multa humilitate. Et sic facit prelat⁹
qui propter excessum in duro modo loquendi petit
veniam a subdito suo. Verū quia hoc non est necessi
tatis. ideo dicit beatus Aug. Nō a nobis exigit. Secū
do ergo querit cū hoc possit fieri ⁊ nō fieri qd erit me
li⁹. Res. Hū. pōt dici q̄ hū diuersas condiciones eoz
a quibus petuntur hūmōi venie ⁊ assistenti⁹ pōt hoc
iudicari. Si enim tales ex hoc magis in bonum pfici
unt pnt hec fieri. Si aut inde abutunt in superbiam ut
cum quis ex hoc putat se minus reum uel prelatus cul
pabilem. uel fit audacior ad culpas perpetrandas et
similia melius est non fieri. Non enim dominus pha
riseis scandalisatis in eius dictis uel factis unq̄ satis
fecit. Siquidem cum omni regimini annexa debet esse
auctoritas et ex minoratione ei⁹ multa mala sequant⁹
et per humiliationem nimiam ad subditos eneruetur
Ideo dicit Augustin⁹. Dum nimium seruat humilitas
regendi frangitur auctoritas.

Capitulum nonum.

Quāuis at dictū sit q̄ ledens iuste seu offendēs
debeat petere veniam a leso. queritur utrū lesus
teneatur alteri veniam petenti dimittere. Respōd⁹. q̄
sic. Tum primo. quia illi qui non remittit hominibus
nec deus dimittit sua peccata. teste xpō dicente. Ma.
vi. Si non dimiseritis hominibus. nec pater vester di
mittet vobis peccata vestra. Tū secundo qz qd peius

est. Dimissa nisi dimiserimus repetit ut patet in exem/
plo. **Mat. xviii.** de seruo cui paterfamilias dimiserat
x. milia talenta que repetiit. quia non dimiserat conser-
uo suo. **Tum** tercio. quia quod magis timendum est
cū graui pena extorsit tradens eū tortoribus sicut ibi
dem dicit. **Et** subditur. **Sic** ⁊ pater meus celestis faci-
et vobis. si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de
cordib⁹ vestris. **Queritur** secundo quib⁹ ex causis ve-
niat q̄ non petit veniam a leso. **Res.** idem q̄ a tribus
hoc prouenire solet. **Vna** est cordis cecitas. Ira enim
obscurat animum ut non cognoscat quis interdum se
culpam habere ubi habet culpam. **Et** quia nō cognos-
cit culpam non petit veniam. **Vnde** **Psal.** **Sup**cecidit
ignis ⁊ non viderunt solem veritatis. s. **Alia** est simu-
lata iusticia. ut quis dicit nō expedit illi ut ego me si-
bi humiliem. quia inde esset superbior et similia. **Sed**
si hec ratio bona esset. non debuit se xpus humiliasse
quia eius humilitas multis fuit in ruinam. **Alia** ē sup-
ba duricia cordis. cor autēz durū male habebit in no-
uissimo die. **Ysa. ii.** **Queritur** tercio utrum lesus teneat
dimittere offendenti impenitenti. nec satisfaciendi
cū deus cuius misericordia excedit humanā in ifinituz
nūq̄ dimittat ipenitēti. **Res.** idēz q̄ sic q̄tū ad remissi-
onē intrinsecā cordis quo ad rancorē ⁊ irā nō rōne il-
lius quo impenitēs. s; ratione sui ipsius. ne peccet. **Et**
ideo nō est simile quia ipse non habet irā hmōi in qua
posset esse peccatū. **Et** si obicit **Lu. xvii.** dicit. **Si** sep-
ties in die peccauerit frater tuus in te. ⁊ septies in die
conuersus fuerit ad te dicens. penitet me. dimitte illi
ergo. **Ad** contrario sensu videtur q̄ si non penitet

non est illi dimittendū. quod uidet' dicit glo. interline
aris. d. De nimis remissa sit indulgentia. Et glo. mar
gialis. Nō iubemur passim peccati sed penitentiā agē
ti dimittere. Res. Impenitenti peccanti oīra nos non
tenemur peccata dimittere dimissione exteriori. et sic i
telligitur glo. interlinearis. uē non tenemur ī foro pe
nitentia dimittere. et sic loquitur glo. marginalis. Et
hec non sunt contra illa que dicta sunt de remissione
interiori facienda offendenti fratri. Quarto queritur
quid sit ista dimissio exterior qua dimittit offens' of
fendenti. nō enī pōt dimittere culpā offendētis. Itē
satisfactionē nō dimittit ei qz istā soluit iam ex quo
satisfecit ei plenarie. Res. pōt dici q' hmoi remissio nō ē
aliud q' acceptatio satisfactionis uel indicatio recon
ciliationis uerbo uē facto expressa ut cum offensus of
fendentē flectentē genua eleuat uē dicit domin' pcat
uobis pco uobis uel satisfactū est mihi et filia. Que
rit. v. an p' hmoi satisfactionē ē etiā ante facta dimissio
ne ītrīseca licetū sit signa rācoris retinere. Res. qdaz sig
noz hmoi sunt ppiq' qdā remota ppiq' q' īgerūt no
tabile suspitionē de rācore. ut cū aliquis nūq' uult loq
et toruo vultu eū semp respicit ⁊ filia. et ista nulli licz
retinere qz ab oī spē mala abstinendū ē s'm apē. priā
ad thes. v. Nō sicut Eleazar ⁊ Athabathias abstinu
erūt a carnib' porcinis ne viderent' comedē porcinas
⁊ sic scādalisarent. Ita nō debz illa signa facere p q' p
babiliter credit' ē in odio. Signa remota sunt que nō
ingerunt argumentum de odio. licet odium subsequat'
ut sunt subtractio familiaritatis et seruiciorū aliquo
rū et similia. Et ista licet retinere oībus dūmodo nō

Fiat malo animo. immo iterdum pōt eē meritoriū cū
fit propter bonum alteri⁹. Quod ergo dicitur iterduz
notat qd hoc nō debent facere pfecti. si intelligatur qd
hoc non est pfectionis. verū est. aliter non videt esse
vez. Querit vi. vtrum iniuriatus teneat querere reco
ciliationez iuriantis ipso non penitente. Respondet
regulariter qd nō. **U**nde beatus Aug super illum locuz
Si frater tu⁹ habz aliquid aduersum te. sic dicat. id est
si tu eum offendisti. nam nos habemus aduersus euz
si ipe nos lesit. vbi nō est opus pgere ad reconciliādū
tamen posset ad hoc teneri ratione fraterne caritatis ī
casu. s. si crederet probabiliter qd per hoc liberet ani
mam eius a mortali odio ⁊ non eēt occasio mali. uel ī
aliis hmōi excellens. **S**i vero David hoc fecit respec
tu Saul si p. quia. i. re. xxiii. ⁊ xxvi. ⁊ similiter quidā
sancti opera fecerunt perfectionis. Queritur. vii. vtrū
non precedente reconciliatione teneat aliquis nō solum
diligere affectu iniuriantem sed etiā ei benefacere. Res
qd sic. oēs tā pfecti q̄ īperfecti. qz illud uerbu⁹ benefa
cite his q vos oderūt. Dixit dñs nō solū discipulis in
monte. Mat. v. s. etiam turbis ī sermone in plāo. Lu.
vi. **T**amē quia pcepta affirmatiua nō obligāt nisi in
casu. plures possent esse casus in quibus teneretur quis
magis benefacere amicis q̄ inimicis quia forte nō te
netur inimicis nisi in casu necessitatis.

Sequitur Capi. x.

Quomō aut ⁊ sub qua forma exequi debeat sa
tisfactionem ⁊ teneat ille qui lesit alium verbo.
Docet Humbertus in expositione regule. ca. cxlix. di
cens qd triplex pōt eē hui⁹ satisfactio. vna ē p verba

ut cum quis petit veniam de offensa ab offenso. Sic
faciebat Aug. scribens. **A**be. dicēs. Obsecro te per mā
suetudinem **I**hū xpi si leſi te ignosce mihi. **A**lia est per
corporis humiliationez. sic fecit Semei **D**avid cui ma
ledixit. ii. **Re. xix.** Semei prostratus corā rege dixit ad
eum. ne reputes mihi domine ad iniquitatem. neq; me
mineris iniuriam serui tui. **T**ercia est per obsequia. si
cut **I**acob muneribus voluit placare fratrem suū. **E**sau
Ro. xii. **S**i esurierit inimicus tuus ciba illum. si sitit po
tum da illi. q. d. per hoc placabis eum et redibit ami
cicia. **S**ed circa hoc querit. **P**rimo nūquid tenet qui
libet offendens ad omnes huiusmodi satisfactiones
Res. q. non quia sicut ledens alium in rebus non tene
tur nisi ad certam quantitatem rei restituende. Ita et
offendens verbo nō tenetur ad omnes satisfactiones
sed ad certam secundum quantitatem offense. **S**ed si of
fensus petat nimis. potest sufficere offendenti satisfa
cere secundum arbitrium boni viri. quous laudabile
esset plus debito pro pace fratris facere in hoc casu.
Secundo queritur nunquid prelati in religione pōt
remittere huiusmodi satisfactionem faciendam subdi
to suo pro offensa sibi facta. cum de iure naturali esse
videatur ut ei satisfaciatur. in quo modo pōt dispensa
re **R**es. pōt dici q. sic. sicut et potest remittere debitum
pecunie. quia sicut bona sibi debita sunt in potestate
plati ita et psona sua. nec relaxat ī hoc ius naturale q. d.
reputat in hoc casu subdito fieri quod fit prelato.
Tercio queritur. **E**sto q. aliquis offenda alium ver
bo in secreto. et petit offensus satisfactionem in pub
lico. nunquid tenetur ad huiusmodi satisfactionem

offendens uel econuerso offendit aliquis aliquem in
publico uult satisfacere in secreto tantum. nunquid
sufficit ei. Responsio ad primum. non tenetur nisi for/
te quod factuz fuit in secreto publicatum fuisset sicut
fur quod latenter accipit non tenetur publice restituere.
Ad secundum dicendū qd nō sufficit. Et est argumē/
tum ad hoc. Actū. xviii. de Paulo cui publice condē/
nato ad carcerem non sufficit occulte liberari sed pub/
lice. Quarto queritur. aliquis imposuit culpam alteri
et lesus non uult recipere satisfactionem a ledente ni/
si dicat se mentitum fuisse nunquid tenetur ad hoc le/
dens. Res. si offendēs scit se dixisse ueruz nullo modo
debet contrarium dicere nec hoc debet ab eo requiri. Si
autē scit uel credit se dixisse falsum uel dubiuz. s; qd in
conscientia est. restituere tenet quis rem ablatam cum
damno rei sue. pōt tamen dare aliqua alleviantia cul/
pam suam uidelicet qd ex animi perturbatione illud
dixit uel qd ita audierat uel credebatur tunc licet non re/
putet falsuz. Ad hoc autem qd dicat se mentitum fuisse
non tenetur quia per hoc reuelaret secretuz mentis sue
peccatum quod sibi multum noceret et alii nō prodes/
set quia ita restauratur fama alii. per hoc qd recognos/
cit se falsum dixisse. sicut si diceret se mentitum fuisse.
Deinde sciendum qd si aliquis facit quod in se est pro/
habenda pace alterius licet non possit habere. sufficit
hoc ipsi quo ad Deum. propter quod dicit. Apostolus
Ro. xii. Si fieri potest quod in uobis est cū omnibus
hominibz pacē habentes. Nec de hū. ¶ Cap. xi.

Quantū autē qd teneat restituere famā elicit ex san.
Tho. ii. ii. q. lxx. 7. ex Sco i. iiii. distinctione. xv.

secundus quos. **N**otandum quod fama contingit alicui
recipi quintupliciter. primo uerz crimē ⁊ iuste aliquod
manifestando. ut cū quis maliciā alterius manifestat
ei qui corrigere habet. aut si est incorrigibilis secundū
euangeliū manifestat ī ospectu ecclesie bona intētio/
ne scz ut ofusus a peccato desistat. ⁊ saltē ut alii disce/
dāt ab eius ofortio īfectiuo ⁊ corruptiuo. seruato tñ
ordine iuris et fraterne correctionis. **U**ndē s̄m. **D**e. de
tar. in. iiii. di. xxi. quando aliquis ofitens non potest
suū peccatum sufficienter notificare sine notificatione
alterius persone. ut si cognouit sororem ⁊ simile. si nō
imminet periculum aliquod alteri ex tali notificatio/
ne tunc potest notificare. **E**t Ray. di. **S**i exprimit ofi
tens talem alienam personam penitentiario bona in/
tentione q penitentiarius ē psona q pōt pdesse ⁊ nō
obesse. non ut ofitens pdat ipm peccatorem. s; ut pe
nitentiarius oret p eo aut secreto laboret ad correcti
onē eius. non peccat s; potius meret. **S**imiliter si peni
tentiarius īquirat de illa psona bona fide. ut oret pro
ea aut dirigat eā ī occulto. dūmō nō cogat ofitentem
ad hoc dicēdū nō credo di. Ray. q peccet. **I**tē s̄m. **N**u.
quā quis scit de pxio religioso crimē aliqd pmissa uni
ca secreta oratione seu amonitione si se nō emendaue
rit reus. pōt bono suo prelato manifestari. dicit enim
sic **Aug.** **A**nteq; aliis demonstret per quos reus conuī
cendus est. si negauerit prius pposito debet ostendi si
amonitus neglexerit corrigi ne forte possit secretis cor
rectis nō īnotescere ceteris. ubi **thū.** di. **N**ota q illā secū
dā correctionē quā dominus docet faciendā corā uno
p duob; **ada.** xviii. hic restringit ī religiosis q nō sunt

plene sui iuris ad prelatu; tāq; ad illū de quo magis
pōt presumi q; possit pdesse et nō obeē. vñ idē. **hū.**
c. lxxxvi. querit vtruz liceat culpam fratris indicare
prelato uel fratribus aliquibus uel i capitulo procla
mare publice nō premissa secreta āmonitiōe. **Res.** Aut
peccata sunt manifesta et hec quecūq; sunt. siue pua si
ue magna nō requirūt secreta; āmonitionez s; publice
sunt corrigenda. **Vñ prime. Abio. v.** Peccantē coram
oib; argue ut et ceteri timore; habeāt. **Allo.** peccantes
qui manifesti sunt. aut sunt occulta. **Et** horū quedam
sunt modica infamiā nō inducētia. ad hec nō oportz
āmonitiōē precedere s; i capitulo pnt pclamari. siue
sint manifesta siue occulta. **Alia** sunt occulta. sed maio
ra que habēt infamiā et uerecundiā. et hmoi qñq; sunt
venialia et quandoq; mortalia ut i ebriatione et bu
iusmōi. **Et** in istis contingit interdū q; credit̃ proba
biliter q; per secretā correctionē prouideat̃ saluti deli
quētis et statui sue religionis. **Exēpluz** de bono viro
pro semel inebriato et tunc seruandus ē ordo fraterne
correctiōis ut primo secrete āmoneatur. Aliquando
vero contingit propter alias circūstantias q; credit̃
probabiliter q; per huiusmodi secretam ammonitio
nem non sufficienter prouideatur saluti delinquentis
uel statui religionis sue. et tunc potest obmitti secreta
ammonitio et potest et debet indicari prelato ul' aliis
bonis qui possunt prodesse et non obesse uel etiā po
test de eorum consilio fieri proclamatio in capitulo si
potest culpa probari. Aliquando vero contingit q;
creditur q; delinquens est tante peruersitatis. q; si cor
rigeretur secreto incurreret odium erga corrigentes uel

mala machinaretur contra eum. uel ex hoc dabit operam
ad defendendum uel cooperiendum culpam suam. et
tunc non debet fieri quia extreme dementie esset nihil
preter odium querere et frustra niti. Sed tamen plato
et alius uiris bonis secundum modum predictum est in
dicandum. Hec de his. **D**ictum est autem notanter.
seruato ordine iuris et fraterne correctionis. **U**nde fu
res et latrones et malefici qui per iura publicantur ut
ceteri timorem habeant peccandi. possunt publicari in
infamibus talibus delictis bona et recta intentione.
Similiter ubi seruatur ordo debitus fraterne correc
tionis de quo alibi videndum est. **E**t in premissis casu
bus licet infamatio aliqua sequatur. tamen nihil opor
tet restituere. **S**ecundo contingit quod aliquis damnificat
proximum suum in fama et hoc uerum de eo dicendo sed
modo iniusto. ut cum aliquis occultum crimen alterius
prodit contra debitum ordinem. **S**eu cum uerum cri
men alterius sed occultum non seruato ordine iuris
contra eum publice proponit. talis ut dicit **S**anctus
Tho. tenetur illi dampnifico in fama sua restituere famam
quantum potest. **S**ine mendacio tamen ut quod dicat se ma
le dixisse uel quod iniuste eum damnificauerit uel alio ta
li congruo modo. **E**t si non potest sibi famam restitui
ere debet sibi illud damnum suum aliter recompensare
prout de aliis damnis supra dictum est. **S**ecundo etiam
dicitur quod talis non tenetur retractare uerbum suum quod
proposuit in publico quia sic faciendo mentiretur. **S**ed
tenetur alio modo licito famam reddere ut per huius
modi uerba non credatis eum talem. **A**dale enim dixi
et facie dixi. **E**t illud dictum suum tunc est uerum

quia non seruato ordine iuris in publico dixit fatue
et male in hoc faciendo. Itē dicere potest non reputel
tis eum eē talem s; bonum quia quilibet presumēdus
est bonus donec probet contrarium. Tercio cōtingit q
quis alium infamat uel damnicat in fama iniuste et
hoc falsum crimen sibi imponendo. sic q false euz corā
aliis accusat de crimine de quo nō est reus. talis tene
tur sic restituere famam q verbu; suum retractet abso
lute apud omnes ad quos per eum puenit dūmō sci
at et possit. Debet enī fm sanctum Thomam et Scotū
apud omnes confiteri se falsum dixisse in hoc de isto
Et hoc facere debet ita publice sicut sibi imposuit. q
alias non seruaret iusticiā in reddendo proximo qd
suum est. Vnde Ray. dicit. Restitutio fiet hoc modo
siue scriptis siue uerbis quis aliu; leserit in fama uide
licet ut ubi publice dixit uerbum uel cantilenam per se
uel per alium. Vel etiam ubi proiecit libellum famo
sum necnon etiam in aliis locis ubi icelligeret illum cō
tra quem hec acta sunt infamatum occasione dicti sui
facti ul signi publici simpliciter recognoscat errorem
suum et culpam. et pro posse remoueat. uel saltem al
leuet sic infamiam. Addit Hosti. nisi ex tali publica
recognitione ille infamatus plus infamaretur. Guilh.
addit. Et si audet infamator hoc facere propter potē
tiam aduersarii uel crudelitatem. Tenetur insuper in
famator cum infamato componere de iniuria. et hu
militer nihilominus veniam postulare. in propria q
dem persona si audet. si nō audet. saltem per interpo
sitam personam postulet tacito nomine. Quarto con
tingit aliquem infamare proximum suum. sic q non ei

imponit crimen in publico illud de eo asserendo. sed
murmurat et incaute ac indiscrete loquitur ut alicui co
ram pluribus loquitur. et narrat huiusmodi non tanquam certum
sibi. sed dicit se audiuisse. **¶** In talis teneatur illi famam
restituere. **¶** Res **¶** Scor. **¶** Rara fides quia multi multa lo
quuntur. et ideo sic murmurans aut incaute loquens de
alio falsum crimen. scilicet dicendo apud alios forte ille fe
cit hoc. Certe potest esse quod fecerit. **¶** Aut dicendo **¶** Ego
audiui quod ille fecerit hoc et hoc nisi talis ostendat ali
quam certitudinem maiorem quam ex relatione. quoniam
non auferit ex natura actus illi in opinione illorum au
dientium. quia si illi firmiter concipiant et credant ex
hoc illum de quo est sermo criminofum esse leues sunt.
quia qui cito credit levis est corde. **¶** Verumtamen quia
a scandalo pusillorum oportet cauere. Juxta illud Pau
li prime ad Cor. viii. Si esca scandalizat fratrem meum
non manducabo carnes in eternum. et multi sunt tales
pusilli leues ad credendum mala. **¶** Ideo periculosum
est coram ipsis talia audita ex relatu referre. Et si hoc
fiat intentione mala. scilicet animo et intentione ledendi fa
mam illius de quo est sermo tunc non est facile excusa
re quia fit contra caritatem et per dominum peccatum mortale.
Si autem fiat coram talibus pusillis et leuibz ad
credendum mala. et fiat ex inconsideratione. durum est dice
re quod exeat genus peccati venialis. quia lingua in lubri
co posita est. **¶** Et qui non ostendit uerbo hic perfectus est
uir. **¶** Jac. iii. **¶** Et dicunt aliqui quod si quis ex alicuius tali
relatione notam infamie incurrisset apud illos apud
quos sic loquutus est tenetur ille sibi restituere famam
et dicere apud eos se falsum in hoc de isto audisse

et minus caute fuisse locutum uel qd sibi non fuit creden-
dum cum tale contra proximum dixit qm illud prulic
contra bonum proximi de quo nullam certitudinem ha-
buit uel alio osimili modo restituat proximo famam
prout melius poterit. Quinto modo contingit quem
dānificare alium in fama. scz vezz crimen sz occultū si-
bi impositū negando. nā eū qui sibi crimen iponit os-
tendit in hoc mendacē et notat eū de calūnia. i. de fal-
sa criminis impositione. De isto dicit Scotus qd ille
sic negans non tenet retractare negationē suāz qua ne-
gauit in publico uerū crimen sibi impositum. quia nō
tenetur in publico statiz quicunqz in iudicio confiteri
se reum. non statim conuictus. Tenet tamen per qdaz
verba sobria ut dictum fuit in secundo mēbro restitue-
re famam illi accusato quē indirecte notauit de calū-
nia. s. dicendo nō habeatis eū pro calumniatore quia
credo qd habuit intentionem bonam proponendo. uel
forte ipse credidit se posse probare intentum suum. et
deceptus est. Ex quibus patet qd periculosum est quē
infamia notare. Vnde sup illo. Idrouer. xxiii. Euz de-
tractoribz ne miscearis dicit glo. hoc specialiter vicio
periclitatur totum genus humanum.

Capitulum. xii.

Postremo quando restitutio fame sit fienda. Sci-
endū qd ad hoc tenet ledēs cito faciendū. quia
sicut in restitutionibus tp alium rerum qd si sine die de-
bet statiz debetur. Ita et hic. Vnde **Apb. iiii.** Sol nō
occidat super iracundiam uestram. Et in uitis patrū.
Abbas Agaton dicit. Huncqz dormiui nec licem habē-
tem mecum dormire permisi qm ad virtutez meam

pertinuit nisi prius in pace reuenteret cū eo. **S**imiliter
ubi supra. **A**ugus. dicit. **S**uicunq; conuicio uel maledic
tione uel ex criminis obiectu aliquem leserit meminerit
satisfactione q̄to citius curare quod fecit. **U**bi **H**um
bertus super verbo q̄to citius id ē sine mora quia de
bitum est et nō potest propria auctoritate prolonga
ri. **S**atisfactione inquit curare quod fecit id est tali sa
tisfactione que sit curatiua plage illate. De quo plus
est curandum q̄ de gratia uel amicitia fratris uel aliis
huiusmodi. **I**d etiam veritas. **A**d ar. v. innuit. **S**i fra
ter tuus habet aliquid aduersum te vade prius recon
ciliari fratri tuo et tunc offers munus tuum. **C**irca qd
queritur utrum offendens teneatur ad reconciliandū
fratrem statim anteq̄ accedat ad offerendū domino
in altari aliquid cum hoc videatur dominus manda
re. **R**espondet idem. **N**ut offensus est absens aut pre
sens. **S**i absens sufficit offendenti propositum satisfa
ciendi sine mora cum poterit sicut in restitutionibus.
Nec oportet q̄ vadat ī hoc casu pedibz sed sufficit q̄
animo secundum **A**ugustinū. **S**i uero est presens aut
fuit levis offensa ita q̄ creditur non fortiter offensus
turbat9 uel grauis. **S**i levis potest differri satisfactio
usq; ad tempus moderatum. **S**i uero grauis debet
sine mora satisfieri. tum ratione debiti quod omni die
debetur. tum ratione caritatis fraterne que debz dare
operā q̄ ira fratris nō crescat. imo sedet. **H**ec **H**ū. uerz
qz beatus **T**ho. ii. ii. q. lxxiii. ar. ii. dicit sic. **T**enet aliquis
ad restitutionē fame sicut etiā ad restitutionē cuiusli
bz rei subtracte. eo mō quo s̄ dictū ē cū de restitutionē

rerum temporalium. s. ageretur. Vnde eadē sunt appli-
canda presentibus prout recta ratio dictauerit.

Capitulum. xiii.

Tercium principale huius tractatus est videre de
restitutione fienda circa lesiones corporis. **N**ol-
tandum qd damnum corporale est quintuplex. **U**nus
est vltimū scilicet vite ablatio. **S**ecundus est citra mor-
tem et irremediabile et est enormis lesio. ut in mutilati-
one enormi que impedit ex toto actum aliquem hu-
manū qui oporteret hōi secundū istā partem amputatā
ut in manū dextre amputatione ubi auferē ōnis actus
humanus natus competere secundum illam manū. **T**er-
cium damnum est etiam citra mortem et remediabile ē
saltem non enorme. i. non impediens actum humanū
ut amputatio digiti uel alicuius partis digiti. **Q**uart-
um damnum est ut cum quis sine talibus vulneratur
vel percutitur qd medicorum auxilio indiget et ope-
ras suas negligit. **Q**uintum est cum quis alium percu-
tit. perfundit. uel aliquod hmōi iniuste facit. iaciendo
in carcerando. uel capiendo. uel ligando. ubi nullas in
eo habet iurisdictionem. **D**e primo dicit **S**co. qd tripli-
citer potest satisfacere. primo penam talionis sustinen-
do ubi lex civilis istam statuit. ut. s. occidens iniuste oc-
cidatur. **S**i aut talis lex non est statuta ubi offendit.
sibi inferre mortem non licet. **S**ecundus modus est qd
expedit occisori ut exponat vitā suam in causa iusta
utpote contra inimicos ecclesie pro restitutione faciēda
illi cuius vitā abstulit. **Q**uod si nec tantā restitutionē vult
facere. **T**ercius modus ē quo tenet rstitutionē facere spā-
lem equivalentem vite quam abstulit sicut esse potest

equivalentia in talibus videlicet in elemosinas faciēdo
pro aīa occisi. orationes proprias faciēdo. alienas ora-
tiones procurādo. peregrinationes similiter et hūmāni.
immo etiā iusticie publice cui mēbrū rationale abstul-
lit recompensaz faciēdo. Nec hoc solum s; si interfec-
tus sustentaret aliquos patrem uel matrem uel propi-
quos tenet interfecto oībus simul ad tantam restitua-
tionem quantā illis abstulit p̄ interfectionē illi. Et qz
vix aliquis posset recōpensare digne p̄ actiones illd qd
abstulit homicida. Nō expediret simpliciter aīe tal' qz
soluerz p̄ passionē uolūtarias et patiēter susceptas ut
si occideret p̄ homicidio. vñ optime puidet talibz ubi
statuta est pēa talionis. Insup tenet occisor placare le-
sos qz illud in oī iusta offensa exigitur. et i iiii sequē-
tibz p̄ oīs lesionibz. De ii. et iii. lesiōibz dicit idē **Sco**
s. de enormi et nō enormi et aliis vtiis multis reducere
ad virtutē. Causa aut quare oportz satisfacere p̄ dā-
nificationē moris est. qz cū virtutis bona sint maxia
sm Augustinum. primo retractionuz. Plus dānificat
qui in istis dānificat q̄ in quibuscūq; aliis et p̄ oīs
plus secundum iusticiam tenetur ad restituendum p̄x-
imo q̄tum sibi possibile est. Videant igitur in q̄to pe-
riculo sunt qui iuuenes a proposito bono intrandi reli-
gionem ducunt. Qui etiā aliquos apostatate faciunt
professos uel professas. Quiue seducunt virgines uel
puellas aut eis occasionem meretricii ministrant. Vñ
De de pa in. iiii. di. xv. dicit. Qui alium a religione re-
traxit tenetur inducere ad ingressuz. uel regressuz religi-
onis. Si autem ille nolit intrare uel redire. tenet eque
ydoneum procurare. Et si non possit tenetur pro eo

intrare. **Q**uod fecit magister Ray. Cuius ratio est qz
sicut ille qui ordinat domino invito eius servum sic
sibi auferendo servitium. tenetur dare comparem servum
vel etiam estimationem. ymmo etia; duplum. l.iii. di.
Si servus. multo magis qui abstulit deo servum suum
nouviciu vel intraturum. tenetur si potest recompensa
re in simili. bec ille pe. **S**cot9 ubi supra sic dicit **S**i qz
abstraxit aliquem iam obligatum ad religionem in/
telligo obligatione professionis tenetur agere ad resti/
tutionem. ut scilicet iste redeat ad religionē. **S**ed si ali/
quem dispositum ad intrandū retraxit ne intraret qz
interest inter habere et prope esse non tenetur ad tan/
tam restitutionem religioni ad quantam si fuisset in
religione. sed tenetur ad aliqualem restitutionem alteri/
us. scz ad aliqualem inductionem alteri9 equivalētis
ad ingressum aliqualem illi9 religionis. **E**t hoc ē in/
telligendum si illum retraxit intentione damnificandi
religionem. **S**i aut intentione consulendi. proprie uti/
litati sine fraude. non tenetur religioni. **S**ed in primo
casu et in secundo tenetur persone quam retraxit ut i/
psuasionibus ⁊ aliis bonis spiritalibus ad equivalē/
tiam bonis illis in quibus illum retrahendo damni/
cavit. **D**e seducente virginē dicitur. **E**xodi. xxii. **Q**ui
seducit virginem et dormit cū ea. dotavit eam. **E**t ha/
bebit eā uxore. aut reddet eidem iuxta modum dotis
quā uirgines solēt accipere. **E**cce quō dānificatio illa
ta uirgini oīra castitatē requirit restitutionē coniugal' cas/
titat' reddēde. p ea. **E**t nota qz qzuis lex moysayca nō
liget in nouo testamēto quo ad pcepta iudicialia sed

quia iudicialia moralibus inniunt. tunc ligat quan-
do sunt in noua lege confirmata uel de nouo per aliquam
coitatem assumpta pro statutis sicut de adulterio in
terfectione puniendo etiam alicubi lex. Et sic est extra
de iniuriis et damno dato. ca. i. et. v. sequentibus que
omnia sumunt. Exodi. xxii. et xxiii. In ecclesia non est
coiter statuta pena. nisi pecuniaria. et ista debet respon-
dere non solum de damno quod quis intulit per muti-
lationem per toto tempore futuro quo quis usurus esset
membro absciso. sed etiam expensis apposis in curatio-
ne. ut habet extra de iniuriis et damno dato. Et ultra pla-
cationem lesi que regret est si non mutilasset. Et etiam consol-
ationem ipsius afflicti. quia perpetua est sibi desolatio
de tali mutilatione. Plus etiam ponderanda est mutila-
tio pauperis quam diuitis. sed quoniam magis egebat parte
abscisa ad victum necessarium quia usus fuisset ista par-
te ad procuranda necessaria. licet alia parte sit quedam
conditio preponderans. scilicet persone dignitas. Sed hoc
parum est quo ad primam consolationem. De quarta
lesione videtur optime deus satisfactionem imposuisse
Exo. xxi. ubi sic dicit. Si rixati fuerint viri et percussit
alter proximum suum lapide uel pugno. et ille mortu-
us non fuit. sed iacuerit in lecto. Si surrexerit etambu-
lauerit vadens super baculum suum. innocens erit qui
percussit scilicet a mortis pena sustinendo. ita tamen ut
operas eius quas interim neglexit et impensas eius in
medicos restituat. Cui pene addatur reconciliatio lesi
ut scilicet. De quinta pena fiat reconciliatio lesi et satis fiat
iniurie prout sapiens determinabit de prefatis. v. casibus
vel iiii. sanctus Thomas sic dicit.

Cap. xiiii

Quartū principale ⁊ ultimū ē de restitutione fieri
da quo ad virtutes et res morales q̄ sunt bona
aīe nō naturalia s; moralia. Bona acquisita q̄ corrū/
pūtur s; sunt bona moralia acquirēda quoz acquisitio
īpeditur p peccata q̄ licz ī faciēte ea sunt adeo volun/
taria q̄ nisi essent voluntaria nō essent p̄ctā. Et etiā
q̄uis sola volūate p̄pria possit q̄s dānificari ut dī.
Aug. de vera religione. Cū aliquis pōt aliū dānificare
īdirecte īducēdo eū ad actū uiciosos ⁊ ad p̄ctā q̄bus
virtutes corrūpūnt ⁊ vitia generant. Ista ēductio
pōt fieri modis supra tactis. s. iubēdo. cōsulēdo. p̄sua/
dēdo ⁊ hortādo ⁊c. sicut ī uersu. Iussio. cōsilium. cōsensū
palpo ⁊c. Loq̄ndo igit de restitutione talium ī genere
d. Sco. **¶** p̄fato mō alicui r̄cipiēs bona moralia. cēt
sibi mō possibili r̄stituere dānū. s. īducēdo eū efficaci/
ter ad penitētiā ⁊ ad actū uirtuosos. Et si sola īductio
nō sufficit q; facilis ē puertere q̄ ouertere tenet per se
orādo ⁊ p oratioēs alioz pcuratas īpetrat ouersionē
⁊ p alias p̄suasiones ⁊ p suasores efficaces. dū tñ nō p
dat p̄ctm occultū isti⁹ alteri⁹. Ex quo p; q̄tū piculū
ē aliū sollicitare ⁊ īducē ī p̄ctm qd uix pōt restituere
cū uoluntatē iā allectā ad p̄ctā uix possit p̄suasioib⁹
Et sunt seruāda hodie sicut iura canoīca nō ut in lege
moīsayca de oīb⁹ dānis q̄ nec ī se nec ī equalēti p̄t fi/
eri r̄stitutō ut ī mutilatōe mēbri. stupro ⁊ h̄mōi. d. Vl
ī summa ibi. satisfiet p recōpēsationē faciēdā ad arbi/
triū boni iuri. Adē Tb. ī summa. ⁊ scripto. Et tñ de cō/
fessōz eruditōe sub cōpēdio dixisse sufficiat.
Explicit manuale cōfessōz uenerabilis mgrī Jo. Bider
sacre theologie p̄fessoris ordinis predicatorum.

